

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 12 (1545)

11–20 червня 2025 року

СТОР. 3

Від теорії до праксеології

У чому проблема
кадрових конкурсів?..

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

**Суспільство без нагляду –
влада без контролю**

► стор. 6-8

**Стажування й підвищення
кваліфікації:**

сенси та підходи

► стор. 12-13

**НШСУ: ще один крок до
покращення комунікації
із суспільством**

► стор. 16-17

Інфляція судових рішень

Судді Верховного Суду взяли
участь у професійній дискусії

► стор. 18

**Віктим-орієнтований підхід
у кримінальному праві:**

концептуальні засади
трансформації системи правосуддя

► стор. 34-35

**Скасування
Господарського кодексу:**

головні положення змін

► стор. 40-42

**Повернення майна
від добросовісного набувача**

Як новий закон змінює «правила
гри» в подібних правовідносинах

► стор. 44-45

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія
на 2025-й рік.

Передплата здійснюється
в усіх відділеннях Укрпошти
та безпосередньо в редакції
тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Від теорії до праксеології

У чому проблема кадрових конкурсів?..

Уже стало правилом нівелювати кадрові конкурси на відповідальні державні посади. Кілька років тому, згадаймо, довго мучилися з призначенням керівника САП. Експерти вважають, що така ситуація і з конкурсом на посаду директора Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ). Вийшло так, як рано чи пізно й мало статися. Коли, на думку влади, конкурс пішов не так, як планувалося, його нівелювали. Причина – залежність процедури від людського фактора або від інтересу. Тому замість того, аби нарешті отримати незалежного керівника бюро, бачимо сценарій кулуарих рішень.

То що насправді відбувається: зрада службових інтересів, псевдодержавний маркетинг чи вимушені обставини? Конкурс на голову БЕБ – це своєрідний лакмусовий папірець, який засвідчує, що в данному разі питання людського сприйняття події переважає над об'єктивними професійними критеріями. Кажуть, цей конкурс нагадує отримання ліцензії пілота приватного літака. Теоретичний іспит – на папері, а практичний – на комп'ютері. Тобто умови прозорі, людський фактор відсутній, результат – об'єктивний. А сенсу жодного. Бо практичний іспит – політ під наглядом інструктора. Хоча й тут уже з'являється людський фактор, але він регулюється чіткими правилами. У разі успішного складання обох етапів особа отримує омріяну ліцензію, яка окриляє та створює нові можливості.

В українських кадрових конкурсах на високі державні посади все інакше. Теоретичний етап з перевірки знань законодавства можна провалити. Але якщо співбесіда з членами комісії пройшла успішно, бо комісія проявляє емпатію, то можна сподіватися, що все буде добре. Практичний етап – співбесіда, як правило, не є тестом на компетентність, а скоріше виглядає як інструмент маніпуляції. Й основну роль тут відіграє суб'єктивний фактор та психологія сприйняття претендента. Отже, замість двох обов'язкових іспитів, як у випадку з авто, у нас працює лише один – той, де все залежить від комісії, симпатій, зв'язків і зовнішнього впливу. Отже, щойно завершується механічна частина конкурсу, власне його комп'ютерний етап, починається технічна. Й саме на цьому етапі відбувається запаморочлива зміна фаворитів, на яку впливає людський фактор. А професіоналізм, знання, досвід, об'єктивність перестають бути перевагою. Адже глибокі знання, досвід, юридичний базис не мають особливого значення, бо це не ті аргументи для кадровій комісії. Держава переломила суб'єктивний фактор – хабарі, подарунки – запровадженням ЗНО (НМТ) при вступі до університетів, але не зуміла нормально пристосувати ці правила гри на рівні державного урядування.

Саме тому, останнім часом конкурси на ті чи інші посади відбуваються непрозоро, демотивуючи цим їх учасників. Ми неначе поволи повертаємо нашу країну в минулі роки. У вигравші опиняються не громадяни, не етнос, на плечах якого ця держава і тримається, а бюрократична система, яка ще більше цементує своє існування. Обіцяючи свого часу винести вирок «порошенківській системі» – «зелена система» стала заручницею власних хибних прорахунків. Хоча під час війни ми не маємо права витратити час і довіру громадян на чергові «псевдореформи». Якщо людський фактор не буде зведений до мінімуму, будь-яка конкурсна процедура й надалі залишатиметься імітацією бурхливої діяльності на «благо суспільства». До речі, у цьому питанні значних успіхів добилися «реєстрові антикорупціонери». У 2019 році вони обіцяли «знести» команду Зеленського, «якщо щось піде не так». У 2025-му – вішають ярлики усім і всюди, проте користі з цього для суспільства небагато. Так званий «людський фактор» досить легко оминає гнівні пости в соцмережах та вирішує власні питання. Справжні зміни завжди починаються з усвідомлення того, чого ми хочемо досягти в перспективі, адже державний менеджмент потребує не стільки нових облич, скільки вірних рішень, адекватних правил, де право керувати економічною безпекою держави здобувається не через знайомства та адміністративний ресурс, а через чесно пройдені конкурсні етапи, ретельний відбір та як у нормальній європейській країні – від теорії до праксеології, від розуму до енергії, від алгоритму практики до сенсу призначення.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

Цими днями святкують
День народження

14 червня —
Володимир
ФЕДОРЧЕНКО,
ректор Київського
університету туризму,
економіки і права, док-
тор педагогічних наук

18 червня –
Ігор КОЛУШКО,
голова правління Цен-
тру політико-право-
вих реформ, викладач
НУ «Києво-Могилян-
ська академія»

20 червня –
Василь
КОСТИЦЬКИЙ,
доктор юридичних
наук, професор, ака-
демик НАПрНУ, заслу-
жений юрист України

20 червня –
Тетяна БАРАБАШ,
завідувачка відділу
національної безпе-
ки та правопоряд-
ку Дослідницької
служби ВРУ

23 червня –
Олена КРАВЧЕНКО,
завідувачка кафедри
цивільного, господар-
ського та трудового
права АПСВТ, канди-
датка юридичних наук

24 червня –
Тетяна БОДНАР,
докторка юридичних
наук, член-корес-
пондентка НАПрНУ,
професорка кафедри
цивільного права
КНУ імені Тараса
Шевченка

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ПАРЛАМЕНТ

Прокуратура нарешті з Генпрокурором

Верховна Рада надала згоду Президенту Володимир Зеленському на призначення Руслана Кравченка Генеральним прокурором України.

Про це інформує прес-служба парламенту. Рішення про погодження кандидатури Кравченка на посаду Генпрокурора підтримали 273 народних депутатів. Найактивніше підтримували подання Президента «Слуги народу» (190). Натомість фракції «Європейської солідарності» і «Голосу» не дали під час голосування жодного голосу – на табло з результатами висвітлилися два нулі. Тепер Президент має підписати відповідний указ про призначення Кравченка Генеральним прокурором. Відтоді він офіційно обійме посаду глави ОГП.

Довідково: 35-річний Руслан Кравченко є уродженцем Северодонецька Луганської області. З 2024 року обіймав посаду керівника Державної податкової служби Украї-

ни. До цього був головою Київської обласної військової адміністрації (з 2023 до 2024), очолював Бучанську окружну прокуратуру (з 2021 року). Ще раніше працював військовим прокурором у часи Анатолія Матіоса. У 2019–2020 роках подавався на посаду прокурора САП, опісля – брав участь у конкурсі на посаду керівника НАБУ.

Додамо, що Р. Кравченко був прокурором у справі, де президента-втікача Віктора Януковича було визнано винним у державній зраді та пособництві у веденні війни. Водночас під час співбесіди на посаду керівника НАБУ до нього були питання щодо нерухомості, заощаджень та політичного бекграунду його родичів.

■ ПОЗИЦІЯ ЕКСПЕРТА

Земля

оренда ділянок через

Коли кожен гектар на вагу золота, неефективне управління державними землями стає критичною загрозою для продовольчої та економічної безпеки країни.

Денис БАШЛИК,
заступник міністра аграрної політики та продовольства України
з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації

Прозорість замість корупційних схем. Повномасштабне вторгнення росії в Україну завдало нищівного удару по українських земельних ресурсах. Через окупацію, бойові дії та замінування ми тимчасово втратили доступ до близько 5 мільйонів гектарів сільськогосподарських земель. Загальна площа угідь, доступних для використання, скоротилася з 41,3 млн гектарів у 2021 році до 32,8 млн га у 2024-му. На цьому тлі давні проблеми в сфері управління державними землями перетворилися на ще більшу критичну вразливість для економіки. Роками ця сфера залишалася синонімом корупції, «сірих схем» та застарілого права «постійного користування» – радянського пережитку, що толерував зловживання. В результаті державний та місцеві бюджети щороку недоотримували мільярди гривень.

Відповіддю на ці виклики – як давні, так і породжені війною – став проект «Земельний банк». Це – результат спільної роботи Фонду державного майна, Міністерства аграрної політики та продовольства, Міністерства економіки та Міністерства юстиції. Його головна мета – знищити корупційні схеми та створити для аграріїв прозорий і конкурентний механізм доступу до державних земель через онлайн-торги. Важливо наголосити: йдеться не про продаж, а виключно про суборенду. Всі землі залишаються в 100% державній власності. Це – принципова позиція, яка дозволяє зберегти контроль держави над стратегічним ресурсом, водночас забезпечуючи його ефективного використання.

Усі аукціони із суборенди відбуваються в державній торговій системі Прозорро. Продажі, що є гарантією прозорості та чес-

■ БЕЗПЕКА

НАТО – Україна: новий рівень співробітництва

Альянс може зарахувати допомогу Україні до оборонних витрат

Наразі розглядається варіант, згідно з яким нові закупівлі військової техніки спеціально для України, а також інвестиції в український ВПК, можуть бути враховані як частина нової квоти витрат.

Іншими словами країни-члени НАТО розглядають варіант включення фінансової підтримки, спрямованої на зміцнення ЗСУ, до категорії «витрат, пов'язаних з обороною». Цей крок може стати частиною нової ініціативи Альянсу, яка передбачає підвищення цільових показників оборонного бюджету до 5% від ВВП.

Пропонується, аби нові закупівлі військової техніки спеціально для України, а також інвестиції в український ВПК, могли бути враховані як частина нової квоти витрат. Пропозицію ще обговорюють, і вона може зазнати змін перед самітом НАТО,

запланованим на 24–25 червня в Гаазі. Там лідери Альянсу мають ухвалити загальну угоду щодо збільшення оборонних витрат.

Наразі країни-члени мають орієнтир у 2% ВВП на оборону. Нова пропозиція передбачає підвищення до 5%, з яких 3,5% мають іти на основні оборонні потреби – такі, як військова техніка та заробітна плата військових, а 1,5% – на ширші «пов'язані з обороною» витрати. В цьому контексті союзники обговорюють, що саме можна буде віднести до останньої категорії, зокрема, йдеться про витрати на кібербезпеку та інфраструктуру.

■ ЗАКОНОТВОРЕННЯ

Замість одного ОАСКа – два спецсуди

Верховна Рада ухвалила за основу проект закону «Про утворення спеціалізованого окружного адміністративного суду та спеціалізованого апеляційного адміністративного суду».

За відповідну ініціативу проголосували 250 народних депутатів. Уточнимо, що даний законопроект було визначено Президентом як невідкладний. «Двадцять шостого березня набрав чинності Закон № 4264, яким визначено правові засади функціонування двох нових спецсудів. Отже, згаданим законом була закладена правова база для їх функціонування. Проте для того, аби процедура формування суду розпочалася повноцінно, був необхідний окремий закон про утворення цих судів», – роз'яснила заступниця керівника ОПУ І. Мудра.

без корупції:

аукціони в «Земельному банку»

ної конкуренції. Правила тут єдині для всіх: стартова ціна лота складає 12% від його нормативно-грошової оцінки, а переможцем стає учасник, який запропонував найвищу ставку під час відкритих електронних торгів. А принцип, «хто запропонував вищу ціну, той переміг», виключає будь-які непрозорі домовленості чи суб'єктивні рішення.

Усі землі на екрані. При виборі землі для агробізнесу ключову роль відіграє її розташування. Саме для того, аби зробити пошук та аналіз ділянок візуальним та інтуїтивним, команда «Земельного банку» розробила інтерактивну мапу. Вона розміщена на сайті landbank.spfu.gov.ua й дозволяє фермеру не просто переглядати список лотів, а одразу оцінити їхню реальну привабливість – близькість до власних господарств, доріг та інфраструктури.

Це – реальний приклад того, як держава стає зручним сервісом. Замість того, аби ходити по кабінетах, громадянин може знайти всю ключову інформацію онлайн, на екрані свого смартфона, планшета або комп'ютера. У кілька кліків відкривається повна картка об'єкта: від точного розташування й кадастрового номера до стартової вартості, статусу торгів та прямих посилань на аукціон і Держгеокадастр.

Але мапа є не лише інструментом для пошуку окремих ділянок. Для зручності стратегічного планування землі на ній об'єднані в кластери – групи розташованих поруч лотів. Це дозволяє аграріям заздалегідь розрахувати логістику та поборотися на торгах за кілька ділянок одразу, щоб сформувати єдиний масив. Тож інтерактивна мапа – це значно більше, аніж просто зручний пошук. Це інструмент, який дає аграрію повний контроль над ситуацією: він бачить, аналізує та приймає рішення, спираючись на точні й повні дані. Саме такий підхід і є основою для чесної конкуренції, де перемагає не той, хто має зв'язки, а той, хто запропонував найкращу ціну на відкритому аукціоні.

Результати, які говорять самі за себе. Хоча проект стартував лише в жовтні 2024-го, результати вже доводять його ефективність. Станом на травень цього року, лише за вісім місяців роботи, проведено 483 успішні аукціони, залучено в ринковий обіг 37,5 тис. га земель. Загальна сума надходжень від переможців сягнула 819 млн гривень. Середня вартість оренди становить 21,9 тисяч грн/га. Ціна під час торгів зростала в середньому в 7 разів від стартової.

Та найкращий доказ ефективності моделі – це звичайна ринкова конкуренція. Посудіть самі: на аукціонах «Земельного банку» за лот змагаються в середньому 7,5 учасників, тоді як на торгах за комунальні землі – лише 3,1. Результат такої боротьби очевидний: середня вартість гектара тут у 2–3 рази вища, ніж на аукціонах за комунальні землі. Це і є найкращий доказ довіри бізнесу до системи та її здатності заробляти для держави максимум.

Важливо розуміти – йдеться про щорічні надходження живих грошей, які посилюють державний та місцеві бюджети. Це додатковий ресурс, який є критично важливим як в умовах війни, так й для майбутньої відбудови країни та довгострокового економічного розвитку.

Масштабування прозорості. Успіх «Земельного банку» доводить, що прозорість та цифровізація – єдиний ефективний шлях до детінізації та розвитку. Вже на черзі формування другого пулу земель, запланованого на 2025 рік. Це дозволить повернути в повноцінний ринковий обіг ще десятки тисяч державних сільськогосподарських земель, що роками простоювали або використовувались неефективно.

Суспільство без нагляду – влада без контролю

Змушений знову повернутися до наболілої теми щодо дій нашої влади стосовно органів прокуратури, тільки вже не в зв'язку зі знищенням її кадрового складу, а під лозунгами приведення функцій цього конституційного органу до «європейських стандартів», як нам це вже протягом останніх 10-ти років «подавали» як «вишеньку на торті», то Петро Порошенко, то Володимир Зеленський, нехай і не завжди особисто, а в устами всіляких своїх «однодумців» та «успішних менеджерів», а також різного роду «громадських активістів», які раніше перебували на утриманні іноземних держав, а тепер за свою підривну діяльність проти нашої держави отримують кошти із бюджету України, але продовжують діяти їй на шкоду.

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих України, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, стрілець Тероборони м. Києва

Про законність та її дотримання

Так, нещодавно мені трапила «на очі» публікація про намір нинішньої влади відновити забезпечення дотримання законності (що прозвучало достатньо прогресивно), правда чомусь лише органами місцевого самоврядування, бо про органи державної влади «ініціативні» законодавці чомусь «забули». Я раніше про це писав і не один раз, бо це дійсно проблема, яка є такою й сьогодні, і про яку свого часу заявляв ще Віктор Янукович, а зумів впровадити в практичну площину лише Петро Порошенко після перемоги Революції Гідності, при прийнятті нового Закону «Про прокуратуру», при тому, грубо порушуючи вимоги діючої на той час Конституції України. Незважаючи на наявність в її Перехідних положеннях вимоги про продовження здійснення органами прокуратури функції нагляду за додержанням законів органами державної влади і місцевого самоврядування на період, доки не будуть створені нові державні органи, які переберуть на себе ці повноваження. Тим не менше «демократичною» владою прокуратура була позбавлена цим законом названих повноважень, при тому, навіть не зважаючи на те, що на той час ще нікому було ці повноваження передавати. Було очевидно, що Президент дуже поспішав. Скажу більше: та «демократична» влада обіцяла народу створити замість нагляду з боку прокурорів такі собі «префектури», наявні в деяких країнах Європи, які, начебто, і будуть наглядати в подальшому

за дотриманням законів на місцях, і то, здається, не в обласних центрах, і не у великих містах. Але, все це, очікувано(!) залишилося «повітряними бульбашками», бо у тодішньої влади були зовсім інші цілі.

Спланована безконтрольність

І ось з того часу, а пройшло вже понад 10 років, органи державної влади і місцевого самоврядування разом взяті, в тому числі й під час нинішньої кровопролитної війни, діють в Україні без будь-якої оглядки на вимоги що Конституції, що законів, витрачаючи, наприклад, безкарно народні кошти на що попало: не мені вам розповідати, як під час війни в окуповані ворогом наші території ще продовжували виділятися державні кошти із бюджету, як вони «транжирилися» на будівництві, скажімо, фортифікаційних споруд, як розбазарювалися державні землі та варварськи й до сьогодні переорюються пасовища, де раніше селяни випасали худобу, як висуюються болота і теж цинічно переорюються, вирубуються ліси та лісопосадки, а також колишні колгоспні та радгоспні сади, дійшли вже навіть і до земель та угідь природних заповідників! Зрештою, цього й добивалася попередня влада і саме тому вона так «р'яно» проштовхувала ідею так званої адміністративно-територіальної реформи під виглядом оманливої «децентралізації», яка ні на крок нас не наблизила до Євросоюзу. Навпаки, породила повну безконтрольність влади не лише на місцях (я маю на увазі в селах, селищах та невеличких містах), де тепер практично ніхто не контролює дотримання законності, а й у великих містах, в тому числі обласних центрах, де мери та міські ради безконтрольно витрачають бюджетні кошти на озеленення парків і скверів, прокладення доріг та на всілякі непотрібні ремонти, зокрема й за кілька кілометрів від лінії фронту, коли над головами літають «шахеда» й убивають мирних жителів, руйнуючи інфраструктуру, житло та інші об'єкти місцевого самоврядування.

Залогом же, із запропонованою ідеєю про відновлення нагляду за дотриманням законності не посперечаєшся, якби не історія походження цієї проблеми.

Треба сказати об'єктивно, що я, будучи заступником Генерального прокурора України, у час підготовки та прийняття вказаного вище закону, як міг намагався переконати парламентарів та членів робочої групи з розробки цього законопроекту, що не можна його приймати в такому вигляді, бо не на часі вважати, що передбачений Конституцією перехідний період закінчився, а тому позбавлення прокуратури функції (тільки не «загального нагляду»), як помилялися тоді і вживають донині навіть серйозні політики цей термін, бо таких повноважень вона була позбавлена ще в 1996 році) нагляду за додержанням і застосуванням законів буде мати тяжкі негативні наслідки, тим більше, що не створено альтернативних держорганів, які б перейняли на себе дану функцію. Окрім своїх письмових зауважень і пропозицій щодо названого проекту закону, які зберігаються в мене до цих пір, та моїх намагань переконати тодішнє керівництво Генпрокуратури України в хибності такої ідеї взагалі, я підготував статтю зі своєю розширеною позицією, яку опублікував у газеті «Юридичний вісник України», № 1-2 (1018–1019 за 3–23 січня 2015 року) з продовженням у наступному номері. Називалася вона «Безправні прокурори і беззахисні громадяни». Але мій голос і достатньо, як вважаю, аргументована позиція була «волянням у пустелі» – мене ніхто не почув, а тепер, через стільки років, уже нова влада, начебто, отямилася й намагається виправити цю помилку, хоча у щирість таких помислів я не вірю.

Якщо ви думаєте, що я мовчав і не реагував на подібні намагання обмежити кон-

ституційні повноваження прокурорів ще раніше, то помиляєтесь. Писав я про це і в часи В. Януковича, коли і при ньому намагалися фактично позбавити прокуратуру правозахисних функцій, зокрема, в тому ж «Юридичному віснику України» (№ 41 (954) за 12-18 жовтня 2013 року) під назвою «Недоступна прокуратура», з продовженням у № 42 (955) за 19–25 жовтня 2013 року.

Й ось на фоні цих подій, що минули, ми зараз стаємо свідками спроби, начебто, відновити справедливість, подолати «вакуум законності», який утворився після позбавлення прокуратури функції нагляду, але, вже способом, що загрожує подальшому підриву верховенства права в країні. Скажу більше – це пряма загроза конституційному ладу в Україні.

Чергова лжереформа

Замість того, аби запропонувати збалансований й удосконалений правовий механізм вирішення цієї проблеми, ініціатори даного проекту закону пропонують функції контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування, ви тільки вдумайтесь, покласти на Кабінет Міністрів України та обласні державні адміністрації, тобто саме на ті держоргани, які самі по собі неодноразово були ініціаторами прийняття не тільки юридично сумнівних, але й відверто неконституційних та незаконних рішень. Це приблизно з тої «опери», коли лис обіцяє охороняти курятник, пояснюючи, що після вигнання вовка там більше нікому стежити за порядком.

У результаті пропонується законодавче закріплення системи, в якій виконавча влада сама себе контролює. І все це – без будь-якого незалежного нагляду, який у своєму арсеналі мала прокуратура, яка до 2016 року належала до жодної з гілок влади і була насправді тим інструментом, що забезпечує систему стримування і противаг в нашій державі. Виявляється, що повноважень Кабміну чи ОДА буде достатньо для втручання в роботу органів місцевого самоврядування, а їх «вимоги» будуть обов'язковими до виконання на місцях. Зрештою, хіба такого ж «безпределу» не допускають сьогодні в районних та обласних державних адміністраціях, тим більше у військово-цивільних, й особливо зараз. Повірте, там теж внаслідок тривалого періоду безконтрольності та безнаглядності за дотриманням законів масово порушуються не тільки вимоги законів, а й права та свободи громадян, а голови обласних рад і державних адміністрацій, зокрема й військових, теж розкрадають бю-

джетні кошти, про що періодично пишуть у невідконтрольних владі ЗМІ. Про випадки розкрадання за їх участі тієї ж гуманітарної допомоги взагалі мовчу. Саме тому я й говорив як раніше, так і сьогодні стверджую, що умисне позбавлення на той час (в 2014 році) наглядових функцій органів прокуратури було не прагненням привести їх «до європейських стандартів», як це було подано нашому вічно обманутому суспільству, а обумовлено вигодою, перш за все, діючої влади, а не держави і, тим більше, не громадян, яких просто, вибачте, обдурили «реформатори», звинувативши прокурорів, поголовно, у всіх гріхах (до речі, цей обман поширюється і до цього часу, хоча реальні наміри були і є зовсім іншими).

Про права людини

Я це знаю з власного досвіду, коли свого часу працював прокурором двох районів столиці, прокурором 6-ти областей України і здійснював нагляд за додержанням законів як райрадами та районними державними адміністраціями, так і облрадами та ОДА, беручи безпосередньо участь у їх сесіях та нарадах, і маючи можливість висловлювати свої заперечення та зауваження на незаконні рішення як органів місцевого самоврядування, так і органів державної влади. Для прикладу, пригадую як у 2006 році після відмови депутатів зреагувати на мої заперечення я оскаржив у суді рішення Донецької облради про впровадження на території цієї області російської мови як обов'язкової, а в 2010 році – оскаржив рішення Львівської обласної ради про заборону святкування 9 травня як Дня Перемоги.

Звичайно, в обидвох цих випадках мої дії були непопулярними як у місцевої влади, так і серед значної частини жителів цих регіонів, а в місцевій пресі на мене було «вилито» достатньо бруду. Але закон є закон

і його потрібно було дотримуватися! Тим більше, що обидва незаконні рішення названих органів місцевого самоврядування в подальшому були на мою вимогу скасовані.

Так само було і зі здійсненням нагляду за додержанням законів при прийнятті постанов і рішень Кабінетом Міністрів України, де я теж неодноразово брав участь, уже як заступник Генерального прокурора і теж висловлював свої заперечення на незаконні проекти цих нормативних актів. У разі їх прийняття (скажу відверто, то були виключні випадки) вносив на них протести, правда, бувало, що я оскаржував такі незаконні рішення уряду до суду і вигравав ці процеси, як правило. Тому я й ставлю це цілком законне питання: тепер ви, шановні читачі, уявляєте, що творилося протягом минулих 10 років із дотриманням законності в діяльності названих мною органів державної влади та місцевого самоврядування нашої держави і твориться до сьогоднішнього дня?! До речі, теж саме відбувається і в діяльності, так званих, об'єднаних територіальних громад, де громадяни на місцях взагалі «кинуті на призволяще», без будь-якої можливості захистити свої права.

«Потреба в законності»

Думаю, варто акцентувати увагу й на тому, що за наданою в названому законопроекті пропозицією саме державні адміністрації, найбільш політично заангажовані та підконтрольні виконавчій вертикалі, тепер планують вирішувати, що є законним на рівні територіальних громад, а що ні. І це при тому, що сама ця вертикаль регулярно приймає не просто сумнівні рішення, які викликають законні питання як у громадськості, так і в судах, а й відверто незаконні. Разом це тепер називається «відновленням законності». Тобто, зараз в Україні

замість колишнього прокурорського нагляду влада пропонує запровадити фактично ручне управління під приводом «потреби в законності». І це вже не просто девальвація, а повне знищення основоположного принципу поділу влади на окремі гілки, при тому, що Конституція України в статтях 6, 7, 19 та 140 гарантує автономність місцевого самоврядування, його відокремленість від державної влади, обов'язок органів влади діяти виключно в межах та у спосіб, передбачених законом, а також принципи правової визначеності та судового захисту.

І тому коли шанований мною експерт-депутат Ігор Лапін говорить про те, що таким способом нинішня влада збирається взяти під контроль органи місцевого самоврядування і тим самим посилити центральну владу, я цього не виключаю, тож і не заперечую. Водночас не погоджуюся з тим, що таким способом «слуги народу» хочуть повернути наглядові повноваження прокурорам. Поясню І. Лапіну й усім іншим – такий орган нагляду за додержанням законів, як місцевими органами самоврядування, так і, тим більше, органами державної влади, не вигідний був не лише Петру Порошенку і його політичній силі, яка й позбавила неконституційно прокуратуру цих повноважень, а й сьогодні Володимир Зеленському, який (у будь-якому випадку складається таке враження) швидкими темпами таким чином закріплює свою одноосібну владу в країні.

Але, якщо Конституція в Україні досі має хоча б якусь силу, якщо принципи децентралізації влади залишаються актуальними, то ми, без сумніву, повинні уважно слідкувати за такими законопроектами, як № 13150, адже вони можуть спричинити серйозні наслідки для правової системи і майбутнього держави. Під прикриттям необхідності забезпечення законності та боротьби з хаосом, який спричинили, в тому числі й на місцях, непослідовні та непрофесійні реформи, нинішня влада намагається отримати додаткові важелі впливу на місцеві органи самоврядування. Це є загрозою демократичному процесу і, без сумніву, руйнує принципи правової визначеності та автономії, закріплені в нашій Конституції, що абсолютно не відповідає стандартам ЄС та основним засадам демократичної правової держави.

Отож, спостерігаємо й не мовчимо! Сподіваємося лише на здоровий глузд нинішнього парламенту, хоча в мене особисто надій на нього, вибачте, немає зовсім. Слава ЗСУ і територіальній обороні України! Тільки на Вас і залишилась надія!

Форум працівників судів

У Києві пройшов I Всеукраїнський форум працівників судів, організований Асоціацією працівників судів (далі – ВАПС) у межах гранту, наданого проектом ЄС «Право-Justice».

Форум об'єднав майже 100 представників судової системи – від працівників апаратів судів до ключових стейкхолдерів у сфері правосуддя, ставши унікальною платформою для професійного спілкування, обміну досвідом та напрацювання спільних рішень у сфері судового адміністрування. Захід зібрав народних депутатів України, представників Вищої ради правосуддя, Міністерства юстиції, Державної судової адміністрації, Ради суддів України, Національної школи суддів України, суддів та працівників апаратів судів.

Серед спікерів форуму, окрім керівників апаратів судів та партнерів ВАПС, виділимо й поважних гостей зібрання, таких, як Оксана Кваша, заступниця Голови Вищої ради правосуддя; Павло Павліш, народний депутат України, заступник голови комітету Верховної Ради України з питань правової політики; Віктор Городовенко, суддя Конституційного Суду України; Олена Вакулєнко, директор департаменту санкційної політики та представництва в судах Міністерства юстиції; Ольга Булка, заступниця голови Державної судової адміністрації України, Богдан Моніч, голова Ради суддів України; Наталя Шукліна, проректор з науково-дослідної та науково-методичної роботи Національної школи суддів України.

У межах форуму його учасники, зокрема, обговорили роль судового адміністрування в системі правосуддя, кадровий голод, надмірне навантаження, потребу в модернізації процесів та цифрових рішень, проаналізували ключові виклики, а також шляхи їх подолання та ознайомилися з презентацією стандартизованих процесів і процедур у судах. «Це не про-

сто захід для асоціації. Це наша мрія, яка сьогодні стає реальністю. Ми дуже мріяли про єдину платформу, де кожен працівник апарату суду зможе висловити свою думку й буде почутим, де кожен з нас отримає підтримку та натхнення, бо без них ніяк», – заявила під час відкриття форуму, голова Всеукраїнської асоціації працівників судів, керівниця апарату Вінницького апеляційного суду Наталя Король.

Натомість Володимир Чабан, керівник компоненту «Судова реформа» проекту ЄС «Право-Justice», відзначив стрімкий розвиток та євроінтеграційне значення ініціативи «Модельні суди», започаткованої цим проектом та переданої в інституційне управління Всеукраїнській асоціації працівників судів. Так, на сьогодні мережа в Україні налічує вже понад 140 судів і ця цифра продовжує зростати. У квітні асоціація вже провела Школу судового адміністрування, активно працює над розробкою стандартних операційних процедур із впровадження сервісів для вразливих категорій громадян, медіації й цифрових рішень для підвищення ефективності роботи апаратів судів. «Ми з радістю відзначаємо, що ініціатива не лише була позитивно сприйнята судами, а й дала імпульс для створення Всеукраїнської асоціації працівників судів. На сьогодні вона є лідером реалізації даної ініціативи, зокрема за грантової підтримки проекту ЄС «Право-Justice». Особливо приємно спостерігати як ініціатива «Модельні суди» в оновленому форматі отримує новий імпульс до розвитку й масштабування. Також модельні рішення Ініціативи мають важливе значення в контексті євроінтеграції України», – зазначив Володимир Чабан.

Прикриття для хабарників?

У Раді зареєстровано законопроект, який може ускладнити боротьбу з корупцією

Його норми дозволять посадовцям уникати відповідальності за корупційні правопорушення після звільнення з посади.

Мова про законопроект № 13271-1, зареєстрований нещодавно у Верховній Раді. За інформацією Центру протидії корупції, його ініціаторами виступили переважно народні депутати від фракції «Слуга народу», зокрема, Олександр Ткаченко (головний автор), Максим Бужанський, Юрій Камельчук, Павло Халімон, Ігор Фріс, а також представники колишньої фракції ОПЗЖ – Григорій Мамка й Антоніна Славицька.

У ЦПК зазначили, що документ подано під приводом «підвищення довіри до антикорупційної політики держави», однак насправді він «створює ризики легалізації корупційних доходів та уникнення покарання». Серед ключових зауважень: заборона перевірки майна посадовців, набутого до або після перебування на посаді; звуження можливостей для цивільної конфіскації необґрунтованих активів; передача частини повноважень НАБУ до ДБР; підвищення порогу для кримінальної відповідальності за недостовірні дані в деклараціях.

Так, серед нововведень, які пропонується запровадити, – строк здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування не може перевищувати чотирьох місяців з дня прийняття рішення про його здійснення. Окрім того, строк перебування відомостей про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за корупцію, не може перевищувати строк, передбачений статтею 39 Кодексу України про адміністративні правопорушення, якщо особу піддано адміністративному стягненню, та не може перевищувати строки, визначені статтею 89 Кримінального кодексу України якщо особу було засуджено за вчинення кримінального правопорушення.

Нагадаємо, в квітні Кабмін затвердив механізм проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя митників. Зокрема, їх перевірятимуть обов'язково раз на три роки, а при інформації про можливу корупцію моніторитимуть спосіб життя негайно.

Богатирьова вимагає підвищення пенсії

Колішня топ-посадовиця та народна депутатка судиться з Пенсійним фондом України, за виплати.

Соратниця президента-втікача Віктора Януковича, міністр охорони здоров'я у 2012–2014 роках, колишня народна депутатка Раїса Богатирьова вимагає від держави збільшення пенсії. Як повідомляє «Главком» з посиленням на дані судового реєстру, станом на березень вона отримувала пенсію за віком у розмірі 21,8 тисяч гривень. У суді Богатирьова вимагала, щоб її пенсію перерахували за Законом «Про статус народного депутата України». Раніше він передбачав, що пенсія колишнього депутата може складати до 90% від зарплати чинного народного обранця. На момент позову соратниці Януковича (2021 рік) депутати Верховної Ради отримували 42–43 тис. грн зарплати в місяць.

Пенсійний фонд відмовив Богатирьовій у перерахунку, аргументуючи, що правила нарахування пенсій колишнім народним депутатам змінилися. Тепер виплати регулюються загальним пенсійним законодавством, яке не передбачає прив'язки до зарп-

лат чинних депутатів. Волинський окружний адміністративний суд став на сторону Пенсійного фонду та відмовив Богатирьовій у перерахунку. Зазначається, що на момент звернення Богатирьової до суду діяли нові правила перерахунку пенсій, а отже, пенсію колишньої депутатки не могли перерахувати залежно від зростання зарплат чинних народних депутатів. Суд вирішив, що Пенсійний фонд діяв правильно, відмовивши Р. Богатирьовій в її вимозі. Відтак вона може лише оскаржити це рішення в апеляційному суді.

Уточнимо, що після Революції Гідності Р. Богатирьова покинула Україну. По поверненні в 2019 році її затримали за підозрою в розкраданні бюджетних коштів, але невдовзі звільнили під заставу. Згодом Антикорупційний суд скасував запобіжний захід та арешт майна і кримінальна справа фактично затихла. Тепер от пенсіонерка Богатирьова судиться з ПФУ.

Суд не вправі оцінювати ухвали щодо НСРД

Суд не вправі оцінювати ухвали, якими надано дозвіл на проведення негласних слідчо-розшукових дій (НСРД) та відповідні постанови прокурора на допустимість. Із цього приводу суди вже неодноразово зазначали, що оцінювати з погляду допустимості можна лише докази, тобто фактичні дані, на підставі яких встановлюються наявність чи відсутність фактів та обставин, важливих для ухвалення рішення.

Андрій ХОМИЧ,
адвокат, керуючий
Адвокатського бюро
«Андрія Хомича»

Самі по собі процесуальні рішення, такі, як постанови та доручення, ухвалені під час досудового розслідування, судові рішення, витяги з ЄРДР, а також змагальні документи (клопотання, заяви, скарги тощо) не можуть оцінюватися з погляду допустимості, оскільки вони не є доказами в значенні статті 84 КПК. Таким чином, висновок суду щодо недопустимості ухвал слідчого судді та постанов прокурора не ґрунтуються на положеннях процесуального закону й суперечать судовій практиці.

Оскільки правила допустимості доказів не застосовні до цих рішень, то результати негласних слідчо-розшукових дій не можуть бути визнані недопустимими як їх «плоди».

Відповідно до частини 1 статті 87 Кримінально процесуального кодексу недопустимими визнаються докази, «здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини». Водночас, хоча обговорювані рішення є правовою підставою для проведення слідчої дії, не є інформацією, на яку посиляється це положення закону, тому докази, отримані в результаті слідчої дії, не можуть вважатися похідними від рішення про її проведення в значенні частини 1 статті 87 КПК. Таким чином, Суд вважає хибним висновок апеляційного суду про недопустимість цих рішень.

Ментальне здоров'я як складова національної стійкості

В умовах війни, яка триває в Україні, питання ментального здоров'я набуває не лише гуманітарного, а й стратегічного виміру. Психологічна стійкість населення, ефективність громадських і волонтерських ініціатив, соціальна згуртованість – усе це напряму пов'язане з національною безпекою та здатністю суспільства протистояти деструктивним викликам. Саме в такому контексті слід розглядати діяльність Громадської організації «Жінки за зміни», яка системно працює над розробкою та впровадженням міжсекторальних рішень у сфері ментального здоров'я.

А нещодавно «Жінки за зміни» ініціювали та провели експертну зустріч у столиці на тему: «Громадянське суспільство і ментальне здоров'я: інструменти боротьби з депресією в умовах війни», яка відбулася в приміщенні Київської міської державної адміністрації. У ній взяли участь понад 50 фахівців із громадського сектору, депутати Київської міської Ради, психологи, медики, освітяни, правозахисники та волонтери. Такий міжгалузевий склад учасників дозволив забезпечити глибокий і багатоаспектний аналіз ситуації, а також розробити конкретні кроки для подальшої взаємодії.

Учасники зустрічі, зокрема, обговорили ключові виклики, з якими стикається українське суспільство в сфері ментального здоров'я, а також окреслили шляхи їх подолання через консолідацію зусиль громадянського суспільства, державних і недержавних інституцій. Серед ключових питань – розбудова психологічної стійкості населення, масштабування ефективних практик психосоціальної підтримки, запобігання професійному вигоранню серед фахівців, які надають допомогу, включаючи працівників освітніх, медичних, соціальних установ, волонтерів, військових психологів. Дискусія охоплювала як індивідуальний,

так і колективний рівень психічного благополуччя, підкреслюючи роль середовищної підтримки, доступу до якісних послуг з ментального здоров'я, а також важливість впровадження профілактичних і реабілітаційних програм у громадах.

Учасники зустрічі акцентували на необхідності системного підходу до інтеграції питань ментального здоров'я в стратегічне планування всіх рівнів публічного управління – від місцевих програм розвитку до національних політик у сфері безпеки, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та прав людини. Такий підхід передбачає міждисциплінарну взаємодію, наукове обґрунтування рішень, прозоре управління та залучення громадянського суспільства до процесу прийняття рішень.

Психічне здоров'я українців сьогодні має розглядатися не лише як індивідуальний ресурс, а загалом як системоутворюючий чинник національної стійкості, що напряму впливає

на рівень соціальної згуртованості, довіри до інституцій, готовності громад до кризових ситуацій і здатності країни ефективно реагувати на виклики війни та повоєнної відбудови. Відтак забезпечення ментального добробуту населення повинно стати невід'ємною складовою державних політик, включаючи нормативне врегулювання, фінансування, кадрове забезпечення та моніторинг ефективності реалізованих заходів.

Учасники зустрічі акцентували увагу на необхідності системного підходу до інтеграції питань ментального здоров'я в стратегічне планування всіх рівнів публічного управління. Йдеться про те, що турбота про психічне здоров'я населення не повинна розглядатися як виключна сфера медичних послуг чи соціальної підтримки. Навпаки – вона має стати наскрізною темою, інтегрованою у формування політик і рішень у таких ключових сферах, як безпека, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, правосуддя, права людини, молодіжна політика, культура та місцевий розвиток.

На локальному рівні це означає включення компонентів психосоціальної підтримки у програми розвитку територіальних громад, шкільні та позашкільні освітні ініціативи, міські стратегії безпеки та кризового реагування. На національному рівні – врахування потреб ментального добробуту в державних програмах реформування систем охорони здоров'я, освітньої реформи, демографічної політики та комплексної повоєнної відбудови країни.

Такий підхід вимагає міждисциплінарної взаємодії, коли над формуванням рішень співпрацюють фахівці з психічного здоров'я, юристи, соціальні працівники,

освітняни, управлінці, представники сектору безпеки та науковці. Важливим є й наукове обґрунтування рішень, яке базується на доказових даних, найкращих міжнародних практиках та оцінці ефективності вже реалізованих заходів. Ключовими засадами такого підходу мають бути прозоре управління, що передбачає відкритість процесів планування та бюджетування, а також інклюзивність, тобто активне залучення громадянського суспільства до розробки та реалізації політик — через консультації, експертні ради, партнерські платформи. Це не лише підвищує ефективність прийнятих рішень, а й сприяє відновленню довіри між суспільством і державними інституціями, що особливо важливо в умовах кризи, війни та повоєнного відновлення.

Психічне здоров'я сьогодні має розглядатися не лише як індивідуальний ресурс, а як системоутворюючий чинник національної стійкості, що напряму впливає на рівень соціальної згуртованості, довіри до інституцій, готовності громад до кризових ситуацій і здатності країни ефективно реагувати на виклики війни та повоєнної відбудови. Відтак, забезпечення ментального добробуту населення повинно стати невід'ємною складовою державних політик, включаючи нормативне врегулювання, фінансування, кадрове забезпечення та моніторинг ефективності реалізованих заходів.

Результатом зустрічі та дискусії стало досягнення низки важливих домовленостей:

1. Сформовано дорожню карту міжгалузеві взаємодії у сфері ментального здоров'я. У результаті дискусій та експертних обговорень учасники заходу дійшли згоди щодо необхідності створення стратегічного документу – дорожньої карти міжгалузеві взаємодії, що окреслює комплексний підхід до забезпечення ментального здоров'я населення в умовах війни та відновлення. Цей документ визначає пріоритетні напрями співпраці між державними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, професійними об'єднаннями фахівців у галузі психічного здоров'я, закладами охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, а також міжнародними партнерами та донорами.

Дорожня карта включає такі ключові компоненти, як запровадження спільних протоколів реагування на психосоціальні виклики; підтримку та розвиток мережі доступних сервісів з ментального здоров'я на рівні громад; інтеграцію послуг із психосоціальної підтримки в систему освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг; фор-

мування системи навчання, сертифікації та супервізії для фахівців, які працюють із травмованим населенням; стимулювання досліджень і збору даних для обґрунтованого прийняття рішень.

2. Започатковано міжсекторальний діалог як інструмент координації національного і місцевого рівнів. Одним із практичних результатів заходу стало інституціоналізоване започаткування міжсекторального діалогу, який передбачає регулярну комунікацію та обмін інформацією між представниками різних секторів – державного, громадянського, експертного та приватного – для формування скоординованої політики в сфері ментального здоров'я. Як зазначалося, такий діалог дасть змогу: запобігати фрагментарності дій та дублюванню ініціатив, які нерідко виникають за відсутності загальної стратегії; ефективніше розподіляти ресурси – як людські, так і фінансові; забезпечити постійний зворотний зв'язок між тими, хто розробляє політики, і тими, хто їх реалізує; враховувати регіональну специфіку, особливо в громадах, що зазнали безпосереднього впливу воєнних дій або прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб; підтримати розвиток локальних ініціатив, які можуть масштабуватися на національному рівні як приклади кращих практик.

3. Прийнято рішення про створення спеціалізованої платформи для методичної, освітньої та просвітницької роботи. З огляду на нагальну потребу в якісних, доступних та адаптованих до українських реалій інформаційно-освітніх ресурсах, учасники заходу домовилися про створення постійно діючої міждисциплінарної платформи, яка об'єднає фахівців із психічного здоров'я, освітян, юристів, медиків, представників громадських організацій та дослідників.

Функціонал платформи включатиме: розробку методичних матеріалів для фахівців, які працюють із вразливими групами (в тому числі дітьми, ветеранами, особами, що пережили втрату або насильство); створення навчальних програм та тренінгових модулів для шкільних психологів, соціальних працівників, медичних працівників первинної ланки; підготовку просвітницьких кампаній, орієнтованих на широку громадськість, з метою подолання стигми щодо ментальних розладів; інформаційну підтримку родин, які стикаються з викликами у сфері психічного здоров'я, з урахуванням вікових, гендерних та культурних особливостей; збір і поширення доказово-обґрунтованих практик, що вже зарекомендували себе в умовах війни. Ця платформа має стати місцем для координації знань, обміну досвідом і консолідації фахового ресурсу, необхідного для розвитку стійких і підтримуючих громад, а в перспективі – для формування національної системи ментального здоров'я на засадах прав людини, недискримінації та інклюзивності.

Таким чином, ГО «Жінки за зміни» продовжує послідовну діяльність у сфері правозахисту, просвітництва та підтримки постраждалих від війни осіб, просуваючи комплексний підхід до теми ментального здоров'я. Ініціативи організації базуються на принципах прав людини, гендерної рівності, соціальної справедливості та міждисциплінарного партнерства. Залучення жінок як агенток змін, створення умов для їхньої участі в ухваленні рішень, посилення громадянської активності – все це є невід'ємною частиною місії організації.

Ірина СОПІЛКО,
президентка ГО «ЖІНКИ ЗА ЗМІНИ»,
докторка юридичних наук, професорка,
заслужена юристка України

Стажування й підвищення кваліфікації:

сенси та підходи

В освітньо-науковій сфері призначенню на посаду обов'язково має передувати стажування, а кожен вид науково-дослідної роботи повинен зараховуватися як підвищення кваліфікації. Щодо кафедр, то вони мають бути освітніми та інноваційними хабами.

Сергій ПЕТКОВ,
правознавець, доктор юридичних наук, професор

Загалом по темі

Кожна країна, яка дбає про своє майбутнє, хоче мати якщо не першокласну систему освіти, то принаймні один або кілька навчальних закладів світового рівня. Очевидно, що для їхнього визначення може використовуватися не тільки словосполучення «навчальний заклад світового рівня», а й інші, які зазвичай вказують на досконалість і престиж установи, наприклад, «передовий», «провідний», «відомий у світі», «визнаний у світі» тощо.

У 90-х роках на теренах України функціонувала сформована система середніх та вищих навчальних закладів: училищ, технікумів, інститутів, університетів. Усі навчальні заклади були державними й кожен із них виконував державне замовлення для підготовки фахівців для відповідної галузі «народного господарства». При тому, кожен такий заклад перебував у тісному зв'язку з підприємством, яке потребувало спеціалістів відповідного рівня. Майстер, який навчав студентів, мав відповідну кваліфікацію на заводі, де ці студенти в майбутньому працевлаштовувалися. На цьому ж підприємстві його майбутні працівники проходили й практику, тобто вивчали всі складові механізми функціонування виробництва. А потім і стажувалися, тобто поступово засвоювали знання та навички на тій посаді на якій вони в майбутньому будуть працювати.

Освітньо-кваліфікаційні рівні і стажування

Освітньо-кваліфікаційні рівні і стажування

На сьогодні в Україні визначені освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені: кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, молодший бакалавр, бакалавр, магістр (спеціаліст), доктор філософії (кандидат наук), доктор наук. Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Стажування здійснюється з метою формування й закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоре-

тичної підготовки, щодо виконання завдань та обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня; формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш високому, якісному рівні в межах певної спеціальності.

Основними посадами науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти третього й четвертого рівнів акредитації є: асистент, викладач, старший викладач, доцент, професор, завідувач кафедри, декан, проректор та ректор.

Наприклад, стажування асистента кафедри або викладача – це робота, коли він певний час під керівництвом доцента чи професора проводить заняття, готує матеріали до друку, керує науковою роботою студентів, проводить лабораторні дослідження, організовує практику тощо на посаді, яку він буде обіймати за умови успішного проходження стажування, приміром, старшого викладача або доцента, за умови наявності відповідного наукового ступеня. Стажування працівників Університету може здійснюватися в іншому закладі освіти або науковій установі, організаціях та на підприємствах.

Фахівець який керує стажуванням повинен мати високий рівень знань та практичних навичок у цій сфері, а також педагогічну освіту й досвід роботи, аби ефективно передати, навчити, підготувати свого стажиста. В деяких вищих навчальних закладах досі заходять до аудиторії і стають за викладацьку кафедру фахівці, які не мають базової, підкреслю базової, педагогічної освіти. Одна, дві дисципліни педагогічного спрямування під час навчання ніколи не дадуть навіть уявлення про педагогіку. А в українських реаліях дистанційно-заочної освіти є й такі викладачі, які просто бояться заходити в аудиторію і спілкуватися зі студентами. Керівники окремих навчальних закладів ніколи не готували методичні матеріали та не викладали жодної навчальної дисципліни.

Відтак виникає запитання, а чи розуміють подібні керівники, які направляють або підписують документи про стажування, який сенс вкладається в цю діяльність. Наприклад, вимога для науково-педагогічних

працівників пройти стажування (міжнародне стажування) один раз на три або п'ять років виглядає дещо абсурдною, в тому вигляді як це відбувається зараз. Бо поїздка у закордонний ВНЗ – це не стажування, а переймання досвіду викладання, організації навчання, проведення наукової роботи, але аж ніяк не стажування. Тобто мова в даному випадку не про стажування, а про підвищення кваліфікації, переймання передового досвіду, отримання фахівцем нових знань, компетенцій тощо.

Підвищення кваліфікації

Говорячи про підвищення кваліфікації слід декілька слів сказати про кафедру – базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу (його філії, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом. Кафедра є головною організаційною структурою для підвищення кваліфікації фахівців за цим напрямом. Її філії можуть існувати і в інших закладах, установах, організаціях тощо.

Наприклад філії кафедри травми коліна, можуть функціонувати в обласній, міській лікарнях, а фахівці з районних лікарень приїжджати до медичного інституту або до цих філії, щоб на практиці вивчати передові технології з операцій на коліні. Так само кафедра військової політології має бути центром методології, науки, освіти, місцем підвищення кваліфікації для всіх військових політологів.

Спадок минулого

Кваліфікаційну систему в науці, що дозволяє ранжувати наукових діячів і науково-педагогічних працівників на окремих етапах академічної кар'єри, разом із порядком присудження наукових ступенів «кандидата» та «доктора наук» з 26-ти галузей наук Україна успадкувала від ссрр. Найвність відповідного наукового ступеня або вченого звання є кваліфікаційною вимогою для зайняття науковим працівником відповідної посади. Найвищий кваліфікаційний рівень в Україні, який засвідчує ступінь знань, підготовки, компетенції, володіння всім наявним інструментарієм – «доктор наук», в інших країнах – габілітований доктор, повний доктор тощо.

Коли йдеться про професійний рівень у викладацькій діяльності, то слід нагадати що вченими званнями є: старший науковий співробітник; доцент; професор. Тобто науково-педагогічні працівники які мають великий досвід і досягли високого професіоналізму в певній галузі отримують вчене звання «доцент» (викладачі) та «старший науковий співробітник» (вчені). А вчені, котрі передають свій досвід наступним поколінням, готують аспірантів (ад'юнктів), очолюють спеціалізовані ради із захисту дисертацій, працюють у складі редколегій фахових журналів, пишуть навчальні посібники тощо. Вчені звання «старший науковий співробітник», «доцент», «професор» присвоюються на основі рішень вчених рад вищих закладів освіти, наукових установ та організацій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кваліфікаційною роботою, що засвідчує високий рівень підготовки фахівця, який може проводити дослідження відповідно до професійної підготовки, є магістерська робота. А вже кандидатське дослідження підтверджує високий кваліфікаційний рівень фахівця, котрий здійснює наукову роботу, опис якої міститься в кандидатській дисертації виконаній під керівництвом та в руслі наукових досліджень наукового керівника. Статті, тези конференцій – публікації в яких молодий вчений проводить апробацію своїх досягнень, доносить до наукової спільноти власні здобутки. Найвищу наукову вагу має докторська дисертація або більш формально – дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук, яка представляє собою кваліфікаційну працю, в якій відображено матеріал і результати досліджень докторанта (здобувача ступеня доктора наук), що мають особливе значення в розвитку певної галузі науки.

Як післяслово

Виходячи з викладеного, наразі в підході до розуміння сутності стажування і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників найвищого рівня підготовки існує велика прогалина. Фахівці, які мають наукові ступені і вчені звання мають підвищувати свій рівень підготовки за відповідною сучасною методологією та формалізувати у вигляді передових форм, брати участь у тематичних семінарах, конференціях, круглих столах, дискусіях. Кожен вид науково-дослідної роботи виражений у публікаціях, виступах, участі в розробці нових дисциплін, програм, курсів, особливо – написанні монографій та колективних монографій, підручників, навчальних і практичних посібників має зараховуватися як підвищення кваліфікації. Наголошу, нових, бо саме інноваційність, новизна сучасності, актуальність і засвідчує підвищення рівня науково-педагогічного працівника.

Тисячолітнє існування навчальних закладів у всьому світі є підтвердженням їхнього внеску в розвиток суспільства, незважаючи на значні розходження в політичному устрої, культурному та економічному розвитку різних країн. Завдяки своїй різноманітній діяльності, основою якої завжди залишаються освіта, виховання молоді й науково-дослідна діяльність, освітні установи скрізь визнані важливими суспільними інститутами. І сьогодні як ніколи освітні заклади, а особливо кафедри, мають бути освітніми та інноваційними хабами, в яких проводиться наукова діяльність та розробляються передові технічні й соціальні моделі.

Синергія права, освіти й держуправління

Принципи доброчесності мають закладатися ще на студентській лаві

Новий етап співпраці Київського університету права НАНУ та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА).

У сучасних умовах розвитку правової держави та побудови ефективної системи протидії корупції в нашій країні особливої ваги набуває налагодження системної взаємодії між науково-освітніми установами та органами публічної влади. Прикладом такої ефективної співпраці стала ініціатива Київського університету права Національної академії наук України (КУП НАНУ) та АРМА.

У зв'язку з цим у кінці травня делегація науково-педагогічних працівників КУП НАНУ на чолі з ректором, кандидатом юридичних наук, професором Юрієм Бошицьким здійснила офіційний візит до центрального офісу АРМА. Відбувся він на запрошення голови АРМА Олени Думи – юристки з багаторічним досвідом у сфері публічного адміністрування, яка втілює сучасне бачення інституційного розвитку антикорупційної політики держави. У ході візиту відбулася урочиста церемонія підписання Меморандуму про співпрацю між КУП НАНУ та Нацагентством з виявлення та розшуку активів. Як відзначалося, документ заклав підґрунтя для довготривалого

стратегічного партнерства, орієнтованого на підготовку висококваліфікованих фахівців у сфері права, забезпечення практичної складової освітнього процесу, а також реалізацію спільних наукових та освітніх проєктів.

Меморандум, зокрема, передбачає: створення умов для проходження студентами-правниками виробничої практики в підрозділах АРМА; формування кадрового резерву молодих фахівців для роботи в державних органах у сфері протидії корупції; залучення провідних експертів агентства до викладання в університеті, проведення гостьових лекцій, тренінгів, майстер-класів; спільну організацію наукових заходів – круглих столів, форумів, конференцій (як національного, так і міжнародного рівня); здійснення освітньої та просвітницької діяльності в сфері виявлення, арешту, оцінки та управління активами, здобутими злочинним шляхом.

«Міцна правова система починається з якісної освіти. АРМА зацікавлене в тому, щоб молоді юристи вже на старті кар'єри розуміли, як працюють сучасні антикорупційні інструменти, якою є реальна цінність активів для держави, і чому принципи доброчесності мають за-

кладатися ще на студентській лаві. Ми раді, що Київський університет права розділяє ці пріоритети», – наголосила голова АРМА Олена Дума.

У свою чергу професор Юрій Бошицький наголосив: «Для Київського університету права НАН України ця співпраця – це не просто підписаний документ, а стратегічне партнерство. Здобувачі вищої освіти КУП НАНУ мають змогу черпати знання не лише з підручників, а й безпосередньо від практиків, які щодня захищають інтереси держави. АРМА є прикладом нової інституційної якості в Україні, і ми пишаємося, що наші здобувачі вищої освіти можуть бути дотичними до її роботи», – зазначив Ю. Бошицький.

Під час офіційної частини зустрічі ректор КУП НАНУ, від імені здобувачів вищої освіти та колективу університету вручив заступнику голови АРМА з питань євроінтеграції Григолу Катамадзе лист-подяку за передану ним у дар університету наукову юридичну літературу, яка стане цінним внеском у фонд наукової бібліотеки вишу.

Варто зазначити, що співпраця між КУП НАН України та АРМА не обмежується лише формальними домовленостями. Її реальний зміст втілюється в конкретних заходах, що сприяють підвищенню фахового рівня майбутніх юристів. Так, 14 травня 2025 ро-

ку у стінах університету в межах ініціативи «Діалоги відомих особистостей» відбувся майстер-клас за участі учасників почесної делегації АРМА, очолюваної Оленою Думою. До складу делегації також входили згаданий Грігол Катамадзе, директор департаменту міжнародного співробітництва та європейської інтеграції АРМА Владислав Жорницький та Юлія Квітко, начальниця управління комунікації агентства, фахівчиня зі стратегічних комунікацій та інформаційної прозорості.

Головна тема виступу Олени Думи – «АРМА як економічний центр протидії корупції» – стала платформою для змістовної дискусії щодо ролі агентства в реалізації державної антикорупційної політики. У своїй доповіді спікерка зосередила увагу на нормативно-правовому забезпеченні діяльності Національного агентства з розшуку активів, практичних аспектах виявлення та арешту таких активів, механізмах їх оцінки, збереження, передачі в управління або реалізації. Було окреслено виклики, пов'язані з необхідністю вдосконалення законодавства, прозорістю конкурсних процедур, міжвідомчою координацією, а також значенням міжнародного співробітництва.

По тому відбулася активна двостороння комунікація, під час якої студенти продемонстрували високий рівень обізнаності в тематиці, запитуючи про приклади успішного управління активами, співпрацю із судами, досудове розслідування, питання міжнародної юрисдикції, а також перспективи створення єдиного реєстру арештованих активів. Зазначимо, що згаданий захід проходив у змішаному форматі. До нього в онлайн-режимі тоді доєдналися представники регіональних підрозділів КУП НАН України у Рівному, Вінниці, Львові та Ужгороді. Загалом понад 300 учасників мали змогу взяти участь в інтерактивному обговоренні цих важливих тем.

Підсумовуючи, варто наголосити, що підписаний Меморандум став інструментом практичної реалізації ідеї єдності правової освіти, науки та інституційної практики, а успішна кооперація КУП НАНУ та АРМА є підтвердженням того, що лише у взаємодії фахових освітянських середовищ із державними органами можливе створення стійкої системи правової доброчесності та професійної підготовки майбутніх поколінь правників.

Підготувала Аліна КАПУСТА,
спеціально для ЮВУ

Жодних поступок ворогу

Українці відповіли, чи готові до територіальних поступок заради миру та гарантій безпеки?

За результатами опитування 43% респондентів готові прийняти фактичну окупацію росією деяких територій країни без юридичного визнання, але за умови гарантій безпеки для України. Проте українці категорично проти офіційного визнання окупації чи передачі рф територій країни. Про це свідчать результати опитування КМІС, проведеного з 15 травня по 3 червня цього року. «Якщо йдеться про офіційне визнання окремих територій частиною росії, то переважна більшість (68%) проти цього. Готові прийняти – 24% (зазначимо, що ми говоримо про «окремі території», а не всі окуповані території; залежно від цього може бути й істотна диференціація).

Абсолютна більшість українців – 78% – також відкидає передачу під контроль рф територій, які контролюються Україною. Готові це прийняти – лише 15% опитаних.

Єдиний варіант, де принаймні є простір для дискусій, де-факто визнання контролю росією окремих окупованих територій без визнання цього де-юре: 43% готові це

прийняти, а категорично проти – 48%. За результатами опитування, якщо «мирний план» включатиме гарантії безпеки та інші важливі для майбутнього України складові, то без ентузіазму, але більше половини українців усе ж можуть прийняти такий сценарій завершення війни.

Таким чином, на думку респондентів, будь-який варіант, який буде включати офіційне визнання українських територій частиною росії, а тим більше передачу під контроль рф неокупованих територій, – буде відкинутий. Проте українці зберігають здорову гнучкість і навіть у контексті контролю територій готові до обговорення компромісного варіанту визнання де-факто контролю росії без його визнання де-юре». Крім цього, результати свідчать про те, що коли сьогодні українці обговорюють «територіальні поступки», то переважно вони інтерпретують їх як фактичне визнання, що росія тимчасово контролює певні території, а Україна і світ цього не визнають.

Множинне громадянство

У Міністерстві національної єдності розповіли про плюси відповідного законопроект для українців.

Згідно заяв урядовців, проект закону № 11469 про множинне громадянство має на меті зберегти зв'язки України з її громадянами, які отримали паспорти інших країн. Про це повідомив очільник Міністерства національної єдності Олексій Чернишов.

За словами міністра, мета законопроекту – забезпечити людям, які хочуть залишатися частиною української нації та зберегти громадянство, можливість зробити це на офіційному рівні. «Законопроект № 11469 – це відповідь на реальність, яка вже існує, і водночас – один із важливих кроків до збереження зв'язку з мільйонами наших співвітчизників у світі.

Кожен українець, де б він не був, отримує користь із прийняття та впровадження закону. І українці вдома, й українці поза межами країни отримають плюси від

множинного громадянства», – резюмував посадовець.

Проектом закону, для громадян України передбачено: легалізацію в разі вже наявного іноземного громадянства; офіційне право отримання іноземного громадянства зі збереженням українського (крім громадянства рф). Для громадян інших країн: право набуття громадянства України за етнічним походженням за скороченою процедурою; право набуття громадянства України іноземцями за новою процедурою; право не відмовлятися від «свого» громадянства (крім громадянства рф); право набуття громадянства за спрощеною процедурою в разі проходження військової служби в Україні тощо.

P.S. Уже коли цей номер ЮВУ був готовий до друку ВРУ прийняла в цілому законопроект про множинне громадянство.

НШСУ: ще один крок до покращення комунікації із суспільством

Шостого червня Національна школа суддів України вперше провела День відкритих дверей – масштабний комунікаційний захід, який відкрив широкому загалу внутрішній світ суддівської освіти. Подія об'єднала представників судової влади, наукових установ, закладів вищої освіти, громадських організацій, громадянського суспільства, міжнародних партнерів та медіа, підкресливши ключову ідею заходу – правосуддя починається з якісної підготовки суддів.

«Суддівська освіта – фундамент правосуддя»

Під таким гаслом учасники Дня відкритих дверей знайомилися з тим, як у НШСУ забезпечують підготовку, підвищення та підтримання кваліфікації українських суддів, здатних ухвалювати рішення в умовах війни, реформ та євроінтеграції. Захід відбувся у змішаному форматі – офлайн і онлайн – та привернув увагу численних гостей. Учасниками події були представники як українського, так і міжнародного правового середовища – суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко, голова Консультативної місії Європейського Союзу в Україні Рольф Холмбо, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимир Бутров, член Вищої ради правосуддя Дмитро Лук'янов, заступник голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Олексій Омелян, директорка Тренінгового центру прокурорів України Олеся Отраднава, американський конгресмен Джим Слеттері та інші ключові партнери НШСУ.

Сучасна Україна проходить нині через складні виклики – війну, реформування, євроінтеграцію. Саме в цей час підготовка фа-

хових, стійких і добросесних суддів набуває вирішального значення. На цьому наголосив ректор НШСУ Микола Онішук під час свого виступу щодо ролі Школи суддів як інституції, що системно й послідовно вибудовує інтелектуальний та моральний фундамент українського судочинства. «Сьогодні ми не просто навчаємо – ми формуємо суддів, які прийматимуть рішення в умовах війни, трансформації та відновлення. Наша мета – не лише забезпечити якісні знання, а й підтримати професійну стійкість майбутніх суддів», – акцентував Микола Онішук.

Освітня діяльність НШСУ. Як зазначалося, в 2024 році Національна школа суддів України провела підготовку та підвищення кваліфікації для понад 43 тисяч працівників судової системи, включно із суддями, помічниками суддів, працівниками апаратів судів, викладачами та експертами. Це – найвищий показник серед усіх національних шкіл суддів у Європі, що свідчить про потужну організаційну спроможність НШСУ.

Початкова підготовка суддів. У 2018 році Національна школа суддів України провела спеціальну підготовку для 665 кандидатів на посади суддів. А вже в 2024-му 22 новопризначених судді місцевих судів, в яких відсутній стаж роботи на суддівській поса-

ді, пройшли базову початкову підготовку в НШСУ. Програма включала теоретичні модулі, практичні заняття, судові симуляції, а також спеціалізовані тренінги з етики, комунікації та психології. Як було зазначено, це забезпечує стартову професійну адаптацію майбутніх суддів. У цьому році таку підготовку мають проти новопризначені судді в рамках триваючого конкурсу на вакантні посади в апеляційних судах.

Судді, готові розглядати воєнні злочини. У відповідь на виклики, пов'язані з масштабною збройною агресією РФ проти України, НШСУ розробила та впровадила модулі з підготовки суддів до розгляду справ про воєнні злочини. Упродовж 2022–2024 років участь у спеціалізованих навчаннях взяли понад 5 тисяч суддів. До реалізації освітніх заходів було залучено понад 300 викладачів і тренерів, а також близько 150 прокурорів та представників слідчих органів. Додамо, що школа суддів співпрацює із понад 30 проектами та програмами міжнародної технічної допомоги.

Стратегічна співпраця з ЄС

НШСУ є активним учасником спільних проєктів з Європейським Союзом, зокрема програм EU4Justice Project, КМЄС, PRAVO-Justice, Академії європейського права (ERA), Європейської мережі суддівської освіти (EJTN), Європейського інституту державного управління (EIPA) та інших ініціатив. За підтримки ЄС Школа суддів впроваджує цифровізацію суддівської освіти (онлайн-курси та дистанційні платформи); навчальні курси з міжнародного гуманітарного права, прав людини, добросесності, кіберзлочинності, цифрових доказів і криптовалюти; менторські програми для суддів, які працюють в умовах воєнного стану.

Вивчення права ЄС – пріоритет суддівської освіти. НШСУ має чітку «дорожню карту» в системі трансформації правосуддя, в якій значну увагу приділено глибокому засвоєнню європейських правових стандартів суддями та працівниками апаратів судів. Для реалізації цього напрямку в школі створено навчальну лабораторію з вивчен-

ня права ЄС, підписано меморандуми про співпрацю з провідними європейськими інституціями, а також розроблено власний базовий курс з основ права ЄС, який успішно пройшов апробацію. Як вказувалося, ці ресурси будуть інтегровані в початкову підготовку новопризначених суддів, а також сприятимуть підвищенню кваліфікації чинних суддів.

За рекомендацією Європейської Комісії щонайменше 67% суддів щороку мають проходити навчання з права ЄС – саме ця мета визначає стратегічні підходи НШСУ до організації навчального процесу. Так, у 2024 році курс підвищення кваліфікації з права ЄС у Школі пройшли 250 суддів, а лише за перший квартал 2025 року – вже 592 судді. В травні були підготовлені перші 25 національних тренерів з права ЄС, а наступну хвилю їхньої підготовки заплановано на вересень цього року.

Експертне забезпечення екзаменувань ВККСУ. Національна школа суддів України є єдиною національною установою, яка забезпечує розробку та проведення тестування для кандидатів на посади суддів у рамках конкурсів, організованих Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. У 2024 році Школа підготувала понад 13 000 тестів та 200 практичних завдань.

Модернізація суддівської освіти

Варто вказати, що останніми роками Національна школа суддів України зробила впевнений крок у напрямі модернізації навчального процесу, активно впроваджуючи інноваційні підходи. Зокрема, в структурі НШСУ створено Центр з питань комунікацій. Для покращення взаємодії із суспільством впроваджується нова система виявлення потреб суддів у навчанні та оцінки ефективності освітнього процесу.

Навчальні продукти систематизовано в каталог із визначенням мети та очікуваних результатів кожного заходу. Запроваджуються гейміфіковані формати суддівської освіти та подкасти для суддів, що підвищують залученість і зручність сприйняття матеріалу. Крім того, запущено відкриті навчальні ресурси агентств Європейського Союзу, які надають підтримку у вивченні європейського права. Також оновлено офіційний веб-сайт школи та організовано комунікаційний захід – День відкритих дверей, спрямований на підвищення прозорості та доступності суддівської освіти. «Усі зазначені вище результати свідчать про системну та стратегічну роль Національної

школи суддів України в трансформації судової системи, особливо в умовах воєнного часу та стійкого відновлення», – резюмував Микола Оніщук.

У межах Дня відкритих дверей учасники не лише прослухали цікаві презентації та виступи, а й ознайомилися з музеєм і бібліотекою НШСУ, які зберігають інтелектуальну історію правосуддя, переглянули відеоролик про досягнення і діяльність Школи суддів, що містив відгуки українських суддів та міжнародних партнерів.

Гості події також взяли участь у майстер-класі заступника начальника відділу науково-методичного супроводження психологічної підготовки суддів НШСУ, доктора психологічних наук Андрія Маслока, присвяченому психологічній стійкості у

воєнний час. Ця частина заходу викликала жвавий інтерес й активне обговорення серед присутніх, підкресливши актуальність теми ментального здоров'я під час війни.

Наостанок зазначимо, що День відкритих дверей у Національній школі суддів став прикладом не лише масштабності проведеної роботи, а й демонстрацією готовності школи до системних змін, міжнародної інтеграції та зміцнення довіри суспільства до правосуддя. НШСУ й надалі залишається опорою незалежного, професійного та людського правосуддя, яке сьогодні є не просто суспільним інститутом, а й запорукою стійкості держави.

Підготував Максим ІЛЛЮК,
спеціально для ЮВУ

Війна і мир & злочин та покарання

У Львові пройшов черговий, XI, Форум кримінальної юстиції

Тривав він два дні – 4 і 5 червня – і був присвячений темі «Війна і мир & злочин та покарання».

Співорганізаторами форуму виступили Програма підтримки ОБСЄ для України, Державне бюро розслідувань та Громадська організація «Львівський форум кримінальної юстиції».

У межах заходу обговорювалися теми війни, покарання за воєнні злочини, новий Кримінальний кодекс, війна та її гендерні аспекти, повоєнна кримінальна юстиція в Україні. А, скажімо, члени ВККСУ Людмила Волкова, Віталій Гацелюк та Олег Коліш виступили спікерами діалогового майданчика, присвяченого питанням формування суддівського кор-

пусу – «Durante et vosmet rebus servante secundis. Погляд у повоєнне майбутнє». Згаданий В. Гацелюк також виступив модератором дискусії «Новий кримінальний кодекс як предвісник миру».

Варто зазначити, що в роботі цього річного форуму взяли участь близько ста учасників, серед яких представники державних органів у сфері кримінальної юстиції, місцевих та апеляційних судів, Державного бюро розслідувань, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та навчально-наукових установ.

Інфляція судових рішень

Судді Верховного Суду взяли участь у професійній дискусії

Судове рішення має захищати право, бути виконуваним, аргументованим і зрозумілим суспільству. Воно не повинно змушувати позивача звертатися до суду повторно чи створювати колізію з уже ухваленими раніше рішеннями. Про це говорили судді Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Дмитро Гудима і Василь Крат та їхня колега із Касаційного господарського суду Олена Кібенко під час професійної дискусії «Інфляція судових рішень: причини, наслідки, засоби протидії».

Рішення суду повинно бути виконуваним

Озвучуючи свою позицію, Дмитро Гудима зазначив, що він вжив термін «інфляція судових рішень» в окремій думці від 20 червня 2024 року у справі № 216/5657/22. У ній суддя вказував, що «судова система не призначена для того, аби «продувати» судові рішення, які неможливо виконати, якщо за змістом такі рішення підлягають примусовому виконанню. У випадку продовження такого «продування» ми матимемо (і вже маємо) так звану інфляцію судових рішень».

Суддя пояснив, що намагався детально описати своє бачення того, яким має бути судове рішення: воно (принаймні в цивільній, господарській та адміністративній юрисдикціях) повинне захищати право позивача або відновлювати право; рішення, яке підлягає виконанню, має бути виконуваним, а не декларативним, і не повинне змушувати позивача звертатися до суду повторно. Водночас не секрет, що деякі судові рішення залишаються невиконуваними, оскільки вони не спрямовані на відновлення права в конкретному судовому процесі. Натомість учасник справи отримує певну умовну преюдицію, що, на його думку, може допомогти йому захистити право в іншому провадженні.

Зрештою, виконуваним судових рішень значно залежить від їх резолютивної частини. Скажімо, за вимогою про демонтаж самочинного будівництва на виконання рішення суду може впливати те, чи суд вирішив демонтувати об'єкт коштом відповідача, чи зобов'язати його зробити це за власний кошт (див., наприклад, постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 лютого 2024 року у справі № 523/8263/20 (п. 66), від 27 листопада 2024 року у справі № 463/5124/21 (п. 47).

Окрім цього, як зазначив Дмитро Гудима, цінність судового рішення можна вимірю-

вати не тільки тим, чи захищає воно або відновлює право та чи є виконуваним? Може бути й економічний аналіз цінності рішення. Суддя зауважив, що учасники справи та держава вкладають у судовий процес час, людські, технічні ресурси тощо, які також визначають цінність судового рішення в сенсі його економічної вартості. Якщо для захисту одного права треба «породити» 10 судових процесів, тобто якщо один спір вирішується в значній кількості справ, то соціальна цінність відповідних судових рішень знижується, а їхня економічна цінність (як вартість затрат на судові процеси) зростає.

Розумна передбачуваність судового рішення

У свою чергу його колега Василь Крат, відповідаючи на запитання, що для нього означає «інфляція судового рішення», запропонував міркувати від зворотного – говорити про те, яким рішення мало б бути. По-перше, судові рішення повинні бути розумно передбачуваними. Навіщо потрібна розумна передбачуваність судових рішень? Очевидно, що особа, фізична чи юридична, має можливість прогнозувати, як буде вирішено її спір. Це – одне з основних завдань, яке дозволяє зробити вирішення спору прогнозованим (постанова Об'єднаної палати КЦС ВС від 4 листопада 2024 року у справі № 405/4689/19).

По-друге, не повинно бути колізії судових рішень. Доповідач зауважив, що учасники обороту часто намагаються використовувати приватноправовий інструментарій, аби нівелювати судове рішення, яким уже було вирішено їхній спір. Наприклад, КЦС ВС звертав увагу на те, що для приватного права, з урахуванням принципу розумності, є неприйнятним використання правомірних приватноправових конструкцій (зокрема, конструкції оспорюваного правочину) з метою створення

передумов для позбавлення права власності добросовісного набувача, у разі, коли існує судове рішення, яким відмовлено в задоволенні позову про витребування майна в добросовісного набувача. Правопорядок не може допускати ситуації, коли нівелюється законна сила судового рішення та створюються передумови для виникнення «колізії» судових рішень (постанова КЦС ВС від 1 березня 2023 року у справі № 442/3663/20).

Як на думку судді, запобіжником «інфляції судового рішення» є, зокрема, принцип заборони повороту до гіршого (*non reformatio in peius*), який відомий ще з часів римського права та існував у зв'язку з іншим правилом – *tantum devolutum quantum appellatum* (скільки скарги, стільки і рішення). Правило заборони повороту означає недопустимість погіршення становища сторони, яка оскаржує судове рішення. Тобто особа, яка оскаржує судове рішення, не може потрапити в гірше становище порівняно з тим, якого досягнула в попередній інстанції (постанова КЦС від 20 червня 2024 року у справі № 216/5657/22).

У межах вказаної дискусії обговорювалося й питання щодо інфляції судового рішення внаслідок тривалого розгляду справи (коли на момент ухвалення рішення його значення для позивача втрачає актуальність). Як на думку Олени Кібенко, судді КПС ВС, якщо рішення не розв'яже конфлікту між сторонами або позивач після його ухвалення змушений знову звертатися до суду, таке рішення є знеціненим. Касаційному суду доводиться скасовувати таке рішення й передавати справу на новий розгляд, хоча й, можливо, вона вже розглядалася судами попередніх інстанцій протягом тривалого часу.

Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
ЮВУ

«Шалений опір»:

законопроект про обмеження спецпенсій не «пройшов» комітет Ради

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів відмовився схвалити для розгляду в другому читанні законопроект, який передбачає обмеження щодо призначення спецпенсій для прокурорів та співробітників деяких інших правоохоронних органів.

Про це повідомив голова комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев. «Ми очікували позитивного розгляду питання на засіданні профільного комітету та його подальшого голосування в другому читанні. На жаль, кланова система далі опирається. Попри те, що керівництво Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів виступало з підтримкою законопроекту, рішення не було прийняте», – розповів Гетманцев.

За його словами, «опір з боку прокурорської спільноти та деяких депутатів, які їх підтримують, виявився шаленим». Водночас він сподівається, що профільний комітет Ради зможе схвалити й рекомендувати законопроект до розгляду в другому читанні на своєму засіданні, яке має відбутися наступного тижня.

Серед іншого, законопроектом пропонується: пенсію прокурорам за вислугу років призначати лише після їх звільнення з ор-

ганів прокуратури; передбачити, що пенсії для силовиків та працівників прокуратури перераховуються з урахуванням зростання грошових доходів населення в Україні та зростання споживчих цін на коефіцієнт збільшення; законодавчо закріпити, що зміни до пенсійного законодавства можуть здійснюватися виключно окремим законом про внесення змін до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Нагадаємо, Верховна Рада 15 квітня схвалила в першому читанні проект закону № 12278, який передбачає обмеження щодо призначення спецпенсій для прокурорів та співробітників деяких правоохоронних органів. Данило Гетманцев вважає, що підвищити мінімальну пенсію, яка наразі становить близько 2 300 грн, потрібно хоча б до 4 000 грн. Для цього необхідно близько 2,2 млрд грн на місяць. Одним з джерел фінансування й має стати скасування спецпенсій.

Чи зростуть в Україні податки?

У Мінфіні подібні наміри заперечують

Першим це зробив міністр фінансів Сергій Марченко, заперечивши наявність подібних планів щодо фіскалізації.

Про це він заявив на «годині уряду» у Верховній Раді. «Жодних планів щодо фіскалізації ми не готуємо, підвищення видатків не передбачаємо, все буде відповідно до умов, передбачених чинним законодавством», – запевнив С. Марченко. За його словами, в найближчих планах – підготовка бюджетної декларації на 2026-2028 роки, яка включатиме різноманітні сценарії і є відповідною реакцією уряду на ті або інші ризики фіскального характеру. «Ми розуміємо і в цьому році реагуємо на ті ризики, які вже матеріалізувалися, і в нас є відповідь на ці питання. В тому числі й щодо фінансування на 2026 рік. Це не є якимось «секретом Полішинеля». Зараз ми активно працюємо над тим, аби мати відповіді на будь-які

варіанти розвитку подій», – зазначив очільник Мінфіну, додавши, що «будь-які варіанти розвитку подій» передбачають реакцію як воєнного стану, так і післявоєнного стану. «Маємо бути до цього готовими. Тому наразі готуємо відповідні пропозиції», – зазначив Сергій Марченко без додаткових деталей.

Зі слів посадовців уточнимо, що наповнення державного бюджету України в 2025 році йде за планом, однак у 2026-му лишається невизначеність через розрив у зовнішньому фінансуванні, тому податкова база може бути переглянута. Про це, зокрема, заявив голова парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев

В'язниця за обхід санкцій

В Україні позбавлятимуть волі (до 10 років) за обхід санкцій на понад 150 тисяч гривень: ВРУ дала «зелене світло».

Верховна Рада України ухвалила в першому читанні законопроект щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Про це повідомив народний депутат України Ярослав Железняк у Telegram. Згідно інформації, «254 народних депутати проголосували за основу за законопроект з реєстраційним номером № 12406, яким встановлюється відповідальність за порушення та обхід економічних санкцій».

Як уточнюється, проектом закону передбачена кримінальна відповідальність за порушення та обхід санкцій, насамперед фінансових. «Встановлюється відповідальність як за умисне, так і за необережне порушення. Покарання: штраф від 425 тисяч до 2,04 млн грн або позбавлення волі на 2–10 років», – написав народний депутат. Для відмежування дрібних порушень встановлюється також вартісний поріг у 151,4 тис. гривень.

Окрім того передбачено обов'язкове додаткове покарання – заборона на професійну діяльність до 15 років, іноді – конфіскація майна. Також передбачено відповідальність юридичних осіб (штраф, конфіскація, ліквідація). Суб'єкти правопорушення – не лише підсанкційні, але й треті особи. Нагадаємо, законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» (реєстраційний номер № 12406) був внесений Президентом України Володимиром Зеленським до парламенту в січні 2025-го.

Еволюція українського правосуддя: судовий прецедент – реальність, конституційність, надії та майбутнє (частина сьома)

► ПРОДОВЖЕННЯ. Початок у №№ 5 – 11.

Як уже зазначалося раніше, основною характеристикою та принциповою відмінністю англосаксонської правової системи є визнання як домінуючого джерела права судового прецеденту, а також закріплення в діяльності судів не лише функції щодо застосування, а й щодо створення норм права, а також присутність у суддів високого ступеня процесуальної свободи.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Судова правотворчість у системі загального права (англосаксонській) та романо-германській системі

Таким чином, поняття «судової правотворчості» є характерною ознакою англосаксонської правової системи, яку ще називають системою прецедентного права. На відміну від романо-германської системи, до якої належить Україна, правозастосовний процес у країнах прецедентного права здійснюється суддею на основі загальних уявлень суспільства про справедливість, моральні цінності, звичаї та традиції. Знову ж таки, необхідно наголосити, що в країнах англосаксонської правової сім'ї відсутнє структурування за окремими галузями права, прийняття нового кодифікованого акту шляхом гармонізації взаємопов'язаних норм, їх оновлення та вдосконалення виключно спеціально уповноваженими на це державними органами, які обираються громадянами відповідно до існуючого законодавства.

Із цих підстав таке право отримало назву загального, а його творчим компонентом став суддя. Саме судді в загальному праві творять право. В основі такої правотворчості лежать не норми статутного права, а уявлення самих суддів про те, що наявний той чи інший правовий випадок, подію потрібно врегулювати на основі свого уявлення про те, «що є прийнятним з точки зору громадськості» (Бернхем В. Вступ до права та правової системи США; пер. з англ. Вид-во «Україна». Київ, 1999. С. 554; Шевчук С. В. Судова правотворчість та соціальна школа пра-

ва. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 1. С. 24; Монтеск'є Ш. Про дух законів. М., 1964. С. 273. web.archive.org/web/20200215113723id_/civisbook.ru/files/File/Monteskye_O_dukhe.pdf; Капцова Т. Прогалина в праві як передумова застосування юридичної аналогії. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 94. С. 90 – 98). При цьому відсутність суб'єктивного підходу судді забезпечується, з одного боку, високим рівнем відповідальності перед суспільством, з другого боку, високим рівнем довіри суспільства до системи правосуддя.

Як відомо, в Україні, яка належить до романо-германської правової сім'ї, домінуюча правова доктрина протягом тривалого часу заперечувала судову правотворчість. Компетенція суду зводилася виключно до застосування права. Радянська теорія права завжди виходила з постулату, що судова практика не є джерелом права. С. Зівс підкреслював, що зворотне суперечило б принципам підзаконності судової діяльності (С. Л. Зівс. Видавництво «Наука», 1981. 239 с.). Правотворча діяльність суду з неминучістю зменшує значення закону та може підняти закон. Вважалося, що в законодавця під час формування правових норм є можливість врахувати набагато більше факторів, ніж це здатен зробити суд (Сердюк В. О. Роль судової правотворчості в процесі здійснення судової реформи в Україні. URL: juris.Vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2017/1_2017/14.pdf УДК 347.97).

Континентальне право, що ґрунтується на даній теорії, передбачає стабільність статутного права, яке охоплює

всі без винятку законодавчі акти. Така стабільність спостерігалася в Європі з XVIII по кінець першої половини XX століття. З цього часу суспільні відносини, обумовлені стрімким розвитком науки, техніки, інформаційних технологій, глобалізацією економіки, міграційними процесами почали суттєво випереджати правотворчі можливості законодавця, який об'єктивно не встигає врегулювати все нові й нові відносини, які виникають у суспільстві кожного дня. (Кройтор В. А. Суд як суб'єкт судової правотворчості в цивільному судочинстві України. УДК 342.130.3 DOI doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.65).

При цьому автор упустив, що перелічені складові (розвиток науки, техніки, інформаційних технологій, глобалізації тощо) здійснили домінуючий вплив на зростання демократії в більшості європейських країн і незворотний процес формування громадянського суспільства, що, в свою чергу, істотно підвищило не тільки рівень довіри, але й авторитет судової влади. Наскільки вказана позиція актуальна, чи відбулися в українському суспільстві зміни, здатні вплинути на трансформацію сприйняття судової правотворчості, спробуємо розібратися в подальших дослідженнях.

Причини виникнення та існування судової правотворчості

Більшість авторів, які підтримують судову правотворчість, основними аргументами називають недоліки законів, їх хибність, складність, неоднозначність трактування, а ще неможливість законодавцем передбачити напрямки суспільного розвитку тощо. З цього приводу Н. М. Пархоменко вказує, що мінливість законодавства не сприяє правовій визначеності, а якість закону залишається невисокою. Саме за таких умов зростає правотворча роль вищих судових інстанцій, які мають надавати належне тлумачення закону з позицій розумності та справедливості.

Суддя пов'язаний законом. Проте закон має бути співвіднесений із визнаними в

даному суспільстві принципами справедливості та з природою речей, тобто справедливою в конкретній ситуації (Пархоменко Н. М. Переконливий прецедент як результат нормотворчості суду (сутнісні та змістові аспекти). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-103-112 С. 103 – 112. URL: journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1717852 2022 р.).

У зв'язку з цим слід зазначити, що визнані в суспільстві принципи справедливості мають досить стійкий, інерційний та стабільний характер. Вони закріплені в Конституції України, законах України, історичних традиціях та релігійних повчаннях і текстах. А класичні уявлення про справедливість Джона Локка (роки життя 1632 – 1704 рр.), Жан-Жака Руссо (1712 – 1778 рр.) та Іммануїла Канта (1724 – 1804 рр.), що включають в себе рівність усіх громадян перед законом, забезпечення гарантій життєдіяльності людини, високий рівень соціальної захищеності, не втратили своєї актуальності через багато століть.

Основні характеристики та елементи

Кваліфікуючи поняття законодавчих прогалин у загальному (філологічному) розумінні їх змісту, С. Погребняк пропонує під ним вважати «пусте», «не заповнене місце», «пропуск» чогось. У переносному значенні це може виглядати як хиба, недогляд, недолік. При цьому хиба характеризується як невиконання належного. Недогляд, як помилка з необережності, а недолік – як недосконалість та неповнота (Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання/ Вісник академії правових наук України: зб. наук. праць. Харків: Право, 2013. № 31(72). С. 45. С 44–56).

За оцінкою М. М. Ясинка, судова правотворчість є наслідком того, що неможливо врегулювати безпосередньо всі існуючі відносини в суспільстві за рахунок наявних норм права, оскільки такі норми відсутні або іноді є неповними, неточними, нечіткими чи суперечливими. Таким чином, суди під час правозастосовчого процесу доволі часто намагаються за рахунок тлумачення наявних норм права розширити горизонт змістовно-правової сутності таких норм із тим, щоб осучаснити їх зміст і в такий спосіб врегулювати спірні відносини (Ясинок М. М. Судове тлумачення та судова правотворчість : поняття та взає-

модія. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14– 15 січня 2022 р.). Дніпро. 2022. С. 37–40).

Ясинок Д. М. дотримується думки, що право, ще на стадії законотворення має свою певну закономірність, яка полягає в тому, що законодавець не може ідеально передбачати всі без винятку питання суспільного розвитку (Ясинок Д. М. Судова правотворчість судів, органів державного правління та місцевого самоврядування. УДК 342.130.3DOI doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/48.).

Обґрунтовуючи необхідність подолання наведених законодавчих неузгодженостей шляхом правотлумачення автори виправдовують можливість вносити в процес урегулювання спірних відносин ту чи іншу частку правової новизни, яка в основному спрямована на розширення змістовно-правової суті окремих слів чи словосполучень. В той же час за відсутності норм права, а відтак і неможливості врегулювати спірні відносини цивільно-правового спрямування, перед судом постає правова проблема, яка полягає в тому: як урегулювати спірні відносини не порушуючи при цьому принципів природно-приватного права, моралі та суспільних цінностей, які сформувалися в суспільстві. (Курило М. П., Ясинок Д. М., Законодавчі прогалини та судова правотворчість: взаємозв'язок понять. УДК 340.142 DOI doi.org/10.32782/392246).

А як бути з Конституцією?..

Разом із тим варто нагадати, що навіть відсутність необхідних норм права не є підставою для порушення Конституції України, а саме ст. 6 відповідно до якої

державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Із метою подолання законодавчих прогалин, які мають місце в нормах різногалузевих законів, автори пропонують наступний алгоритм: а) законодавчий, який передбачає можливість зміни, доповнення чи уточнення норм права самим законодавцем і б) судово-правотворчий, який має місце в межах судових засідань під час правозастосовчої практики, яка спрямована на подолання законодавчих прогалин (Курило М. П., Ясинок Д. М. Законодавчі прогалини та судова правотворчість: взаємозв'язок понять. УДК 340.142 DOI doi.org/10.32782/392246). Якщо в першому випадку дії законодавця абсолютно виправдані і мають конституційний характер, то в другому як мінімум виникає ряд питань щодо дотримання Конституції України. При цьому, в спробі нас втішити, автори посилаються на те, що «Законодавчі прогалини в тій чи іншій мірі притаманні всім законам, в якій би державі вони не приймалися, як би детально вони не обговорювалися».

Складається враження, що нас намагаються переконати в тому, що закони недосконалі, застарівають, не відповідають вимогам часу та мають прогалини, а народні депутати некомпетентні та ще й політично і економічно заангажовані. У зв'язку з цим виникає цілком резонне питання: навіщо нам такі закони та відповідні законодавці? По-друге, якщо із законами і депутатами все досить сумно, то чому досі

на законодавчому рівні не прийнято відповідних норм, з одного боку, що дозволяють сприймати судову правотворчість як об'єктивну необхідність, з іншого – досить вільно ставитися до чинних в Україні законів або «перейти» в англосаксонську правову сім'ю. Правда, для цього необхідно внести низку суттєвих змін до Конституції України. Процес цей складний, тривалий, дорогий, а головне непередбачуваний. Саме у зв'язку з цим і виникають певні спроби на рівні теоретичної науки протягнути по-тихому можливість суддів як вершити правосуддя, так і формувати законодавство під необхідні рішення. Як на мою думку, за існуючого авторитету та рівня довіри до судової системи в Україні легалізація судової правотворчості призведе до краху правосуддя, узурпації влади, порушення конституційних засад держави.

І далі автори продовжують зомбувати наше мислення, наполягаючи на тому, що можна говорити про те, що інститут законодавчих прогалин є об'єктивною закономірністю законотворчого процесу, оскільки законодавець об'єктивно ні в історичному минулому, ні сьогодні чи в майбутньому не міг, не може і в подальшому не зможе створювати ідеальні закони, які б регулювали всі без винятку цивільні спори. Зрозуміло, що в такій критичній ситуації єдиним «месією» може бути виключно суд, і тільки суд може приймати ідеальні рішення.

Продовжуючи нагнітати обстановку, автори дають дуже «привабливу» оцінку вітчизняним нормам права. «Змістовна нечіткість чи суперечливість норм права, неповнота або їх відсутність – це і є тими видами законодавчих прогалин, які з тих

чи інших технічних, технологічних чи фізіологічних причин законотворчого процесу «проникають» у зміст окремих норм права, деформуючи їх суть, а іноді – спотворюючи й увесь дух закону, що в подальшому і проявляється на стадії правозастосовчої практики судів».

На думку згаданих авторів, ще однією проблемою, яка породжує законодавчі прогалини, є вплив на правовий процес, а відтак і на депутатський корпус олігархічних кланів. Таким чином створюється ціла система тих чи інших законодавчих прогалин, що в подальшому на рівні як цивільного, так і господарського чи адміністративного судочинства дає змогу тиснути на суди для буквального застосування закону, який часом є суперечливим, нечітким або неповним, нелогічним, а відтак і несправедливим. Правозастосування ж з механічним відступом від принципу верховенства права та перехід до принципу «верховенства закону» безумовно підвищує корупційну складову в судовій системі, яка як іржа роз'їдає її із середини, а кругова порука суддів часом унеможлиблює реальну ефективну боротьбу з цим злом (Курило М. П., Ясинок Д. М. Законодавчі прогалини та судова правотворчість: взаємозв'язок понять. УДК 340.142 DOI doi.org/10.32782/392246).

Зростання рівня корупції в судочинстві

У чому автори мають рацію, так це в безумовному підвищенні останнім часом корупційної складової в судовій системі, що досягла стану повного абсурду, коли необхідно давати хабара за ухвалення правового рішення.

Аналізуючи вищенаведене, з'являється думка про те, що згадані автори пропонують передати процес формування норм права від одного некомпетентного та корумпованого органу, до іншого, що очевидно не приведе ні до чого хорошого. А розплачуватиметься за черговий провальний експеримент як звичайний народ України.

Продовжуючи цю тему, неможливо не згадати погляд Т. С. Подорожної на дефектність законів. Згідно її позиції, необхідність тлумачення закону виникає через його неясність, тобто дефект юридичної техніки, призначеної, насамперед, для створення законів, доступних для розуміння. Системний дефект законодавства у вигляді текстів, які не містять чітких логічних норм, у тому числі чітких формулювань юридичних фактів породжує «неминучість судової правотворчості» у вигляді тлумачення закону аж до можливості його застосування. У той же час судовий прецедент, з погляду вченої, – неминуча форма суддівського права, спрямованого на виправлення дефектів законодавства, що виявляються в правозастосуванні (пробіл у законі, колізії норм права, правова невизначеність). Судова правотворчість щодо усунення дефектів законодавства є його зміною, подібною до «ремонтів неякісно виготовленого виробу». Таким чином, у випадках прогалин та колізій у законодавстві суд за допомогою власної правотворчості змінює закон, зберігаючи при цьому систему права та законодавства (Т. С. Подорожна. Правотворчість та судово-інтерпретаційне правозастосування: співвідношення понять. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2023.04. УДК 340.13).

Практично революційна пропозиція належить Н. М. Пархоменку, який вважає, що сучасна доктрина держави і права не повною мірою об'єктивує швидкоплинні соціально-політичні процеси, які відбуваються як в українському суспільстві, так і в світі загалом. Одним з аспектів такої невідповідності є конституційно закріплений розподіл державної влади на законодавчу, виконавчу та судову із наділенням їх відповідними повноваженнями в дусі середньовічного політико-правового концепту (Пархоменко Н. М. Переконливий прецедент як результат нормотворчості суду (сутнісні та змістові аспекти). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-103-112 С. 103 – 112. URL: journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1717852 2022 p.).

У даному випадку вичерпна відповідь наведена у Висновку Конституційного Су-

ду України «Організація і здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову не є самоцільлю, а покликана забезпечувати права і свободи людини і громадянина. Це, зокрема, впливає зі змісту статті 3 Конституції України» (Висновок Конституційного Суду України у справі про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», направленою Головою Верховної Ради, вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 29, 59, 78 та інших Конституції України) від 30 жовтня 2003 року № 1-в/2003).

Досить конструктивна думка у питанні судової правотворчості належить О. Копитовій, яка закликає дотримуватися меж судового розсуду і не допускати створення нової норми. Тобто має бути забезпечена функція правосуддя, а не увявлення судді про те, що насправді мав на увазі законодавець і в чому мала би полягати найбільш мудра позиція законодавця у минулому. Особливо небезпечним у цьому сенсі може бути тлумачення волі законодавця із перекручуванням історичного аспекту чи формування власних завдань для окремої сфери регулювання відносин. (Копитова О. Продуктивність субсидіарного характеру судової правотворчості під час судового правозастосування. УДК 340.132.626. DOI doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.52).

Позиція КСУ

Спростовуючи звинувачення в тому, що законодавець часом навмисне приймає недосконалі та недолугі закони, Конституційний Суд України заявляє, що держава повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією. З цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речен-

ня частини першої статті 13 Закону «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Більше того, верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, ухвалюючи закони, не вправі допускати невідповідності щодо будь-яких положень, прямо закріплених у Конституції України (Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону «Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову палату) від 23 грудня 1997 року № 7-зп/1997).

Аргументи за судовою правотворчістю

Аналіз аргументів вітчизняних фахівців-правознавців прихильників судової правотворчості, призводить до висновку про те, що для підтвердження своєї точки зору вони, як правило, не оперують нормами чинної Конституції, законами України, відповідними рішеннями Конституційного та Верховного судів. Переважна більшість їхніх аргументів зводиться до прикладів застосування судової правотворчості в англосаксонській правовій сім'ї. Існуючою останнім часом тенденцією конвергенції права, що намітилася на європейському континенті серед демократичних держав у зв'язку з взаємною дифузією положень романо-германської та англосаксонської правових систем. Природно квінтесенцією та лейтмотивом цього дійства є критика законодавця та

скептична оцінка результатів його діяльності – ухвалених законів України.

Складається враження, що нас хочуть переконати, використовуючи давно забутий принцип радянської епохи – принцип революційної необхідності, згідно з яким домінуюче значення набували інтереси революції, а дотримання законів, у тому числі рівність перед законом, вважалося чимось другорядним. А наведені нижче приклади є, нехай і не абсолютною, але аналогією вищесказаного.

На думку С. Шевчука, за сучасних умов розвитку демократичних правових систем судова правотворчість уже не визнається як така, що суперечить принципу поділу влади. Більше того, її навіть можна вважати сучасним елементом теорії стримувань та противаг, як результат заперечення монополії парламенту на правотворчість.

Автор дійсно правий щодо визнання судової правотворчості джерелом права, яке не суперечить принципу поділу влади в демократичних державах, в яких сформовано та успішно розвивається громадянське суспільство, а влада підконтрольна та підзвітна суспільству. Водночас неодноразово уже наголошувалося, що Україна є державою гібридного типу, яка не завершила транзит від авторитаризму до демократії і ні про яке громадянське суспільство з усіма наслідками, що випливають із цього, в нашому випадку говорити не доводиться.

«М'яка» модель поділу влади

Більше того, згаданий С. Шевчук наголошує, що в сучасних конституційних системах починає переважати «м'яка» модель поділу влади, яка припускає часткове виконання функцій однієї гілки влади інши-

ми гілками як елемент системи стримувань та противаг. Така модель є загальнознаною в сучасних розвинутих демократичних країнах.

Згідно з «м'якою» моделлю поділу влади відповідні положення Конституції сприймаються лише як путівники практичної діяльності держави щодо досягнення «загального блага». Тому судова правотворчість з позицій такого підходу до розуміння принципу поділу влади не захищається, а, навпаки, припускається (Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні URL: e-pidruchniki.com/book/12_sydova_K.: Реферат, 2007. – 640 с. Pravotvorchist_svitovii_dosvid_i_perspektivi_v_ukraini).

У зв'язку з цим доречно нагадати зміст ч. 3 ст. 8: «Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується».

Абсолютно однозначно з цього приводу висловився КСУ. Верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених у Конституції України (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову палату) від 23 грудня 1997 року № 7-зп/1997).

Пряма дія норм Конституції означає, що ці норми застосовуються безпосередньо.

Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише в частині, що не суперечить Конституції України (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016).

Судова правотворчість і «події Майдану»

Малишев Б. В. вважає, що судовий прецедент є актом судової правотворчості та формою (джерелом) права передусім із тієї причини, що містить у собі прецедентну норму права, а тому «будь який судовий прецедент є продуктом судової правотворчості». Судова правотворчість робить правосуддя не індивідуальним регулятором суспільних відносин, а загальним. Указані стандарти переходять від стану одиничного (вирішений казус) до стану загального (загальнообов'язкове правило для вирішення певного виду казусів) (Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б. В. Малишев. К.: Праксіс, 2008. С. 30, 109, 344 с.).

У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на правотворчість суддів під час подій Майдану, коли в результаті прийняття судових рішень тисячі громадян були притягнуті до

відповідальності всупереч нормам права та справедливості. Чи потрібна така практика Україні? До речі, багато хто з цих суддів і досі вершить правосуддя.

Комар П. А. пропонує визнати джерельний характер судової правотворчості як можливість і водночас обов'язок суду створювати право в певних випадках з огляду на пряму дію норм Конституції України, необхідність подолання прогалін тощо. Відсутність суперечності між принципом розподілу влади та правотворчими можливостями судової влади автор обґрунтовує з огляду на те, що, по-перше, з-поміж усіх гілок влади лише судова гілка відрізняється своїм суб'єктивним складом – складається виключно з професійних юристів; по-друге, правотворчість (окрім законотворчості у вузькому сенсі) не є виключною прерогативою парламенту, а притаманна й органам виконавчої влади; по-третє, судді порівняно із законодавцями та урядовцями здаються найменше заполітизованими, не в останню чергу завдяки заходам щодо забезпечення незалежності судової влади (Комар П. А. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права. УДК 340.142. Вінниця – 2021). Обґрунтована та аргументована оцінка пропозицій автора з точки зору положень Конституції України, оцінок КСУ та реального стану українського суспільства, вже наводилася вище, то, як то кажуть, коментарі тут зайві.

Досить безпеліяційно звучить позиція Т. С. Подорожної, яка стверджує, що судова правотворчість, яка фактично змінює законодавство, є визнаним у юридичній науці фактом. При цьому судова практика знімає проблему ієрархії актів та норм. Правовий акт, що містить вихідну норму, може юридично не припиняти свою дію, не змінюватися, але фактична норма в тому сенсі, в якому вона представлена в переформатованому приписі, буде реалізована з опорою на судові механізми такого переформатування (Т. С. Подорожна. Правотворчість та судово-інтерпретаційне правозастосування: співвідношення понять. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2023.04. УДК 340.13).

Таким чином, відбувається зміна, а скоріше підміна, конкретної норми права судом всупереч положенням Основного Закону. Для реалізації цього залишилося зовсім небагато – внести необхідні зміни до Конституції України.

(Далі буде...)

Івано-Франківський ліцей МВС:

перша річниця з дня заснування

За участі Державного секретаря МВС Інни Ящук, керівництва й викладачів ліцею, представників обласної та міської влади, батьківського комітету і ліцеїстів в Івано-Франківському ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС України відбулися урочисті заходи з нагоди першої річниці з дня заснування цього закладу освіти.

Рік тому ліцей вперше відкрив свої двері для 141 вихованця, серед яких було 73 дівчини та 68 хлопців. Через рік ці діти стануть першими випускниками цього закладу освіти та зможуть вступити до закладів вищої освіти як системи МВС, так і до будь-яких інших вишів освіти України.

«Хочу щиро подякувати всім, хто був з нами на шляху створення ліцею, хто допомагав і продовжує допомагати. Безперечно, дякую вашому колективу та вам, дорогі ліцеїсти, за те, що ви стараетесь, прагнете, розвиваетесь і досягаєте успіхів: у спорті, талантах та знаннях. Віримо в кожного з вас – у ваших серцях, ініціативах і вчинках формується майбутнє нашої країни», – зазначила, відкриваючи урочистості, І. Ящук.

За сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків, ефективне виконання завдань та з нагоди річниці створення ліцею, наказом міністра внутрішніх справ України педагогів та кращих ліцеїстів було нагороджено цінним подарунком – наручним годинником.

Після урочистої частини учасники заходу мали змогу оглянути територію ліцею, ознайомитися з умовами навчання, проживання та дозвілля ліцеїстів. Гості відвідали навчальні аудиторії, спеціалізовані кабінети, спортивні зали та бібліотеку, дізналися більше про освітній процес, факультативні заняття, гуртки та секції, в яких активно беруть участь ліцеїсти. Також була представлена побутова інфраструктура: сучасні

спальні приміщення, їдальня, зони для відпочинку та самопідготовки.

Крім того, Державний секретар МВС провела зустріч з батьківським комітетом. Під час обговорення було порушено питання вдосконалення освітнього процесу, виховної роботи та підтримки учнівських ініціатив. Інна Ящук також поспілкувалася з ліцеїстами, які охоче ділилися враженнями від першого року навчання, розповідали про найяскравіші події, власні досягнення, нових друзів і незабутні моменти, які стали частиною їхнього щоденного життя в ліцеї. Крім того, ліцеїсти висловили свої плани на майбутнє, поділилися мріями та побажаннями щодо подальшого розвитку ліцею.

Завершальним акцентом дня стала зустріч з представниками громадської організації «Реформація». У рамках заходу ліцею МВС було передано набір книг, які стануть частиною патріотичного просвітницького фонду навчального закладу. Ця передача – вже другий етап ініціативи, започаткованої Міністерством внутрішніх справ у співпраці з ГО «Реформація». Першу партію книг у березні 2025 року було передано до Дніпровського ліцею МВС імені Олександра Гостіщева. Як відзначалося, проект реалізується громадською організацією «Реформація» у співпраці з департаментами комунікації та освіти, науки і спорту. В рамках цієї ініціативи, кожен ліцей МВС отримає комплект сучасних та актуальних книг, зокрема патріотичного спрямування.

В Україні з'явиться військовий омбудсмен

Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект «Про військового омбудсмена».

«Парламент прийняв законопроект за № 13 266 щодо створення, визначення правового статусу, завдань та засад діяльності військового омбудсмена», – йдеться в інформації. За ухвалення його за основу проголосувало 287 народних депутатів. Вніс законопроект до парламенту Президент України Володимиром Зеленським.

За словами міністра оборони Рустема Умерова, основна мета проекту закону – створити незалежну інституцію, яка матиме реальні повноваження, прозорі процедури й ефективні механізми реагування на порушення прав захисників України. Він також уточнив, що розробили документ фахівці Міністерства оборони в співпраці з Уповноваженою Президента з питань захисту прав військовослужбовців, громадянським суспільством, юристами, військовими, і внесений главою держави до парламенту як невідкладний.

«Це – дієвий механізм цивільного контролю, який працюватиме на: підвищення довіри до командування й держави, посилення військової справедливості, зміцнення бойового духу і згуртованості», – вважає Р. Умеров. При цьому міністр додав, що усі воїни мають знати, куди звернутися, якщо їхні права порушено. «І, головне, реакція обов'язково буде! Саме тому ця інституція має бути сильною, незалежною й ефективною», – вважає посадовець. Відповідно до законопроекту, військовий омбудсмен призначатиметься Президентом України строком на п'ять років. Матиме право обіймати посаду не більше двох термінів поспіль. На цю посаду зможе претендувати будь-який громадянин України: віком від 30 років із вищою освітою, який володіє державною мовою, має високі моральні якості та бездоганну репутацію.

У той же час на цю посаду не може призначатися особа, яка має непогашену судимість, людина із корупційним минулим, члени політичних партій, військовослужбовці, іноземні громадяни та ті, що мають аліментну заборгованість.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Втеча з армії за \$15 тисяч

Викрито чергову схему переправлення військових за кордон

Два тижні тому правоохоронці провели масштабну спецоперацію в шести областях України та затримали злочинну групу, яка організувала незаконну втечу військовослужбовців із частин до Румунії та Молдови. За втечу з армії фігуранти просили від 3 до 15 тисяч доларів. Про це інформують *Офіс Генерального прокурора та Національна поліція*.

За даними слідства, до організації схеми причетні 55-річний та 65-річний мешканці Чернівецької області. Їм допомагала адвокатка зі Львова, яка за грошову винагороду підшукувала військовозобов'язаних і схиляла їх до втечі зі служби. До схеми також залучили жителя Тернополя та ще п'ятох людей, які займалися супроводом «клієнтів» до кордону з Румунією та Молдовою, оминаючи офіційні пункти пропуску.

Вартість «послуг» коливалася від 3 до 6 тисяч доларів за організацію втечі з частини та до 15 тисяч доларів – за переправлення через державний кордон. Зловмисники обіцяли військовим повне прикриття й навіть пропонували допомогу в офіційному звільненні зі служби, запевняючи в своїх зв'язках з командуванням. За даними прокуратури, схемою вже скористалися щонайменше 25 людей. Під час обшуків вилучено понад 160 тисяч гривень, 21 тисячу доларів, 2 тисячі євро, 12 автомобілів, 17 одиниць зброї, мобільні телефони та чорнові записи.

Правоохоронці повідомили їм про підозру за фактом незаконного переправлення осіб через державний кордон України та перешкоджання законній діяльності ЗСУ (ч. 3 ст. 332, ст. 114 КК України). Усім фігурантам загрожує до 9 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Слідство також перевіряє можливу причетність до злочину інших осіб.

■ БЛАГОДІЙНІСТЬ

Соціальна роль суду

На початку червня працівники Дніпропетровського окружного адміністративного суду завітали до будинку-інтернату для дітей з ДЦП, аби поспілкуватися з вихованцями закладу та привітати їх із початком літніх канікул.

Суд організував конкурс дитячих малюнків на тему правосуддя, а найактивніші учасники отримали призи та заохочення. Дітям привезли й смаколики – полуницю, морозиво та солодкі подарунки.

Особливо зворушливим моментом став святковий концерт, який підготували самі діти. Їхні виступи – щирі, натхненні й сповнені теплом – залишили глибокий емоційний відгук у серцях гостей. За відгуками суддів, такі

зустрічі – не лише можливість поділитися турботою та добром, а й нагадування про важливість людяності, співчуття та підтримки.

■ СПІВПРАЦЯ

Голос України в європейській**Участь представників НШСУ в роботі**

Одинадцятого-дванадцятого червня в межах головування Польщі в Раді Європейського Союзу відбулася 28-ма Генеральна Асамблея Європейської мережі суддівської освіти (EJTN), організована у співпраці з Національною школою судочинства та прокуратури Польщі (KSSIP).

Національну школу суддів України на цьому важливому міжнародному заході, який об'єднав представників судових навчальних установ з усього європейського простору, представили ректор Микола Оніщук та суддя Соборного районного суду міста Дніпра, викладач Максим Ходеківський. А відкрили цьогорічну асамблею Генеральний секретар EJTN Інгрід Дервуа та представник Європейської Комісії Войцек Постульський. У своїх промовах вони акцентували увагу учасників зібрання на стратегічних пріоритетах майбутнього суддівської освіти в Європейському Союзі, зокрема на важливості цифровізації, розвитку міжінституційної співпраці та адаптації навчальних програм до нових викликів верховенства права.

Представники Національної школи суддів України, яка з 2018 року має статус спостерігача в EJTN, взяли участь у пленарному засіданні, на якому обговорювалися ключові напрями розвитку суддівської освіти в Європі – від програм об-

міну й мовної підготовки суддів до цифровізації навчального процесу. Учасники асамблеї від України долучилися й до тематичного воркшопу «Спостерігачі EJTN: потреби та можливості для навчання», в рамках якого відбулася дискусія щодо поглиблення співпраці між EJTN та країнами-спостерігачами, зокрема й Україною. Йшлося про інституціоналізацію партнерства, узгодження навчальних потреб у контексті вступу до ЄС та пошук моделей сталого співробітництва. Як зазначалося, результати дискусій буде враховано під час формування майбутньої дорожньої карти розвитку співпраці між мережею EJTN та інституціями-спостерігачами, зокрема в контексті євроінтеграційних прагнень України.

Окрім основної програми, на полях Генеральної Асамблеї відбулася й робоча зустріч делегації від України з представником Європейської Комісії Войцеком Постульським. У ході перемовин сторони обговорили ключові питання суддівської освіти, зо-

■ ВІДБУДОВА УКРАЇНИ

Нове приміщення для університету

Зруйнований податковий університет в Ірпені відбудують за проектом канадських архітекторів

Переможцем міжнародного архітектурного конкурсу на дизайн-проект відбудови головного корпусу Державного податкового університету в Ірпені (Київщина), зруйнованого під час бойових дій, оголошено архітектурну компанію Stantec (Канада).

Про це повідомила прес-служба вишу. «Відбудова головного корпусу університету – не лише питання інфраструктури. Ми хочемо, щоб це був справді сучасний кампус – інноваційне й комфортне місце для навчання, досліджень та студентського життя. Як ми з'ясували Stantec – міжнародна компанія зі штаб-квартирою в Едмонтоні. Серед її найвідоміших проєктів – розширення Панамського каналу, проєкування міжнародного аеропорту Ванкуве-

ра, а також одного з терміналів аеропорту Торонто.

Нагадаємо, понад половину будівель Державного податкового університету було пошкоджено навесні 2022 року внаслідок активних бойових дій та часткової окупації Ірпеня російськими військовими. Попри це, навчальний процес було продовжено завдяки швидко проведеному дрібному ремонту, однак у майбутньому університет гостро потребує повноцінного відновлення.

суддівській спільноті**Генеральної Асамблеї EJTN 2025**

крема актуальні потреби України в контексті євроінтеграції, можливості розширення освітніх програм та подальшу підтримку з боку ЄС у розбудові сучасної системи підготовки суддів.

Слід також вказати, що під час Генеральної Асамблеї було представлено звіт про діяльність Європейської мережі суддівської освіти за 2024-й та окреслено план заходів на 2026 рік. Також традиційно анонсовано наступну Генеральну Асамблею за головування Кіпру в Раді Європейського Союзу

та конференцію директорів суддівських шкіл, заплановану на жовтень 2025 року у французькому місті Бордо. Участь Національної школи суддів України в заходах такого рівня вкотре засвідчує її прагнення до інтеграції в європейський правовий простір та впровадження передових освітніх стандартів у підготовці суддівського корпусу.

**Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ**

■ АНТИКОРУПЦІЯ

П'ять років тюрми для судді

Одинадцятого червня колегія суддів ВАКСу оголосила обвинувальний вирок колишній судді Окружного адміністративного суду м. Києва, яку викрили на одержанні неправомірної вигоди від заступника директора з комерційних питань одного з підприємств за прийняття процесуальних рішень у справі.

Вироком суду особу визнано винуватою у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 368 КК України, та призначено покарання у виді 5 років 6 місяців позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади строком три роки, з конфіскацією всього належного їй майна. Вирок суду набирає законної сили через тридцять днів із дня проголошення, якщо його не буде оскаржено в апеляційному порядку.

Як зазначає Центр протидії корупції (ЦПК), за версією обвинувачення, йшлося про отримання хабара від фірми, яка оскаржувала анулювання Мінекології ліцензії на право ведення діяльності з небезпечними відходами. Сума хабара склала 10 тисяч доларів. Саме під час отримання частини з цих коштів вона й була затримана детективами НАБУ. У ЦПК також стверджують, що свого часу суддя О. Власенкова скаржилася, що отримала службову квартиру на 120 квадратів без ремонту. Мовляв, держава виділила їй житло, що не відповідає санітарно-побутовим нормам.

Нагадаємо, Окружний адміністративний суд міста Києва (ОАСК) був створений у 2004 році для розгляду справ проти органів державної влади. Завдяки розташуванню в столиці, він мав значний вплив, розглядаючи резонансні політичні та адміністративні позови. У 2019 році суд опинився в центрі гучного скандалу після оприлюднення «плівок Вовка» – записів, на яких голова суду Павло Вовк нібито обговорював втручання в роботу державних органів. Це спричинило хвилю критики та звинувачень у корупції. У грудні 2022 року ОАСК був ліквідований за рішенням Верховної Ради з ініціативи Президента Зеленського. Замість нього створено Київський міський окружний адміністративний суд.

ЄС продовжив санкції за анексію росією Криму

Рада Європейського Союзу продовжила санкції, запроваджені у відповідь на незаконну анексію рф Криму та міста Севастополь до 23 червня 2026 року.

Про це йдеться в офіційному повідомленні Ради ЄС у понеділок. Зазначимо, що вперше санкції ЄС були введені у червні 2014 року. Вони включають заборону на імпорту товарів із незаконно анексованого Криму чи Севастополя до Європейського Союзу, а також заборону на інфраструктурні та фінансові інвестиції й надання туристичних послуг у цих регіонах. Крім того, забороняється експорт певних товарів і технологій кримським компаніям або для використання на території півострова у сферах транспорту, телекомунікацій та енергетики. Обмеження також стосуються постачання обладнання для розвідки і видобутку нафти, газу та мінеральних ресурсів.

Європейський Союз вкотре підтвердив, що не визнає й рішуче засуджує незаконну анексію Криму та Севастополя як порушення міжнародного права, наголосивши, що анексія суперечить основоположним принципам міжнародної спільноти. У заяві Ради ЄС наголошується, що з 2022 року росія ще більше порушує суверенітет і територіальну цілісність України, розв'язавши неспровоковану та невинуватну війну.

Нагадаємо, наразі ЄС готує 18-тий пакт санкцій проти рф за її повномасштабне вторгнення в Україну. У проект увійшла, зокрема, й пропозиція зниження верхньої межі ціни на російську нафту із 60 до 45 доларів за барель. Водночас стало відомо, що Європейський Союз не буде самостійно знижувати максимальну ціну на російську нафту, оскільки цю ініціативу, швидше за все, не підтримає «Група семи». Окрім того, Європейська Комісія запропонувала також додати до проекту 18-го пакета санкцій додаткові заходи проти білорусі та санкції щодо програмного забезпечення, яке використовують російські банки.

Кухня євроінтеграції

Неочевидні проблеми в переговорах про вступ України до ЄС

Менше двох тижнів лишилося до завершення червня, а отже, і до психологічного «проміжного дедлайну» у вступних переговорах України з Європейським Союзом. А вже заяви про те, що в першому півріччі 2025-го Київ неодмінно відкриє переговори за першими кластерами, лунали неодноразово ще від минулого року.

Юрій ПАНЧЕНКО,
ЄП

Сергій СИДОРЕНКО,
ЄП

«Дата X»

Та з наближенням «дати X» дедалі очевидніше, що цей дедлайн буде зірваний через Угорщину. Орбан не планує відмовитися від вето на будь-які рішення, що стосуються руху України до вступу. Це стало для нього питанням політичного виживання. Усвідомлюють це і в ЄС, тому Єврокомісія та окремі держави-члени працюють над тим, аби за потреби розпочати «паралельний трек переговорів» з Україною – з урізаними наслідками, але в обхід угорського вето. Ми детально пояснювали це в статті «План Б» для вступу України в ЄС».

Біда в тому, що цим виклики для переговорів не обмежуються. Ми мали можливість прослідкувати за неpubлічною дискусією не так давно в київському «Єврохабі», де зібралися представники уряду, парламенту, кількох судових інституцій, антикорупційних відомств тощо, аби в режимі Chatham House, тобто відверто і не під запис, обговорити стан справ навколо кластера «Основи» (або «Засадничі питання») – ключового переговорного блоку, прогрес за яким буде визначальним для всіх інших частин вступних переговорів. Дискусія, втім, вийшла за межі «Основа» і підсвітила проблему недовіри, яка, схоже, є однією з визначальних під час переговорного процесу.

Не лише Угорщина

Звісно, можна вдавати, що не помічаєш слона в кімнаті. Правда, коли роль цього слона грає Віктор Орбан, який публічно ставить за мету зрив євроінтеграції України, то ігнорувати це стає складніше. Утім, схоже, що до угорської проблеми в Україні звикли – вона не увійшла до ключових тем обговорень. Навпаки, учасники сходилися на то-

му, що рано чи пізно угорці поступляться. Лише неясно, як саме й коли. «Я сподіваюся, що всі разом 26 членів ЄС (тобто всі, крім Угорщини) зможуть переконати того одного, що лишається», – поділився думками урядовець, який брав участь у дискусії.

Тут і далі ми цитуємо учасників обговорення без ідентифікації, адже дискусія була закритою й це дозволило її учасникам говорити відверто. Винятком є лише народні депутати, з якими редакція погодила їхнє відкрите цитування. Але чи поділиться Євросоюз з питання вступу України за принципом «Орбан проти всіх інших»? На це питання відповіді немає. «Зараз це Угорщина. Хто буде наступний (створювати проблеми на шляху України) – ми не знаємо», – ось одна з думок з цього приводу, що пролунала від представниці експертної спільноти. Інше політичне питання, щодо якого немає згоди між учасниками, – це терміни, за які Київ розраховує виконати всі умови ЄС. Принаймні з кластера «Основи», оскільки зараз йдеться про нього. В уряді наполягають, що цю роботу можна виконати до 2028 року. «2,5 року – це дуже амбітний таймлайн», – відповів на це один з експертів.

Імовірно, що ключова підстава для оптимізму посадовців – те, що наразі ЄС готовий до гнучкості в переговорах з Україною. Навіть у формулюванні вимог до Києва. «Бувають ситуації, коли ми пояснюємо стороні ЄС, що той чи інший законопроект не може отримати належної підтримки у парламенті – й у відповідь отримуємо з їхнього боку певні поступки», – поділився досвідом Вадим Галайчук, перший заступник голови комітету з питань євроінтеграції (фракція «Слуга народу»). Але річ у тому, що це можливо, лише коли парламент має переконливі аргументи на користь зміни вимог, а вони є не завжди. І не обов'язково йдеться про

корупційні чи подібні мотиви затримок. Часом причиною є нерозуміння вимог ЄС з боку парламентарів.

Парламент хоче «бути у процесі»...

«Кухня євроінтеграції» стала майданчиком для непростішої дискусії між парламентарями, іншими посадовцями та експертами. У тому числі про довіру до євроінтеграційних рішень. Згаданий Вадим Галайчук визнав, що проблема існує, й вона очевидна. «Ще рік тому практично ніхто з парламентських політичних сил не виступав публічно проти якогось законопроекту, якщо той був «із прапорцем», тобто позначений як євроінтеграційний. Зараз таке табу вже знято. Тепер ми чуємо критику (депутатів на адресу таких проектів), у тому числі пряму й суто політичну», – розповів він.

Зазначимо, що на зустрічі були присутні не лише фахівці-«євроінтегратори». Наприклад, колега Галайчука по фракції Сергій Демченко (член комітету з питань правової політики), який взявся пояснити, чому в парламенті часом немає голосів за «європейські» закони. А ще – підтвердив, що тепер наявність висновку про те, що певний закон потрібен для руху в ЄС, не гарантує його схвалення. «Спротив законопроектам у парламенті у більшості випадків пов'язаний із тим, що проект недосконалий. Навіщо ухвалювати такий закон, який не вирішує проблему, а дозволить хіба що прозвітувати перед партнерами про те, що ми поставили галочку?» – пояснив народний депутат.

А для підтвердження, своїх аргументів, Демченко навів як приклад ухвалений на початку 2024 року закон про лобізм. Вимога Брюсселя щодо ухвалення цього закону з'явилася під час виконання Україною вимог статусу кандидата, причому її додали в процесі виконання. Тоді ініціатива ЄС викликала обґрунтовану критику українських експертів. Багато хто наголошував, що в самому ЄС лобізм також унормований далеко не всюди, а в Україні у період законодавчої трансформації перед вступом до ЄС, коли є потреба в суспільній адвокації величезної кількості законів – ця норма не може працювати так, як задумали в Брюсселі.

Утім, сторона ЄС виявилася непохитною. У підсумку парламент закон ухвалив, щоб не ставати перепорою для руху України до Євросоюзу, але довіри до процесу це не додало. І це лише один з прикладів. Тепер брак довіри стає реальною проблемою, ви-

знають депутати. Та й в уряді кажуть, що просування «єврозаконів» стає дедалі проблемнішим. «У нас є проблеми з ухваленням законів навіть у рамках Ukraine Plan (план, від виконання пунктів якого залежить фінансування)», – визнала в дискусії представниця урядової команди. Інша проблема, яка підриває довіру, – брак комунікації. «Дуже часто при обговоренні якогось законопроекту ми чуємо: «А чому ми це маємо ухвалювати?», і відповідь – «Бо ми погодили з нашими партнерами», – поділився Вадим Галайчук. Без додаткової аргументації ці пояснення не звучать переконливо для депутатів.

Щоб залучити депутатів до процесу і до розуміння, звідки беруться вимоги, уряд пішов на дуже нестандартний крок. Вже є рішення включити профільних представників ВРУ до переговорних груп у майбутніх вступних переговорах. «Здається, це вперше в історії розширення ЄС, і це добре. Але й цього замало», – каже Галайчук. А зважаючи на обсяг законів, які парламент має ухвалити дорогою до вступу, а також на те, що статус «євроінтеграційного» проекту далеко не гарантує успішного ухвалення – це може стати одним з ключових викликів із виконання тих вимог дорожніх карт, які Україна узгодила з ЄС у рамках кластера «Основи».

Чи є гнучкими вимоги ЄС?

Відповідь на це питання – це ще один виклик, який чекає на Україну. І це стало темою найбільших розбіжностей між учасниками зустрічі. Точніше, той факт, що певна гнучкість є, не викликає сумнівів. Особливо коли йдеться про кластер «Основи», що включає питання стандартів демократії, верховенства права тощо. У цих сферах у ЄС є дуже невелика кількість «твердих» та однозначних регулювань, які можна перенести в українське законодавство, нагадали під час дискусії урядовці. Більшість вимог – це дотримання принципів, повага до цінностей тощо.

Через це кластер «Основи» дає найбільшу гнучкість – і для Києва – у виконанні, і для Брюсселя в їх оцінюванні. Тобто це не означає, що Україна може не виконувати частину вимог, однак питання щодо того, як саме їх виконувати, іноді лишається на розсуд Києва. Але у який бік працює ця гнучкість? Чи потрібно посилювати амбітність реформ, чи навпаки? Чи прийме ЄС «недовиконані» завдання? І яка стратегія краща для України, зважаючи, що реформи, врешті-решт, потрібні нам самим?

Мер Варшави оскаржив результати виборів

Команда кампанії кандидата, який зазнав поразки на президентських виборах у Польщі, подала протест проти, нібито, порушень під час голосування. Про це повідомила керівниця кампанії Віола Папроцька в X, передає «Європейська правда».

Нагадаємо, Рафал Тшасковський, представник керівної «Громадянської коаліції», зазнав мінімальної поразки від націоналіста Кароля Навроцького в другому турі виборів 1 червня. Націоналістичний кандидат, якого підтримувала опозиційна партія «Право і справедливість» (PiS), набрав 50,89% голосів. Трохи пізніше ЗМІ повідомили про допущені порушення в другому турі виборів президента, і Верховний суд наказав перерахувати голоси в 13 комісіях, але це не вплине на остаточний результат. «У демократичному виборчому процесі голос кожного виборця повинен бути гарантовано поважаний державними інститутами. Протест проти результатів виборів від представника кампанії (Тшасковського) був направлений до Верховного суду Польщі», – написала Віола Папроцька. При тому вона не навила подробиць щодо змісту протесту.

Уточнимо також, що раніше прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск пообіцяв ретельне розслідування можливих фальсифікацій на президентських виборах, де переміг підтримуваний правою опозицією кандидат Кароль Навроцький. Сам Туск та його урядова команда встояли, отримавши вотум довіри сейму Польщі.

Шведський суддя:

який він?

Швеція – одна з тих держав, де правосуддя не лише формально існує, а дійсно працює на благо суспільства. У 2022 році ця країна посіла четверте місце в глобальному рейтингу верховенства права *The World Justice Project*, поступившись лише скандинавським сусідам – Данії, Норвегії та Фінляндії. Цей високий результат підтверджується й загальним рівнем довіри громадян: згідно з даними Європейського соціального дослідження (ESS), шведи високо оцінюють ефективність судової системи та впевнені в її незалежності.

Аліна БОНДАРЕНКО,

магістрантка факультету правничих наук

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Рівень довіри – не просто статистика

Рівень сприйняття судової незалежності в Швеції продовжує бути високим серед широкої громадськості та серед компаній. Загалом 75 відсотків населення та 70 відсотків компаній вважають рівень незалежності судів і суддів у 2023 році «достатньо або дуже добрим» (domareforbundet.se/index.php?pageId=550). Такий рівень довіри – не просто статистика, а глибоко вкорінений результат системної роботи, заснованої на прозорості, етичності та професіоналізмі. В основі цієї системи стоїть фігура судді – не лише посадова особа, а носій суспільної моралі, законності та справедливості. Саме тому постає закономірне запитання: хто він – шведський суддя? Що формує його світогляд, щоденну поведінку та взаємодію з суспільством? Відповідь на ці питання не лише цікава, а й важлива для розуміння того, як виглядає правосуддя, що заслуговує на довіру.

Хто він – шведський суддя?

Перш ніж відповісти на це запитання, варто звернутися до нормативно-правового регулювання професійної діяльності суддів у Швеції. У цій країні існує чітка система законодавчих та етичних орієнтирів, яка формує високу культуру судочинства. Правовий статус судді визначається рядом ключових нормативних актів: Конституцією Швеції (*Regeringsformen*), Судово-процесуальним кодексом (*Rättegångsbalken*), Законом про державну службу (*Lag om offentlig anställning*) та Кримінальним кодексом. Вони регулюють як загальні принципи роботи

судової влади, так й особисту відповідальність суддів за дотримання норм права.

У Швеції існують і не обов'язкові етичні рекомендації для суддів. У 2011 році були запроваджені етичні орієнтири – «Належна судова практика» (*God domarsed*), які були переглянуті в 2023 році. Ці орієнтири не мають юридично зобов'язального характеру, тож їх застосування не є обов'язковим. Проте згідно з належною професійною практикою, відхилення від них на інституційному рівні має бути обґрунтоване вагомими причинами. Цікаво, що оновлений документ містить перелік із 60 основних запитань та понад 100 підпитань, які охоплюють широкий спектр ситуацій – від фундаментальних етичних принципів до практичних щоденних дилем. Сформульовані запитання таким чином, аби стимулювати суддю до глибокої рефлексії – як індивідуальної, так і колективної. У багатьох випадках відповіді залежать від конкретного контексту, а не мають універсального характеру. Деякі запитання передбачають звернення до норм конституційного або галузевого законодавства, тоді як інші залишаються повністю в сфері особистої етичної оцінки. На перший погляд, такий обсяг питань може здатися надмірним або навіть педантичним, особливо коли йдеться про, здавалося б, очевидні речі. Проте практика семінарів і професійних обговорень свідчить: саме ця багатогранність формує живу, динамічну концепцію «належної судової практики», яка виходить далеко за межі формального дотримання правил (domareforbundet.se/index.php?pageId=550). Отже, вже з рівня формального й неформального регулювання стає зрозуміло, що шведський суддя – це не просто носій закону, а професіонал, який

постійно веде внутрішній діалог із собою, колегами та суспільством.

Носій знань, досвіду та відповідальності

Отримати роботу в суді цієї країни вважається найпрестижнішою відзнакою серед студентів юридичних факультетів. Саме тому вони постійно намагаються отримати найкращі оцінки на кожному іспиті. Свою кар'єру судді починають із звернення до Міністерства юстиції, яке приймає близько 30% заявників. Уряд за пропозиціями Ради пропозицій суддів (*Domarnämnden*) призначає суддів на постійні посади. Вони починають навчання як помічники та судові секретарі протягом приблизно 2 років, а після того, як кандидати пройдуть відповідний тест, призначаються до окружного суду. Після широкого діапазону призначень, які можуть тривати до 8 років, уряд визначає призначення та просування суддів на постійні посади. Апеляційним суддям іноді доводиться чекати по 20 років, перш ніж їх призначать.

Щоб бути призначеним суддею апеляційної інстанції, суддя повинен мати правильний баланс між хорошими академічними результатами, серйозними науковими роботами, кількома роками «помітної» судової практики як в окружних, так і в апеляційних судах, а також добровільну службу в наданні правової допомоги, та в ролі гостьового викладача, який читає лекції на юридичну тематику в школах (en.wikipedia.org/wiki/Judiciary_of_Sweden). Судді повинні мати ступінь бакалавра права, багато з них пройшли спеціалізовану судову підготовку, наприклад, службу в апеляційних судах адміністративних судах та окружних адміністративних судах.

Кандидати на посаду постійного судді повинні бути громадянами Швеції та скласти професійні іспити, передбачені для отримання кваліфікації судді (Шведський кодекс судочинства, глава 4, розділ 1). Жодна особа, яка перебуває в стані банкрутства або має адміністратора відповідно до розділу 7 глави 11 Кодексу про дітей і батьків, не може обіймати посаду судді (domstol.se/domarnamnden/information-in-english/). Так, процедура відбору та призначення суддів у

Швеції є надзвичайно ретельною та багаторівневою, що забезпечує високий професійний рівень осіб, які обіймають ці посади. Поєднання суворих академічних вимог, багаторічної практичної підготовки, а також активної участі у правничій спільноті формує суддівську професію як взірць професіоналізму та етичної стійкості. Таким чином, суддя у Швеції – це не лише фахівець із глибокими знаннями права, але й особа з перевіреним досвідом, відповідальною позицією та високим рівнем довіри з боку держави та суспільства.

Усе починається зі слів присяги

Перший крок, який проходить шведський суддя перед тим, як розпочати свою роботу – це присяга. Вона є не просто формальністю, а глибоко символічним актом, який закладає етичний фундамент усієї подальшої діяльності. В присязі закріплено багато важливих етичних принципів, зокрема таких, як справедливість, об'єктивність, дотримання закону та те, що суддя повинен судити відповідно до мети закону. Крім того, присягою передбачено, що служитель Феміди не може брати хабара або впливати на рішення якимись сторонніми обставинами, а базувати своє рішення на тому, що доведено в справі.

Нарешті, встановлено принцип секретності. Присяга судді додає основу щодо того, які вимоги та обов'язки висуває до нього його посада. Як зазначає один із суддів, його вразило, що присяга судді та етичні принципи представляють у Швейцарії чисте сумління, «яке сидить на вашому плечі» (medium.com/@odysseas.georgakakis.paulsson/the-judges-oath-c4a0dcfcea4e). Як згадує помічниця тамтешнього судді, «присяга була для кожного з нас святою. Ніхто і за жодних обставин не порушував її. Навіть за межами суду ми кожну хвилину пам'ятали, що є представниками судової системи Швеції й поводити себе бездоганно» (nu.ua/ukr/world/countries/suddya-zi-shvecijiniyakh-podarunkiv-velosiped-i-pidyom-o-4-30-zhittya-bez-korupciji-50121029.html).

Гендерний мейнстрим

Останній перепис суддів у Швеції показав, що приблизно 55,6% суддів становлять жінки, а 44,4% – чоловіки (globalaccessstojustice.com/global-overviewsweden/#:~:text=The%20latest%20census%20on%20judges,men%20the%20average%20is%2045). Й це не просто суха статистика, а яскравий приклад того,

що шведська судова система реально втілює принципи гендерної рівності. Та й сам суддя у Швеції – це не «він» чи «вона», а професіонал, незалежно від статі. Щоб забезпечити таку рівність не лише на папері, а й на практиці, шведські суди реалізують масштабну програму гендерного мейнстримінгу. Вони розробили план дій, який охоплює освіту працівників, аналіз внутрішньої комунікації, зміну культури в залах суду, а також врахування гендерного аспекту у вироках і роботі з потерпілими. Особливу увагу приділено усвідомленню того, як гендерні норми можуть неспівомовно впливати на рішення, та як цьому протидіяти? Наприклад, одне з досліджень засвідчило, що чоловіки частіше отримують суворіші вироки у справах про «п'яне водіння» – і тепер суди працюють над тим, щоб оцінки були рівними незалежно від статі. У деяких судах навіть проводили «гендерні прогулянки», щоб оцінити, наскільки простір безпечний і доброзичливий для всіх відвідувачів, включаючи жінок, що стали жертвами насильства.

Простота в одязі, відкритість у діях...

Жінка на велосипеді, яка не носить мантії і не бере подарунків – саме так може виглядати пересічна суддя в Швеції. У цій країні судді – частина суспільства. Ви не впізнаєте шведського суддю на вулиці: він або вона їде на роботу звичайним потягом, пішки чи велосипедом, не маючи ані супроводу, ані особливих ознак статусу. Їхнє життя не відокремлене від повсякденності людей, яким вони служать.

Не існує в Швеції й обов'язкового суддівського одягу. Судді не носять мантії навіть у суді – вони одягнені у звичайний діловий

костюм. Такий зовнішній вигляд, як вони вважають, не применшує їхнього авторитету, а, навпаки, підкреслює головне – не форма, а суть, не зовнішнє, а внутрішнє. Це прояв тієї самої скандинавської скромності та прозорості, які глибоко вкорінені у правовій культурі країни. Відкритість, доступність і простота – це не просто стиль життя, а внутрішній етичний код кожного, хто представляє правосуддя в Швеції.

Загалом тамтешні судді можуть брати участь у професійних або суспільних дискусіях, однак за умови, що це не суперечить положенням Закону про таємницю. Не заборонено обговорювати й конкретні справи за умови нерозголошення конфіденційної інформації. На практиці це означає, що суддя може лише цитувати офіційне рішення суду (сьогодні судді дедалі частіше прагнуть зробити свої рішення зрозумілими для громадськості). Звісно, коментувати справи, які ще перебувають на розгляді, дозволено лише в межах підтвердження факту їх наявності.

Оскільки етичні орієнтири не є зобов'язальними, дії, що їм суперечать, не можуть стати підставою для дисциплінарних заходів, якщо немає інших порушень, несумісних із професійними обов'язками судді. Наприклад, судді може вважатися етично недоречним коментувати судові рішення (свої чи колег) у соціальних мережах, однак такі дії не можуть спричинити дисциплінарної відповідальності, оскільки захищені правом судді на свободу висловлювання.

Водночас, якщо суддя бере участь у публічних дебатах, він робить це виключно як приватна особа, а не як представник суду. Багато суддів Верховного адміністративного суду беруть активну участь у професійних або академічних обговореннях судової

практики та законодавства під час семінарів тощо. Це має практичну цінність як для самого суду (оскільки він отримує зворотний зв'язок щодо теоретичних чи прикладних труднощів застосування тих чи інших норм), так і для інших учасників. Звісно, у таких випадках суворо дотримуються правил конфіденційності судових нарад, що обмежує обсяг інформації, яку може розголосити суддя (aca-europe.eu/seminars/2024_Paris/Sweden.pdf).

Неупередженість

У шведському Судовопроцесуальному кодексі є правила щодо спеціальних умов прийнятності та конфлікту інтересів. Вони передбачають, серед іншого, що суддя відстороняється від розгляду справи, якщо він має конфлікт інтересів, іншими словами суддя може не бути зацікавленим у результаті справи через стосунки зі стороною, або те, що розглядається в судовому процесі. Ці стосунки можуть впливати, свідомо чи несвідомо, на волю суддів, на рішення у процесі, на вирок. Метою правил щодо конфлікту інтересів є сприяння чесній моралі та хорошій етиці в судах. Норми конфлікту інтересів також існують для забезпечення правової визначеності громадян.

Кримінальний кодекс Швеції передбачає етичні норми щодо неправомірної поведінки та отримання хабарів. Закон встановлює, що особа, яка навмисно або через необережність, здійснюючи владу, дією чи бездіяльністю нехтує тим, що їй було покладено, карається за неправомірну поведінку штрафом або позбавленням волі. Кримінальний кодекс також передбачає відповідне покарання за одержання хабарів.

Отримана вигода має кваліфікуватися як неправомірна винагорода (medium.com/@odysseas.georgakakis.paulsson/the-judges-oath-c4a0dcfcea4e).

Судові справи розподіляються між суддями в Швеції автоматично комп'ютерною системою. Усім надається рівна кількість справ. Перед тим, як почати роботу над якоюсь справою, суддя ретельно перевіряє, чи не стосується вона когось із його знайомих чи організацій, які тим чи іншим чином можуть вплинути на об'єктивність його рішення. Якщо ж у нього чи в неї є найменший сумнів – вони одразу ж повідомляють про це своїх колег, і система перерозподіляє цю справу на іншого суддю. Дозволена вартість подарунків не повинна перевищувати 300 крон. Інша людина не може оплатити, скажімо, за обід судді в ресторані, бо це може вважатися хабарем. Більше того, тут навіть існує поняття «борг вдячності» – коли хтось робить тобі якусь незначну послугу і ти відчуваєш, що повинен зробити щось у відповідь. Таких ситуацій судді прагнуть уникати.

Яскравим прикладом того, як серйозно ставляться в Швеції до згаданого принципу неупередженості, стала справа The Pirate Bay. У 2009 році після винесення вироку чотирьом засновникам файлообмінного сервісу, спалахнув гучний скандал, коли з'ясувалося, що суддя Томас Норстрьом, який головував на процесі, був членом кількох організацій, що захищають авторські права – разом із юристами сторони обвинувачення. Це поставило під сумнів його неупередженість. Після цього апеляційний суд призначив нового суддю – Ульріку Ірфелт – для розгляду скарг на упередженість. Однак і її було усунуто зі справи, оскільки вона виявилася членом тих самих організацій,

що й Норстрьом (wired.com/2009/05/judge-reviewing-pirate-bay-trial-bias-is-removed-for-bias/?utm_source=chatgpt.com). Це стало ще одним підтвердженням важливості повної прозорості та максимальної обережності в питаннях професійної етики. Цей прецедент засвідчив, що система не ігнорує навіть потенційний конфлікт інтересів – незалежно від посади чи впливовості особи.

Прозорість у діях та думках

У шведських судах кабінети традиційно мають скляні стіни, тож будь-хто може побачити, чим займається суддя чи інший працівник на своєму робочому місці. Двері в кімнату зазвичай відчинені, що символізує відкритість і готовність до діалогу. Судді вільно заходять одне до одного, зокрема й до лагмана, голови суду, щоб поставити запитання або отримати допомогу.

При цьому робота судді постійно оцінюється за понад десятьма критеріями – як за якістю, так і за кількістю самостійно підготовлених справ і прийнятих рішень. Якщо хтось із працівників помічає недолік в організації процесів і пропонує рішення – керівництво суду негайно реагує. Уся система працює в режимі постійного вдосконалення, орієнтованого на якість обслуговування громадян та раціональне використання ресурсів. Судова організація налаштована так, щоб забезпечувати ефективну роботу навіть тоді, коли кількість присутніх у будівлі мінімальна. Засідання плануються й проводяться швидко, якісно й економно.

Правосуддя без бар'єрів

У тамтешніх судах створено умови, аби кожна людина, незалежно від фізичних особливостей, могла повноцінно працювати. Якщо працівник пересувається на візку, має порушення зору, слуху чи мовлення – робочий процес налаштовується так, щоб йому було зручно і комфортно виконувати професійні обов'язки. Технічна адаптація робочого місця є нормою, а не винятком.

В одному із судів працює суддя, якого називають «взірцем професіоналізму». Його судові рішення вважаються зразковими за змістом і стилем, а ефективність роботи – винятковою. При цьому він пересувається по будівлі суду на електричному візку – перемобілі. Й робить це настільки вправно та швидко, що асистенти не завжди встигають за ним. Незважаючи на майже пов-

ну відсутність можливості говорити, суддя повноцінно спілкується з оточенням за допомогою комп'ютерної програми, встановленої на його візку.

Як зізналася одна з його помічниць, робота поряд із такою людиною стала для неї справжнім відкриттям: «Я тоді зрозуміла, що обмеження – це не в тілі, а в уявленні. Він міг усе, окрім як ходити й говорити. Але його всі чують, і він рухається вперед швидше, аніж більшість» (nv.ua/ukr/world/countries/suddya-zi-shveciji-niyakh-podarunkiv-velosiped-i-pidyom-o-4-30-zhittya-bez-korupciji-50121029.html).

Балансування на межі дозволеного

Як і в Україні, в Швеції суддям заборонено здійснювати дії, які можуть підірвати довіру до нього самого або завдати шкоди репутації судовому органу. При тому тут немає обмежень щодо політичної діяльності, нею можуть займатися й судді. У результаті чимало з них беруть участь у політичних кампаніях, а в минулому деякі з них були навіть обрані до шведського парламенту. До речі, навіть двоє прем'єр-міністрів у минулому працювали постійними суддями. Суддів у Швеції часто призначають для роботи в міністерствах або адміністративних структурах як юридичних радників. Наприклад, Анті Авсан був членом парламенту від Поміркованої партії Швеції, а на час своєї політичної діяльності він перебував у відпустці з посади судді в Стокгольмі. Сюзанна Еберстайн, представниця Соціал-демократичної партії, також працювала суддею в апеляційному адміністративному суді (portal.ejtn.eu/Documents/THEMIS%202015/Written_Paper_Germany4.pdf).

Між законом і політикою: небезпечне зближення

Водночас, попри всі позитивні характеристики шведської судової системи є в ній і свої проблеми. Так, політизація процесу призначення суддів потенційно може поставити під загрозу незалежність тамтешніх суддів. Тому при призначенні професійних суддів, влада обов'язково враховує поради Ради суддівських пропозицій. Залучення вказаної Ради допомагає мінімізувати неправомірний політичний вплив на призначення суддів, адже серед її членів більшість (п'ять із дев'яти) – судді, тому вони, як і їхні колеги по раді, призначаються по-

літичними гілками влади: сім – урядом, а два – парламентом. Присутність Ради пропозицій обмежує урядовців, хоча вони, теоретично, можуть обрати кандидата, якого не включено до пропозиції. Додамо, що з 2011 року, коли чинна система набула чинності, уряд країни завжди на практиці дотримувався партнерства у співпраці з Радою пропозицій.

У своїх висновках від 17 березня 2023 року Комітет із розслідування посилення захисту демократії та незалежності судової влади, створений урядом Швеції, запропонував посилити позицію Ради відповідно до пропозицій громадських організацій. Комітет запропонував відповідні зміни до процедури призначення суддів, передбачивши в конституції, що судді призначаються урядом за пропозицією органу, більшість якого складається з діючих і колишніх суддів. Крім того, на думку Комітету, на відміну від існуючої моделі, уряд має призначати суддею лише особу, запропоновану Радою суддівських пропозицій (judiciaryhub.eu/country/sweden/).

Інша проблема. У Швеції народні засідателі (lay judge) – це звичайні громадяни, яких призначають політичні партії відповідно до результатів місцевих виборів. Вони беруть участь у розгляді справ разом із професійними суддями. Формально засідателі мають «залишати» свої політичні погляди «поза залом суду», однак останні події викликають сумніви в реальній нейтральності цієї системи.

Після виборів 11 вересня 2022 року партія «Шведські демократи» (SD) – ультраправа політична сила – здобула перемогу в усіх 20 регіонах і близько 90% муніципалітетів, що дає їй право призначати до 40% усіх народних засідателів у деяких грома-

дах. Це викликало серйозне занепокоєння щодо зростання політичного впливу на судову систему. Дослідження показують, що не всі засідателі повністю утримуються від демонстрації політичної позиції в суді, що може загрожувати принципу неупередженості. Таким чином, шведська модель народної участі в судочинстві, попри високий рівень довіри, стикається з новим викликом – балансом між демократичним представництвом і гарантіями справедливого правосуддя.

Шведський суддя – це не просто носій юридичних знань і виконавець закону. Це фігура, що втілює високий рівень професіоналізму, етики, неупередженості та відкритості. Висока довіра суспільства до судової системи Швеції є результатом ретельно вибудованої структури призначення, контролю та постійного самовдосконалення суддів. Попри окремі виклики, зокрема політичний вплив на призначення народних засідателів чи ризики політизації судової влади, загальна модель функціонування правосуддя в Швеції є прикладом балансу між демократичними принципами та вимогами до об'єктивності й справедливості. Як підсумувала одна з помічниць судді після завершення своєї роботи: «Незважаючи на те, що майже не відпочивала протягом цих двох років, я щодня прокидалася з посмішкою й відчувала, що роблю щось важливе для людей навколо мене, для країни і для демократії... Мою повагу до них і моє захоплення ними я пронесу в серці решту мого життя». Ці слова ще раз підкреслюють головне: шведське правосуддя – це наперед про цінності, які формують гідне суспільство.

Віктим-орієнтований підхід у кримінальному праві:

концептуальні засади трансформації системи правосуддя

Сучасна система кримінального права переживає парадигмальну кризу, що виявляється в зростанні недовіри громадян до ефективності правосуддя та посиленні уваги до прав жертв злочинів. Традиційна модель, орієнтована на покарання як самоціль, часто залишає поза увагою потреби та інтереси тих, хто найбільше постраждав від злочинних діянь.

Вячеслав ТУЛЯКОВ,

доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрНУ, експерт Ради Європи, професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Сучасні вимоги до кримінального права

Міжнародні стандарти, зокрема Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою ООН 1985 року, сорок років затвердження якої ми відмічаємо зараз, Європейська стратегія з прав потерпілих (2020-2025), визначають нові вимоги до національних систем кримінального правосуддя, акцентуючи на необхідності забезпечення прав жертв на справедливість, компенсацію та участь у процесі.

Отже, альтернативне бачення кримінального права це не просто теорія чи абстрактна мрія. Це – живий організм, який змінюється разом із суспільством, реагує на його болі, страхи й надії. Згадайте як 40 років тому вперше заговорили про те, що жертва злочину заслуговує не меншої уваги, ніж покарання злочинця. Тоді це здавалося майже революцією: ідея, яку ще не готові були прийняти ані суспільство, ані законодавці. Але час ішов і поступово з'являлися перші практичні пропозиції, підручник ООН, наукові роботи, навіть спроби впровадити віктимологічну експертизу як окремий інструмент у кримінальному процесі.

Чи можна створити КК для потерпілих?

Уявіть собі: чи можна створити Кримінальний кодекс для потерпілих? Звісно, це звучить як утопія. Але чому б і не спробувати уявити, яким би міг бути такий документ, не як закон, викарбуваний на мар-

мурі, а як етичний і методологічний дороговказ для суддів, прокурорів, адвокатів і всіх нас?

Почнемо з того, що цей уявний Кодекс ґрунтувався б на міжнародних стандартах: Декларації ООН про права жертв, європейських стратегіях і рекомендаціях (Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, Резолюція 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.). У центрі невід'ємне право жертви на справедливість, компенсацію, реабілітацію, участь у процесі й захист від повторної травматизації. Держава тут уже не просто карає винного, а зобов'язується вивести жертву з тіні кримінального права та процесу, зробити її голос головним.

Традиційна доктрина кримінального права визначає його цілі через категорії загального і спеціального попередження, відплати й ресоціалізації правопорушника. Віктим-орієнтований підхід пропонує кардинально інші цілі: встановлення справедливості через відновлення порушених прав жертви; реституція шкоди як пріоритетний спосіб реагування на злочин; реабілітація та сатисфакція жертви через комплекс заходів фізичного, психологічного і соціального відновлення; забезпечення участі жертви у кримінально-правових відносинах; пропорційність покарання стражданням, заваним конкретній особі.

Покарання повинно відповідати рівню завданої шкоди

Закон у такій системі – не просто набір заборон і санкцій. Його мета не лише по-

карати, а й відновити гідність, повернути відчуття безпеки, допомогти людині знову стати собою. Справедливість тут – це не абстракція, а конкретна дія: повернути майно, компенсувати витрати, допомогти пройти реабілітацію, дати можливість сказати своє слово в суді. Принципи такого підходу прості, але глибокі. Справедливість і пропорційність: відповідальність має відповідати шкалі завданої шкоди.

Віктим-орієнтованість: жертва не статист, а головна фігура. Недискримінація: усі мають рівні права, незалежно від віку, статі, статусу чи навіть юридичного становища. Особлива увага тим, хто найбільш вразливий – дітям, жінкам, людям похилого віку, особам з інвалідністю.

А що ж таке злочин у цій системі? Це не лише порушення закону, а й акт байдужості до страждання іншого. Злочиним визнається будь-яка протиправна шкідлива дія чи бездіяльність, яка завдала фізичної, психологічної, майнової чи соціальної шкоди потерпілому та/або суспільству. Саме це наголошується в п.2. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the EC Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime 15 March 2023 «Злочин є протиправним діянням проти суспільства і порушенням індивідуальних прав потерпілих. Держави повинні, таким чином, забезпечувати ефективне визнання та повагу до прав потерпілих щодо їхніх прав людини; вони повинні, зокрема, поважати свободу, безпеку, власність, гідність, приватну та сімейного життя потерпілих та визнавати негативні наслідки злочину для потерпілих». Враховується навіть психологічна травма, приниження, дискредитація. Іноді буває, що й сама жертва частково вплинула на розвиток подій: тоді це теж враховується, але не для того, щоб зняти відповідальність, а щоб зрозуміти ситуацію глибше (Туляков В. О. Поняття злочину в європейській динаміці змін. Кримінально-правова охорона безпеки людини, нації, світу: фундаментальність, трансдисциплінарність і ноонауковість забезпечення: матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 17 травня 2024 р.: Право, 2024. С. 20-24.).

Жертва злочину: віктим-орієнтований підхід

Жертва – не лише людина, яка фізично постраждала. Це і ті, хто пережив психологічний тиск, і родичі, і навіть цілі громади, які стали жертвами масового насильства чи політичного терору. Для них держава має створювати спеціальні фонди, механізми репарацій, публічне визнання й меморіалізацію. Тобто віктим-орієнтований підхід розширює поняття жертви злочину, включаючи: первісну жертву – особу, котра зазнала прямої шкоди від злочинного діяння; рикошетну жертву – особу, яка зазнала непрямой шкоди через зв'язок із первісною жертвою; колективну жертву – групи осіб, що постраждали від систематичного насильства або масових порушень прав. Особливого значення набуває визнання права на колективну сатисфакцію для жертв масових злочинів через державні фонди репарацій, публічне визнання та меморіалізацію.

Змінюються механізми відновлення прав жертви. Реституція – це не просто повернення вкраденого. Це – комплекс дій: відновити права, допомогти знайти житло, дати доступ до лікування чи освіти, допомогти адаптуватися в суспільстві. Якщо винний не може – держава бере це на себе. Сатисфакція – не лише формальні вибачення, а й реальні дії – публічне визнання провини, участь у соціальних ініціативах, допомога жертві чи громаді. Компенсація – не тільки гроші. Це й оплата лікування, психологічна підтримка, відновлення трудового статусу, навіть надання житла. Головне повернути людині той рівень життя, який був до злочину або навіть кращий.

Реабілітація – це довгий шлях. Медична допомога, психологічна терапія, соціальна адаптація, повернення до роботи, можливість здобути нову професію чи освіту. Держава зобов'язана створити систему підтримки, щоб жертва не залишалася наодинці зі своїми проблемами.

Покарання в такій системі – не лише позбавлення прав, а й обов'язок. Це комплекс заходів: публічне визнання провини, відшкодування шкоди, заборона контакту з жертвою, обов'язкова участь у програмах ресоціалізації, суспільно-корисна праця. І лише в крайніх випадках ізоляція. Суд має обов'язково враховувати думку жертви: що для неї важливо – ізоляція злочинця чи відновлення справедливості іншим шляхом?

Щодо суворості покарання

Суворість покарання визначається: глибиною страждання жертви; тривалістю впливу злочину; поведінкою винного після вчинення діяння; готовністю до відновлення стосунків або виправлення шкоди. Ув'язнення застосовується лише як крайній засіб, коли інші способи не гарантують безпеки жертви чи громади.

Угоди про примирення – це не просто формальність. Це спосіб відновити стосунки, дати шанс винному виправити ситуацію, а жертві отримати сатисфакцію. Звільнення від покарання можливе лише тоді, коли жертва відчуває, що її права відновлені, а ризик повторення злочину мінімальний (Tuliakov V. O. *Victimization and Victim-Oriented Development of Ukrainian Doctrine of Criminal Law through European Union Dimensions International Annals of Criminology*. Cambridge Publ. 2025. № 1-22. 22 p. doi:10.1017/cri.2024.22). Навіть такі механізми, як амністія чи помилування, тут залежать від того, чи відбулася справжня сатисфакція жертви. Якщо ні, жертва має право заперечити.

І нарешті участь у процесі. Жертва має право бути почутою, пропонувати вид сатисфакції, брати участь у медіації, висловлювати свій вплив на всіх етапах провадження. Її права мають бути захищені, а конфіденційність гарантована (facebook.com/viacheslav.alex.14/posts/pfbid02RB4eMr9nrRbdZmXAei1qbCkXtBArGdZ1ECdT4qSUBnXxJD2FVdA1UxLve63eY7og!/?locale=ua_UA).

Щодо підвищення ефективності системи правосуддя

Таким чином, віктим-орієнтований підхід у кримінальному праві представляє парадигмальну зміну від каральної моделі до відновної. Переосмислення цілей кримінального права через призму потреб жертв є необхідною умовою підвищення ефективності системи правосуддя. Принципи віктим-орієнтованості мають стати основою для реформування кримінального законодавства України відповідно до європейських стандартів (Туляков В. О. Доля неофіта. Шляхи євроінтеграції для кримінальної юстиції України Європеїзація кримінального права України : матеріали

міжнар. наук. Конф, 19 груд. 2024 р. Харків : Право, 2024. С. 21–29. URL: hdl.handle.net/11300/29125).

Механізми реституції, сатисфакції і реабілітації потребують законодавчого закріплення та створення відповідної інфраструктури. Система покарань, їх призначення мають бути переорієнтована з каральної функції на відновну – з урахуванням думки жертви. Процесуальні гарантії участі жертв у кримінальному провадженні потребують суттєвого розширення. Але реалізація віктим-орієнтованого підходу вимагає не лише законодавчих змін, а й культурної трансформації системи правосуддя – від карального інструменту держави до механізму зцілення та відновлення для тих, хто найбільше потребує захисту.

Замість висновку

Перспективи подальших досліджень включають розробку конкретних механізмів імплементації віктим-орієнтованих принципів у чинне кримінальне законодавство України, фокус на захисті прав людини в контексті аксіологічного підходу (Tuliakov V. O., Savinova N. A. *Colonizing criminal law: towards new architecture of criminal code Вісник Асоціації кримінального права України* : електрон. наук. вид. Харків, 2024. Вип. 2(22). С. 53-74. URL: doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.313732) та створення системи оцінки ефективності відновного правосуддя.

Таке альтернативне бачення кримінального права – це не лише про закони. Це про людяність, співчуття, про те, аби повернути довіру до правосуддя. Щоб кожен, хто пережив злочин, знав: його біль не залишиться непоміченим, а справедливість – це не просто слово, а дія, яка повертає надію.

Новації у повноваженнях медиків

Сімейні лікарі більше не можуть направляти на будь-яке обстеження: що змінилося і як це вплине на пацієнтів?

На початку цього року багато хто звернув увагу на те, що отримати направлення на деякі обстеження стало складніше. Сімейні лікарі перестали оформлювати направлення на МРТ, КТ та низку розширених лабораторних аналізів, хоча раніше такі послуги часто призначали без особливих труднощів.

Про запровадження нових правил

Зміни виявилися неочікуваними не лише для пацієнтів, а й для самих медиків. Деякі лікарі первинної ланки розповідають, що дізналися про нові правила вже в процесі роботи з обговорень у професійних чатах та внутрішніх групах. Через це виникли непорозуміння: пацієнти не розуміють, чому їм відмовляють, а лікарі не завжди впевнені, як діяти правильно.

Як з'ясувалося, причина плутанини – в оновлених регуляціях Національної служби здоров'я. Хоч ці правила існували й раніше у вигляді загальних рекомендацій, чітко прописаними вони не були. У цьому році НСЗУ оновила підходи до амбулаторної допомоги та визначила, на які дослідження може направляти пацієнтів саме сімейний лікар, а на які – вузькопрофільний спеціаліст?

У чому їхня суть?

Чому виникла плутанина? Чому сімейний лікар більше не може направити, скажімо, на МРТ? І чи нестиме хтось відповідальність, якщо через нові правила пацієнт не отримав допомогу вчасно? Новації пояснює очільниця Національної служби здо-

ров'я України (НСЗУ) Наталія Гусак. За її словами раніше сімейний лікар міг виписати направлення на більшість обстежень – від УЗД і рентгену до МРТ і КТ. Пацієнти звикли, що «все йде через сімейного». Але з 2025-го НСЗУ змінила правила маршрутизації пацієнтів. Як пояснила Наталія Гусак, тепер сімейний лікар має право виписувати направлення на такі обстеження, як: УЗД (черевна порожнина, щитоподібна залоза тощо); рентген (грудна клітка, кінцівки); холтеровський моніторинг; ендоскопічні дослідження; базові лабораторні аналізи. А от направлення на складні дослідження, наприклад, магнітно-резонансну томографію (МРТ), комп'ютерну томографію (КТ), деякі розширені аналізи, спірометрію (дослідження для перевірки роботи легень) – сімейний лікар більше не має права виписувати. Це роблять вузькі спеціалісти, тобто той, лікар, котрий веде хворобу пацієнта.

Якщо ж сімейний лікар виписав направлення на дослідження, які не входять у його компетенцію, – НСЗУ не оплатить цю послугу. Це не означає, що лікар не може виписати таке направлення технічно, але воно не буде оплачено державою, якщо порушує правила, зазначає голова НСЗУ. І в центральній базі електронної системи охорони здоров'я не встановлено технічних

заборон на створення направлень. Усі зміни стосуються лише правил фінансування. За задумом Національної служби здоров'я України, ці зміни мають допомогти навести лад у маршрутизації пацієнтів, уникнути дублювання направлень та зменшити кількість випадків, коли обстеження призначаються без належних показань.

Водночас для частини пацієнтів і медиків оновлення стали несподіваними: не всі отримали детальні інструкції, а деякі пацієнти зіштовхнулися з труднощами при спробі пройти обстеження за направленням, яке видав сімейний лікар. Та й серед медиків можна почути різні думки з цього приводу. Так Дмитро Пемпко, сімейний лікар вважає, що ідея – розвантажити первинку та покращити якість надання послуг – правильна. Але її реалізація викликає багато запитань. «Загалом задумка класна. Історично склалося так, що вторинна ланка розглядає первинку як власних секретарів. Ми часто зустрічаємося із ситуаціями, коли пацієнт повертається від вузькопрофільного спеціаліста із запитом виписати направлення на ті обстеження, які призначив лікар вторинної ланки. Це неправильно – ні з точки зору чинного законодавства, ні з точки зору здорового глузду. Проте нововведення мають свої недоліки».

Лікарі скаржаться на відсутність офіційного роз'яснення

Лікарі першої ланки кажуть, що із запровадженням нових правил тиск на них тільки зріс. Вони опинилися між вимогами пацієнтів і новими обмеженнями, про які частина медичної спільноти здебільшого навіть не чула. За словами сімейної лікарки, з якою поспілкувалися журналісти, не всі лікарі отримали офіційні роз'яснення від НСЗУ, тому інформацію про них дізнавалися з чатів і закритих медичних груп. «Наскільки я зрозуміла, надійшла розсилка Національної служби здоров'я України до медичних закладів та ФОПів про те, які направлення можна виписувати, а які – ні. Я спеціально перевірила свою пошту – у себе я не знайшла таких списків. Але я їх бачила в соцмережах – у лікарських групах, у групі для сімейників-ФОПів», – каже лікарка.

На її думку, основна проблема у впровадженні змін полягає у відсутності інформування. «Люди взагалі не поінформовані про нововведення. Коли я їм розповідаю про нові правила – вони просто не вірять», – розповідає медикня.

Щоб уникнути конфліктів

Деякі лікарі кажуть, що змушені видавати направлення на складні дослідження просто, щоб уникнути конфлікту. І навіть знаючи, що пацієнт не зможе ним скористатися – оформлюють, аби «не сваритися».

«Пацієнт буквально «копає ногами» в кабінеті, а лікар не хоче скандалу, тому багато хто просто оформлює направлення. Але всі розуміють, що пацієнт не зможе скористатися ним безоплатно. Я бачила, що багато з таких направлень, виданих раніше, залишаються непогашеними. Люди не можуть їх використати, їм відмовляють», – резюмує лікарка.

Працівники спеціалізованої медичної допомоги, які, власне, й відмовляють пацієнтам в обстеженнях за некоректно виписаними направленнями, і самі стикаються з гнівом пацієнтів. «Ми вже зіштовхувалися з негативною реакцією пацієнтів, зі звинуваченнями в спробі «відфутболити». Тому постійно пояснюємо, що це новий маршрут, якого слід дотримуватися, аби отримати послугу безоплатно в межах Програми медичних гарантій», – пояснює Лариса Андреева, завідувачка рентгенологічного відділення Полтавської обласної лікарні.

А система дозволяє виписувати направлення

Попри нові обмеження, лікарі досі технічно можуть виписати будь-яке направлення – електронна система охорони здоров'я не блокує такі дії автоматично. Тому сімейні лікарі можуть створити відповідне направлення, навіть якщо за новими вимогами не мають на це права. І саме в цьому, за їхніми словами, криється головна пастка: медзаклад може провести обстеження, а потім не отримати за нього оплату. «Незважаючи на те, що лікар первинної ланки має обмеження на видачу певних направлень – технічна можливість виписувати будь-які направлення у нас зберігається. Через це лікар первинки може випадково виписати направлення на ті обстеження, за які не заплатить держава», – доповнює сказане колегами сімейний лікар Дмитро Пемпко.

Відтак ризикує не лише сам цей лікар, а й фахівець вторинної ланки, який проведе дослідження. «На вторинному рівні можуть надати ці послуги, погасити направлення – і залишитися без оплати. Людський фактор ніхто не скасовував», – резюмує Д. Пемпко. На його думку, система мала би або блокувати некоректні направлення на рівні електронної форми, або бодай повідомляти, що послуга не буде оплачена. «Було би логічно, розумно та справедливо зробити так, щоб не було технічної можливості виписати ті направлення, за які не заплатить держава».

Частина обмежень суперечить клінічним протоколам

Ще один виклик, з яким зіткнулися лікарі після оновлення правил направлень у 2025 році – це розрив між нормативними обмеженнями НСЗУ та клінічною логікою ведення пацієнта. В окремих випадках сімейний лікар зобов'язаний за медичними стандартами направити людину на обстеження, але якщо це обстеження не входить до його «переліку повноважень», то НСЗУ не оплатить таку послугу. Згаданий Дмитро Пемпко наводить конкретний приклад цього: «НСЗУ не оплачує направлення на спірометрію, якщо його виписав сімейний лікар. Водночас за підозри на бронхіальну астму чи ХОЗЛ (хронічне обструктивне захворювання легень – Ред.) направлення пацієнта на спірометрію входить в обов'язки того ж таки сімейного лікаря». За словами нашого співрозмовника, було б логічно узгодити перелік направлень, доступних для виписки на первинному рівні, з положеннями чинних галузевих стандартів та клінічних протоколів.

Навіщо це все: логіка НСЗУ

Причин тут кілька. І всі, як стверджує голова НСЗУ, – на боці пацієнта.

Затримки в доступі до обстежень. Пацієнти втрачали час через те, що вузькі спеціалісти скеровували людину назад до сімейного лікаря, аби той виписав направлення на обстеження. Так траплялося, зокрема, через узвичаєну медичну практику, адже оформлення направлень часто очікували саме від лікаря первинної ланки. «Ми ба-

чили, як пацієнти «ходять між ланками» – іноді тиждень або й два, просто щоб зібрати всі потрібні направлення. І це при тому, що обстеження вже були рекомендовані вузькопрофільним фахівцем», – каже Наталія Гусак.

Траплялося й так, що пацієнти іноді тижнями бігали між «ланками» збираючи направлення. А сімейні лікарі витрачали час не на лікування, а на паперову бюрократію. «За даними електронної системи охорони здоров'я, сімейний лікар витрачав до 7 повноцінних робочих днів на рік лише на виписку направлень, які мав би формувати спеціаліст. Це ненормально. Ми не можемо ставити сімейного лікаря в позицію «секретаря», – сказала Н. Гусак.

Направлення на вимогу, а не за потребою. Пацієнти іноді «вимагали» направлення на МРТ чи КТ, керуючись власними висновками про свій стан. «До сьогодні в нас залишається високий рівень культури самолікування. Люди приходили до сімейного лікаря і вимагали направлення на КТ або МРТ – навіть без об'єктивних показань. Це неефективне використання ресурсів і може шкодити самому пацієнту», – підкреслила очільниця НСЗУ.

Зміни, які з'явилися не вчора. Правила щодо направлень вперше формалізували у вигляді чітких алгоритмів у 2025-му. Проте проблема поділу повноважень між лікарями різних ланок існувала задовго до цього. За словами Наталії Гусак, служба вже декілька років поспіль намагалася навести лад у системі через роз'яснення для медиків, однак це не мало бажаного ефекту. «Ми пробували декілька років поспіль регулювати ситуацію просто роз'ясненнями, що лікарі спеціалізованої ланки або лікарі госпітальної ланки – це теж лікуючі лікарі, і вони мають право так само направляти пацієнта на цю діагностику без повернення його до сімей-

ного лікаря. Але коли немає чітких правил і є просто роз'яснення, тоді породжуються ось такі речі», – резюмувала вона.

У 2025 році НСЗУ повністю реформувала оплату послуг за «амбулаторним пакетом», тобто за дослідження, які пацієнт проходить без госпіталізації. «У рамках реформування цього пакету ми встановили правила щодо направлень на окрему діагностику та лабораторні дослідження. Тут важливо: ми регулюємо саме оплату, а не сам факт призначення. Якщо направлення виписане не тим лікарем, ми просто не зможемо оплатити цю послугу», – пояснила Наталія Гусак.

Не саботаж, а вимога закону

Плутанина довкола питання «хто має виписувати направлення» існувала й раніше. Але, як пояснює медичний адвокат Олег Юдін, у законі все вже давно прописано – просто ніхто не комунікував це належно. «Нові роз'яснення НСЗУ насправді не є чимось новим. Усе це передбачено чинним законодавством. Єдине, що треба було зробити – це провести заздалегідь нормальну роз'яснювальну роботу. Однак цього зроблено не було – і це спричинило непорозуміння», – зазначає він.

За словами адвоката, у статті 34 Основ законодавства України про охорону здоров'я визначено, що лікуючий лікар – це будь-який лікар, який надає медичну допомогу пацієнту в період його обстеження та лікування. Юдін пояснює, що це може бути як сімейний лікар (ст. 35-1), так і вузький спеціаліст (ст. 35-2). Тобто обидва мають право направляти на дослідження, але тільки тоді, коли це входить у межі їхньої компетенції. «Кожен лікар обмежений у своїй професійній діяльності власною спеціальністю. Вихід за її межі заборонений. Якщо пацієнт

потребує допомоги хірурга, то таку допомогу не може надавати терапевт», – пояснює адвокат.

Відповідно, коли вузький спеціаліст вирішує провести МРТ або КТ – саме він як лікуючий лікар і повинен створити направлення. А не повертати пацієнта до сімейного лікаря, який у цьому випадку не є лікуючим, бо не веде лікування за цим діагнозом. Тож згідно з цією логікою, направлення на МРТ чи КТ має давати спеціаліст, який веде пацієнта. «Якщо до лікаря первинки приходить пацієнт та просить скерувати його на діагностичні процедури, результати яких потрібні спеціалісту, то у цьому випадку він не є лікуючим лікарем. І такі дії виходять за межі його професійних знань», – уточнює адвокат.

Він також наголошує на другому ключовому критерії: лікуючим вважається лише той лікар, який і обстежує, й лікує. «Лікар, до якого пацієнта скерували виключно з метою додаткових обстежень, не є лікуючим. Аби лікаря можна було визнати лікуючим, потрібно одночасне поєднання обстеження та лікування», – говорить адвокат.

Інакше кажучи, той, хто веде випадок, той і має спрямовувати пацієнта далі. Саме це зараз намагається закріпити в практиці НСЗУ. Тож причина, чому сімейний лікар має право відмовити пацієнту в направленні, насправді не в інструкції Національної служби здоров'я, а в самій структурі закону. «Лікаря, який не є лікуючим, відмовляти пацієнту треба не тому, що «так сказали в НСЗУ», бо такі вимоги закону. Якщо лікар діяв у повній відповідності до вимог законодавства та посадової інструкції, тут немає факту правопорушення. А значить і не має підстав для його відповідальності», – резюмує правозахисник.

Підготувала Анастасія МОСОПКО

Лікарське самоврядування

Як стверджує очільник МОЗу, відповідний законопроект не похований, а готується до 2 читання.

Законопроект про лікарське самоврядування не похований, а готується до другого читання – Ляшко. Міністр каже, що саме активним прихильником впровадження лікарського самоврядування, тож проситиме депутатів внести відповідний проект закону до порядку денного Ради. Про це Віктор Ляшко заявив в інтерв'ю LB.ua. За словами міністра, медична спільнота повинна себе контролювати, зокрема й перевіряти дотримання стандартів. «Лікарське самоврядування – це показувати правильний рух вперед, як і те, хто не так рухається, як повинно бути, хто призначає антибіотики при ГРВІ. Лікарське самоврядування – це про проблеми, які виникають, і хто експерт, хто може подивитися й оцінити», – говорить міністр.

Ляшко також відповів на питання щодо головного недоліку законопроекту: прозорості вибору експертів. «У нас є маленькі зародки того, що вже розвивається, багато організацій з'являється, вони ще не набули масштабності і бояться: якщо почнуться вибори, потенційно люди голосуватимуть по старинці за тих, хто має статус академіка, професора і так далі, а ми, хто хоче змін, запроваджує щось нове, не зможемо застрибнути на цей потяг».

На думку міністра, це – погана ідеологія, адже «ми хочемо зробити ідеальне і не дозволяємо запустити хороше». «Колі воно не запускається, ми відстаємо, втрачаємо час. Лікарське самоврядування, яке могло б піти уже зараз і модернізуватися – стоїть», – додає В. Ляшко. При цьому він застеріг, що одразу після ухвалення закон не запрацює. «Пройде зміна певної парадигми мислення й почнуть розуміти, що це – не захист медичного халату, що не можна про колегу сказати погане. Це якраз про захист всієї медспільноти. Маємо бути впевнені: якщо ти стоїш поруч у кабінеті чи операційній, треба робити правильні речі для пацієнта», – резюмує міністр.

Яна ОСАДЧА,
журналістка

Судовий контроль

Примусове виконання рішень: судді й виконавці мають співпрацювати

Шостого червня в Києві вже вдруге пройшла щорічна конференція «Судовий контроль. Процесуальна взаємодія суддів та приватних виконавців при примусовому виконанні рішень», яка об'єднала представників судової влади та приватного виконавчого корпусу для поглиблення професійної взаємодії між судами та органами примусового виконання, підвищення ефективності виконання судових рішень, а також удосконалення механізмів судового контролю за цим процесом.

Відкриваючи конференцію, ректор Національної школи суддів України Микола Оніщук акцентував увагу на актуальності питання виконання судових рішень, зазначивши, що ця тематика перебуває на особливому контролі з боку Ради Європи, зокрема Комітету міністрів ЄС. При тому, за словами М. Оніщука, європейські колеги неодноразово наголошували: говорити про ефективне правосуддя неможливо, поки не вирішена проблема виконання судових рішень.

Як було зазначено, це питання має декілька вимірів – матеріальний (пов'язаний із мораторіями, законодавчо задекларованими обмеженнями на соціальні виплати та іншими чинниками), а також процесуальний. Саме останньому й була присвячена нинішня дискусія, адже наприкінці минулого року законодавці ухвалили важливі зміни, які суттєво розширили судовий контроль та зміцнили взаємодію судів і виконавчої служби. «Тож будемо сподіватися, що ці законодавчі зміни дозволять суттєво покращити стан виконання судових рішень», – зазначив ректор НШСУ, додавши, що Асоціація приватних виконавців України й

НШСУ підписали меморандум про співпрацю, результатом якої стала розробка навчального курсу, присвяченого тематичі виконання судових рішень. Як уточнив Микола Оніщук, цей курс нещодавно було оновлено з урахуванням новітньої судової практики, сформованої в адміністративній юрисдикції, а також тієї, що лише напрацьовується в системі загальних судів.

За словами ректора НШСУ, вказаний навчальний курс стане частиною як поточної, так і початкової суддівської освіти. Зокрема, його проходитимуть судді апеляційної інстанції, які наразі беруть участь у конкурсах на заміщення вакантних посад і не мають практичного досвіду відправлення правосуддя, зокрема адвокати та науковці. Це також стосується близько 1 800 майбутніх призначень суддів місцевих судів.

Серед інших спікерів конференції відзначимо виступи народного депутата України Павла Павліша, судді Великої Палати Верховного Суду Ольги Ступак, секторально-го менеджера Представництва ЄС в Україні Томаса Стравінскаса, Уповноваженої у справах Європейського Суду з прав людини Маргарити Сокоренко, керівниці компоненту виконання судових рішень та захист прав власності проекту ЄС «Право-Justice» Ірини Жаронкіної та голови Асоціації приватних виконавців України Оксани Русецької.

Слід зазначити й те, що робота конференції проходила у форматі послідовних секцій, кожна з яких висвітлювала ключові проблеми примусового виконання судових рішень. Як наголошували її учасники, ефективне виконання судових рішень – це не лише технічна процедура, а важливий елемент реалізації прав громадян та відновлення справедливості. Саме тому взаємодія судів і приватних виконавців повинна бути налагодженою, відкритою та професійною.

Додамо також, що захід організувала Рада приватних виконавців міста Києва за підтримки проекту ЄС «Право-Justice», Асоціації приватних виконавців та Національної школи суддів України. «Проведення цієї конференції – це відповідь на запит часу. Лише завдяки злагодженій взаємодії між суддями та виконавцями можна забезпечити реальну дієвість правосуддя. Наша мета – не просто окреслити проблеми, а спільно напрацювати рішення, які змінюватимуть ситуацію на краще. Це критично важливо для довіри до держави та системи права в цілому», – наголосив Михайло Корольов, голова Ради приватних виконавців м. Києва. Своєю чергою, Оксана Русецька, очільниця Асоціації приватних виконавців України, зауважила, що надзвичайно широке коло учасників конференції дає підстави сподіватися на узгодження спільного розуміння викликів, які стоять перед системою виконання.

Підготував **Артем ДМИТРЕНКО**, спеціально для ЮВУ

Скасування Господарського кодексу:

ГОЛОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗМІН

Як відомо, з 28 серпня скасовується ГКУ, запроваджується новий порядок діяльності підприємств. Цього дня набирає чинності Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (надалі – Закон). Одночасно із цим ГКУ буде визнано таким, що втратив чинність.

Павло ПИРКОВ,
юридичний радник Kreston Ukraine

Загальні положення Закону

Указаний вище Закон, регулює діяльність юридичних осіб окремих організаційно-правових форм та їх об'єднань (які були створені у відповідності до норм Господарського кодексу) на перехідний період, а саме протягом трьох років із дня введення цього Закону в дію.

Насамперед, слід зауважити, що головною метою цього Закону є тимчасове відтворення правового поля (фактичне дублювання окремих положень норм ГК), в якому можуть функціонувати окремі види юридичних осіб (підприємств) – юридичних осіб, які на день введення в дію цього Закону зареєстровані в організаційно-правовій формі державного підприємства (державного комерційного підприємства, державного некомерційного підприємства, казенного підприємства), комунального підприємства (комунального комерційного підприємства, комунального некомерційного підприємства), спільного комунального підприємства, приватного підприємства, дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації.

Так, наприклад, пункти 1, 2 та 3, статті 2 Закону, визначають, що під господарською діяльністю розуміється діяльність у сфері суспільного виробництва, спрямована на виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Під некомерційною господарською діяльністю розуміється господарська ді-

яльність, що здійснюється без мети одержання прибутку. Не можуть здійснювати господарську діяльність органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи.

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законом.

Крім того, суб'єктами господарювання є: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, підприємства, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані у встановленому законом порядку, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Стаття 6 вказаного Закону також встановлює (відтворює) форми об'єднань юридичних осіб, такі, як: асоціація, корпорація, консорціум, концерн та інші об'єднання юридичних осіб, передбачені законом.

Головні зміни в правовому полі

По-перше, цим Законом забороняється створення юридичних осіб в організаційно-правових формах державного підприємства (державного комерційного підприємства, державного некомерційного підприємства, казенного підприємства), комунального підприємства (комунального комерційного підприємства, комунального

некомерційного підприємства), спільного комунального підприємства, приватного підприємства, іноземного підприємства, дочірнього підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації забороняється.

Через три роки та шість місяців з дня набрання чинності цим Законом, буде заборонено внесення змін до відомостей про державні підприємства (державні комерційні підприємства, казенні підприємства), комунальні підприємства, спільні комунальні підприємства, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, крім:

- державної реєстрації припинення юридичної особи шляхом перетворення або ліквідації та пов'язаних із цим змін до відомостей про юридичну особу;

- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних зі зміною керівника юридичної особи або державної реєстрації зміни складу комісії з припинення, голови комісії чи ліквідатора, керуючого припиненням;

- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із передачею єдиного майнового комплексу державного підприємства до сфери управління Фонду державного майна України;

- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із відкриттям провадження у справі про банкрутство такої юридичної особи.

Також цим Законом забороняється закріплення (передача) майна за юридичними особами на праві господарського відання або на праві оперативного управління.

По-друге, Закон надає шість місяців (з дня введення його в дію) учасникам (засновникам) підприємств та уповноваженому суб'єкту управління об'єктами державної власності для прийняття рішення про припинення підприємства (крім державних некомерційних підприємств), єдиним учасником (засновником) якого є держава, крім підприємств, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство.

У той же час уповноважений орган місцевого самоврядування може прийняти рішення про припинення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є територіальна громада (територіальні громади). При цьому, рішення про припинення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є держава, щодо якого станом на день введення в дію цього Закону відкрито провадження у справі про банкрутство, приймається протягом шести місяців з дня закриття провадження у справі про банкрутство.

Слід зазначити, що підприємство, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), припиняється в результаті перетворення або ліквідації. При цьому, в разі перетворення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності або уповноважений орган місцевого самоврядування самостійно обирає організаційно-правову форму юридичної особи – правонаступника такого підприємства відповідно до положень статті 14 Закону, а саме:

1. Державне комерційне підприємство, казенне підприємство перетворюється в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі, або в державне некомерційне товариство. При цьому, порядок перетворення державного підприємства в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі, а також у державне некомерційне товариство, затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Комунальне комерційне підприємство перетворюється в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) якого належать відповідній територіальній громаді, або в комунальне некомерційне товариство.

3. Спільне комунальне підприємство перетворюється в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю або в комунальне некомерційне товариство зі збереженням пропорцій участі відповідних територіальних громад.

По-третє, слід зазначити, що одночасно з прийняттям рішення про припинення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), уповноважений суб'єкт управління об'єктами дер-

жавної власності або уповноважений орган місцевого самоврядування призначає комісію з припинення підприємства (комісію з перетворення, ліквідаційну комісію), при цьому виконання функцій комісії з припинення підприємства (комісії з перетворення, ліквідаційної комісії) може бути покладено на виконавчий орган підприємства.

Якщо ж підприємством, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), приймається рішення про перетворення, то одночасно з прийняттям рішення про припинення підприємства, шляхом його перетворення, уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності або уповноважений орган місцевого самоврядування призначає інвентаризаційну комісію та ухвалює рішення про проведення інвентаризації майна підприємства. При цьому відповідальність за правильність проведення інвентаризації майна підприємства та достовірність її результатів покладається на голову та членів інвентаризаційної комісії.

На основі результатів інвентаризації майна підприємства комісія з перетворення складає передавальний акт, який затверджується уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності або уповноваженим органом місцевого самоврядування.

Внесення майна до статутного капіталу

Внесення державного та комунального майна до статутного капіталу юридичної особи – правонаступника підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), здійснюється за балансовою вартістю такого майна без проведення його оцінки. Звертаємо увагу, що кредитор підприємства, що припиняється в результаті перетворення, не може вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язання, а в разі, якщо виконання зобов'язання такого підприємства не забезпечено, забезпечення виконання зобов'язання. При

Законопроект 6013		10:28			
Фракція / група	За	Пр	Утр	Ні	Різ
"СЛУГА НАРОДУ"	191	1	4	11	207
"Європейська Солідарність"	0	0	16	5	21
"Батьківщина"	0	8	4	2	14
"Платформа за життя та мир"	13	0	0	2	15
"ГОЛОС"	4	0	3	4	11
"Відновлення України"	12	0	0	2	14
"Партія "За майбутнє"	7	0	1	0	8
"ДОВІРА"	12	0	0	0	12

цьому майно, права та обов'язки підприємства, в тому числі документи дозвільного характеру, дозволи, ліцензії, сертифікати, декларації, погодження, повідомлення та інші публічні послуги, що припиняється в результаті реорганізації, переходять до правонаступників, крім права господарського відання та права оперативного управління майном усіх форм власності.

По-четверте, звертаємо увагу, на те, що право господарського відання та право оперативного управління. втрачають чинність через три роки з дня введення в дію Закону. А тому, якщо на день прийняття рішення про перетворення за підприємством, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), закріплено майно на праві господарського відання або на праві оперативного управління, уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності або уповноважений орган місцевого самоврядування на основі результатів інвентаризації майна підприємства приймає рішення:

а) про внесення майна, закріпленого на праві господарського відання, до статутного капіталу юридичної особи – правонаступника такого підприємства, крім майна, що не підлягає приватизації;

б) про передачу майна, закріпленого на праві господарського відання, що не підлягає приватизації, та майна, закріпленого на праві оперативного управління, юридичній особі – правонаступнику такого підприємства на праві узурфрукта (праві особи користування чужим майном з правом вилучення плодів від нього, але з умовою збереження його цілісності і господарської приналежності) державного або комунального майна. При цьому, до статутного капіталу юридичної особи, створеної шляхом перетворення підприємства, єдиним учас-

ником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), не може бути внесене речове право на державне або комунальне майно (в тому числі узурфрукт державного або комунального майна), крім випадків, передбачених законом.

Звертаємо увагу, що в разі неприйняття уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності або уповноваженим органом місцевого самоврядування рішення про внесення майна, закріпленого за підприємством на праві господарського відання, до статутного капіталу юридичної особи – правонаступника такого підприємства, подальше володіння та користування таким майном здійснюються даною юридичною особою за правилами, встановленими для майна, переданого на праві узурфрукта державного або комунального майна.

Так саме і в разі неприйняття уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності або уповноваженим органом місцевого самоврядування рішення про передання майна, закріпленого за підприємством на праві оперативного управління, юридичній особі – правонаступнику такого підприємства на праві узурфрукта державного або комунального майна володіння та користування таким майном здійснюються такою юридичною особою за правилами, встановленими для майна, переданого на праві узурфрукта державного або комунального майна.

Висновки

Головні наслідки введення в дію цього Закону стосуються насамперед державних та комунальних підприємств, які мають визначитися із тим, як саме вони трансформуються – через ліквідацію або перетворення, а також не пропустити реєстраційні дедлайни. Для аудиторів та бухгалтерів Закон не містить прямих вказівок щодо впливу на їхню діяльність, але враховуючи зміну законодавчого поля, вказаним спеціалістам слід враховувати зміни в організаційно-правових формах підприємств.

Варто зазначити, що зміна організаційно-правової форми підприємства, може впливати на його структуру власності, управління та фінансову звітність, що варто враховувати аудиторам, при проведенні аудиту. Крім того, реорганізація підприємств може вимагати додаткових процедур аудиту для підтвердження коректності переходу та відображення змін у фінансовій звітності.

Договір довічного утримання та спадковий договір – у чому різниця?

Для початку зазначимо, що договір довічного утримання (догляду) і спадковий договір – це законні механізми передачі майна та отримання гарантії, що твої інтереси в майбутньому будуть враховані. Як на перший погляд ці правочини дуже схожі між собою, однак між ними є суттєві відмінності.

Договір довічного утримання (догляду)

Відповідно до глави 57 Цивільного кодексу України (далі – Кодекс) договір довічного утримання (догляду) – це правочин, за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

Відчужувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я. Набувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути повнолітня дієздатна фізична особа або юридична особа. Якщо набувачами є декілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм за договором довічного утримання (догляду), на праві спільної сумісної власності. Обов'язок цих осіб перед відчужувачем є солідарним. Такий правочин може бути укладений відчужувачем на користь третьої особи.

Згідно з Кодексом, майно, що належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на

підставі договору довічного утримання (догляду). В разі смерті одного зі співвласників майна, що було відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду), обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується. Якщо відчужувачем є один зі співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути укладений після визначення частки цього співвласника у спільному майні або визначення між співвласниками порядку користування цим майном.

У цьому договорі можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача. Набувач може бути зобов'язаний забезпечити відчужувача або третю особу житлом у будинку (квартирі), який йому переданий за договором довічного утримання (догляду). У цьому разі в договорі має бути конкретно визначена та частина помешкання, в якій відчужувач має право проживати.

Уточнимо, що до смерті відчужувача набувач не має права продавати, дарувати, міняти майно, передане за договором довічного утримання (догляду), укладати щодо нього договір застави, передавати його у власність іншій особі на підставі іншого правочину. На майно, передане набувачу

за таким договором, не може бути звернене стягнення протягом життя відчужувача.

Матеріальне забезпечення, яке щомісячно має надаватися відчужувачу, підлягає грошовій оцінці. Така оцінка підлягає індексації у порядку, встановленому законом.

Договір довічного утримання (догляду) укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. При посвідченні договору довічного утримання, нотаріус, відповідно до вимог законодавства, накладає заборону відчуження майна в установленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору.

Спадковий договір

Згідно з главою 90 Кодексу спадковий договір – це правочин, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа. Предметом такого правочину може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особою власністю будь-кого з подружжя.

Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором. Зазначимо, що заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним. Відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті.

Спадковий договір також укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Крім того, нотаріус реєструє його у Спадковому реєстрі. На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. Якщо предметом спадкового договору є майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, нотаріус у тексті договору зазначає про необхідність реєстрації права власності

сті у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно після смерті відчужувача. При посвідченні спадкового договору правила забезпечення реалізації права купівлі частки в праві спільної часткової власності не застосовуються.

Звертаємо увагу, що договори довічного утримання, спадкові договори, предметом яких є земельні ділянки сільськогосподарського призначення приватної власності, посвідчуються лише в разі відчуження таких земельних ділянок на користь іншого з подружжя, родичів (дітей, батьків, рідних (повнорідних і неповнорідних) братів і сестер, двоюрідних братів і сестер, діда, баби, онуків, правнуків, рідних дядька та тітки, племінниці та племінника, пасинка, падчериці, вітчима, мачухи). Ця вимога не поширюється на земельні ділянки несільськогосподарських угідь (крім земельних ділянок під польовими дорогами, запроєктованими для доступу до земельних ділянок) та земельні ділянки для садівництва.

У чому суттєва різниця між цими правочинами?

1. Найголовніша різниця – це момент виникнення в набувача права власності на майно. Так, набувач за спадковим договором набуває право власності на майно відчужувача після його смерті. Тоді як за договором довічного утримання право власності

в набувача виникає з моменту нотаріального посвідчення договору чи з дня державної реєстрації, якщо передається нерухоме майно.

2. За договором довічного утримання відчужувач щомісячно отримує матеріальне забезпечення від набувача. Спадковим договором це не передбачено в обов'язковому порядку.

3. У разі смерті відчужувача набувач зобов'язаний поховати його, навіть якщо це не було передбачено договором довічного утримання (догляду). За спадковим договором такий обов'язок виникає в набувача, якщо це вказано в правочині.

4. У разі смерті набувача спадковий договір припиняє свою дію. За договором довічного утримання (догляду) в разі смерті набувача його обов'язки переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було передане відчужувачем. Якщо спадкоємець за заповітом відмовився від прийняття майна, що було передане відчужувачем, право власності на це майно може перейти до спадкоємця за законом. У випадку, якщо в набувача немає спадкоємців або вони відмовилися від прийняття майна, відчужувач набуває право власності на це майно. В цьому разі договір довічного утримання (догляду) припиняється.

Підготував Федір МОРОЗ,
спеціально для ЮВУ

В Україні різко зросли ціни на землю

В Україні суттєво здорожчала земля сільгосппризначення. У квітні 2025-го середня вартість гектара складала 86 655 грн, що на 32 023 грн вище ніж у березні. Ба більше, в квітні ціни на сільгоспземлю стали найвищими в цьому році. А найнижчими вони були в березні – в середньому 54 632 гривень.

Водночас, за даними Опендатабот, площа проданої землі суттєво зменшилася. У квітні 2025-го було продано всього 12 978 га, що майже на 12 тисяч гектарів менше, аніж місяцем раніше. Найменше ж землі у 2025 році в Україні продали в січні – 10 346 га. Найбільше – в лютому, 27 555 гектарів. Найдорожча земля на Дніпропетровщині – у середньому 358 305 грн за гектар. Найнижчі ціни зафіксовані в Миколаївській області – тут гектар коштує загалом 34 562 грн.

Повернення майна від добросовісного набувача

Як новий закон змінює «правила гри» в подібних правовідносинах

Сьогодні спробуємо розібратися, як нова норма ЦК України змінює підхід до повернення майна від добросовісного набувача і що це означає для судової практики?

Віктор СИЗОНЕНКО,

голова комітету господарського права та процесу Ради адвокатів Одеської області, керуючий Finex Legal, адвокат

Як ми вже повідомляли раніше, в квітні набув сили закон № 4292-IX від 12.03.2025 року «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача». Тепер на суди й учасників процесу чекає напрацювання практики застосування цього закону. Як думаю, без Великої Палати Верховного Суду тут не обійдеться.

Але сьогодні я хочу порозміркувати на тему особливостей застосування ч. 2 ст. 391 ЦК України, тобто щодо уточнення порядку вибору засобів захисту, за якою представники держави й органів місцевого самоврядування мають застосовувати інститут ввіндованого позову задля повернення майна від добросовісного набувача. Вказана норма є новою, до її введення в ЦК належність обраного способу захисту оцінювали виключно суди на власний розсуд, виходячи зі змісту спірних правовідносин і правовідносин щодо захисту порушеного права.

Маємо вже й перші «практичні ластівки» – прокуратура зазначає, що в процесах, які наразі тривають, норма ч. 2 ст. 391 ЦК України, нібито, не підлягає застосуванню, оскільки, закон не має зворотної дії. На мое переконання, мова тут не про зворотню дію. Правовідносини щодо захисту порушеного права не слід ототожнювати зі спірними правовідносинами. В структурі спірних правовідносин відсутні за визначенням такі елементи, як захист порушеного права, в них є: суб'єкти – сторони правочину й інші учасники цивільного обігу прав, яких можуть стосуватися наслідки правочину; об'єкт – право власності на майно, щодо якого укладається правочин. І юридичні факти – оплата, укладення охоронного договору тощо.

Що ж до правовідносин щодо захисту порушеного права, то такі правовідносини – це правові зв'язки, які виникають між особою, чие право було порушене, та іншими суб'єктами (наприклад, судом, органом влади), які здійснюють захист цього права. Ці відносини регулюються законодавством і спрямовані на відновлення порушеного права, надання компенсації або застосування інших засобів захисту. Такі правовідносини є похідними від спірних.

У правовідносини щодо захисту порушеного права окрема структура, суб'єктами якої виступають особа, яка вважає що її право порушено, стверджуваний порушник або порушники, суд, інші особи, на права яких можуть вплинути такі правовідносини. В разі подання позову цивільні правовідносини щодо захисту порушеного права, в рамках яких відбувається юрисдикційний захист, існують у нерозривному взаємозв'язку з процесуальними правовідносинами. Таким чином, матеріальні правовідносини щодо захисту порушеного права знаходять своє відображення в процесуальному інституті предмета позову, який відображається через зміст позовних вимог тобто спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором. Це відрізняє їх від спірних правовідносин, які виникли, були реалізовані і припинені досягненням їх мети/виконанням зобов'язань – в той час, коли виконувався відповідний правочин.

Тут слід зауважити, що ст. 16 ЦК України, яка визначає спосіб захисту порушеного права залишилася незмінною, як власне і ст. 216 ЦК України, яка ніколи не передбачала такого наслідку недійсного правочину, як усунення перешкод у здійсненні права власності (негаторних вимог).

У ст. 391 ЦК України частина перша щодо безпосередньо засобу захисту у вигляді негаторних вимог також залишилася незмінною. Законодавець лише конкретизував правила застосування такого засобу захисту, як усунення перешкод у здійсненні права власності, не змінивши суть цього засобу захисту порівняно із попередньою редакцією. Зокрема, законодавець зазначив таке: «спори щодо володіння та/або розпоряджання, та/або користування таким майном відповідним органом державної влади або органом місцевого самоврядування вирішуються на підставі статей 387 і 388 цього Кодексу».

Вказівка на правила вирішення спорів є ознакою того, що вказана норма стосується здійснення судочинства. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 5 ГПК України визначено, що здійснюючи правосуддя, господарський суд захищає права та інтереси фізичних і юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

Вочевидь, особливості застосування певних засобів захисту це норми, які нерозривно пов'язані з реалізацією правосуддя. Таким чином, певний спосіб захисту, як і особливості його застосування реалізується через норми процесу, тобто правила судочинства. Відповідно до ч. 3 ст. 3 ГПК України судочинство в господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду й вирішення справи.

Скажу більше, якщо звернутися до тексту самого закону і пояснювальної записки до нього, то там ми побачимо таке. В пояснювальній записці в розділі щодо необхідності прийняття акту зазначено: «Чинна редакція Цивільного кодексу України в частині нормативного регулювання ввіндованих та негаторних позовів, позовної давності має наслідком формування за останні роки неоднозначної судової практики на рівні Верховного суду, якою фактично відбувається підміна ввіндованого позову негаторним, що не узгоджується з його ж судовою практикою стосовно правової природи держав-

ної реєстрації речових прав на нерухоме майно, суперечить практиці ЄСПЛ та ст.1 Першого протоколу до Конвенції.

Прийняття цього акта є необхідним для розмежування способів захисту щодо повернення права власності на нерухоме майно задля досягнення балансу інтересів держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади та приватного власника, захист прав та інтересів, в тому числі майнових, добросовісного набувача та унеможливлення випадків додаткового звернення добросовісного набувача до держави щодо відшкодування шкоди, завданої йому внаслідок витребування майна (якщо держава не забезпечила не порушність права власності)».

Як бачимо, мета законодавця, хоча це й абсолютно унікальний випадок, – підсилення правової визначеності через подолання певної судової практики Великої Палати Верховного Суду, про яку я писав раніше. Повторюся ще раз, практика була цілком адекватною тій справі і правовідносинам, в яких вона виникла. Проблема полягала в подальшому неоднозначному врахуванні такої практики в інших правовідносинах.

Саме для розмежування й уточнення особливостей застосування засобів захисту законодавцем й було внесено ч. 2 ст. 391 ЦК України. Що ж до тексту самого закону, то в п. 2 Прикінцевих та перехідних положень зазначено таке: «Положення цього Закону мають зворотню дію в часі в частині умов та порядку компенсації органом державної влади або органом місцевого самоврядування добросовісному набувачеві вартості нерухомого майна, оцінка (експертно-грошова оцінка земельної ділянки) якого здійснена в порядку, визначеному законом, чинна на дату подання позовної заяви, у справах, в яких судом першої інстанції не ухвалено рішення про витребування майна у добросовісного набувача на день набрання чинності цим Законом, а також у частині порядку обчислення та перебігу граничного строку для витребування чи визнання права щодо» (далі зазначено якого саме майна).

Важко собі уявити, що законодавець встановлює звороту дію положень Закону в частині умов та порядку компенсації органом державної влади або органом місцевого самоврядування добросовісному набувачеві вартості нерухомого майна, для розпочатих процесів, в яких позивачем обрано засіб захисту без врахування ч. 2 ст. 391 ЦК України. Оскільки це суперечило б і меті закону й простій формальній логіці.

Таким чином, врахування уточнених законодавцем правил застосування засобів захисту, з урахуванням того, що самі засоби захисту залишаються незмінними, відповідатиме правилам застосування правових норм у часі. Законодавець це лише підтвердив.

Коли справедливість перестає бути спільною мовою

У цій публікації помірковано над «розщепленням» поняття справедливості між учасниками кримінального процесу: адвокатом, прокурором, суддею та суспільством.

Андрій МАЗАЛОВ,
адвокат

Справедливість у кримінальному процесі здається універсальною категорією. Але в залі суду швидко з'ясовується, що в кожного учасника вона своя. Для адвоката справедливість – це дотримання процедури, повага до презумпції невинуватості, змагальність і сумнів, який тлумачиться на користь обвинуваченого.

Для прокурора – це обвинувальний вирок. Будь-яке інше рішення автоматично виглядає як поразка, як зрада очікувань, і часто так і подається в публічному просторі. Для судді – справедливість все частіше означає уникнення репутаційних ризиків: не бути надто м'яким, не допустити виправдувального вироку, особливо в гучній справі, не створити враження необ'єктивності. І, нарешті, для суспільства справедливість – це коли «хтось покараний». Хто саме – іноді це питання другорядне. Головне, аби було покарання, й бажано – суворе.

Я веду цю розмову не теоретично. Йдеться про конкретну справу. Я захищав людину, яку Вищий антикорупційний суд засудив до 10 років позбавлення волі. Її обвинувачували у пособництві в отриманні неправомірної вигоди високопосадовцем. У справі не було жодного прямого доказу: жодної експертизи, яка підтвердила б підпис чи дію особи; жодного свідка, який упізнав би клієнта; жодної транзакції, яку беззаперечно можна було б прив'язати до його волі.

Проте суд вирішив: «Він не міг не знати, діяв обережно, тому доказів і немає», «Відсутність доказів – ознака продуманості схеми». Це логіка неправового мислення, в якому припущення підмінюють доказування, а метафора – замінює факт. У подальшому апеляційний суд відмовився досліджувати докази. Касаційний – підтвердив вирок без зауважень.

Особливо болісно, що головував суддя, який у публічному просторі відомий як колишній адвокат й активний прихильник дотримання стандартів Європейського суду. У Facebook – постійні посилання на гідність, права людини, обов'язок сумніву. У рішенні ж – мовчазна згода з вироком, побудованим на припущеннях. Цей випадок – не виняток, він – симптом. Суд, який мав би бути місцем, де перевіряються слова і логіка сторін, усе частіше стає арбітром між суспільним запитом й особистим спокоєм. У такій системі адвокат виглядає чужим. Бо він нагадує, що справедливість – це не політична лояльність і не статистика вироків. Це – механізм захисту від помилки.

Так і що? Може, ми, адвокати, надто ідеалістичні? Може, правосуддя – це завжди компроміс між правом і страхом? Можливо. Але я точно знаю одне: коли справедливість перестає бути спільною мовою – ми всі починаємо жити в роз'єднаному світі. І тоді, опинившись, не дай Боже, на лаві підсудних, кожен із нас дізнається, що його мову вже ніхто не чує.

Чи входить до трудового стажу робота за кордоном?

З початком повномасштабного вторгнення рф багатьом українцям довелося покинути батьківщину й забезпечувати себе за кордоном. Чи можуть вони розраховувати на те, що стаж роботи в іншій країні їм зарахують при виході на пенсію?

Чи входить робота за кордоном до трудового стажу, чи ні?

«На сьогодні Україна має з низкою країн міжнародні договори про пенсійне забезпечення, в яких прописано, як відбувається обмін інформацією та документами для зарахування стажу, а також нюанси нарахування та виплати пенсійного забезпечення? Такі документи підписані, зокрема, з Литвою, Латвією, Португалією, Іспанією, Чехією, Польщею, Болгарією, Словаччиною, Естонією, Бельгією, Азербайджаном, Грузією та Молдовою», – говорить адвокатка Ольга Брус.

За її словами умови пенсійного договору з різними країнами – різні. Загалом же є два варіанти міжнародних договорів про пенсійне забезпечення:

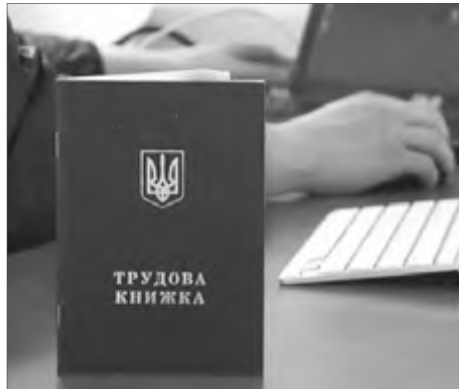
а) той, який застосовує територіальний принцип, означає, що виплату пенсії здійснює та держава, на території якої проживає пенсіонер, а інша країна може компенсувати якусь частину пенсійних виплат зі своїм перерахунком;

в) який застосовує пропорційний принцип – приміром, українець напрацював за кордоном 5 років стажу роботи, а в Україні – 10, тоді інша держава платитиме за зароблені в ній роки, а Україна – за свої.

«Процес нарахування стажу за міжнародним договором – це дуже довга процедура, вона може тривати й рік, оскільки для цього відбувається комунікація між державними органами дипломатичними каналами», – каже експертка.

Що робити, якщо такого договору немає?

Чи входить робота за кордоном до трудового стажу, якщо країна, в якій працює людина, не має угоди з Україною? Як пояснила адвокатка, оскільки не всі країни мають договір про пенсійне забезпечення, то в липні минулого року в Україні було внесено зміни до Закону «Про пенсійне забезпечення», якими дозволили зараховувати громадянам для призначення пенсії стаж, здобутий під час роботи за кордоном. Права, за минулий рік Кабмін так і не зміг визначити порядок, якого потрібно дотримуватися для зарахування такого стажу,

і не врегульовано питання, які для цього потрібно подавати документи. «Якщо особа пенсійного віку працювала в державі, з якою не має пенсійного договору, тоді теоретично вона сама має доводити те, що заробила цей стаж за кордоном», – уточнює Ольга Брус.

Для початку людині потрібно буде зібрати документи, завдяки яким можна довести, що вона офіційно працювала за кордоном. Це: закордонний паспорт; дозвіл на працевлаштування або на тимчасове проживання у зв'язку з роботою; договір, за яким здійснювалася трудова діяльність; підтвердження наявності стажу від компетентного органу держави, в якій призначається пенсія.

Ба більше, ці документи доведеться ще й легалізувати. «Легалізація – це підтвердження юридичної сили документів, – роз'яснює експертка. – Під час повної легалізації компетентні органи мають підтвердити справжність підписів на всіх виданих довідках. Наприклад, компетентними органами за кордоном можуть бути МЗС або суди. Я думаю, що для осіб пенсійного віку зібрати всі документи для підтвердження закордонного стажу досить складно. Та, зрештою, я не впевнена, що ця процедура спрацює», – додає правозахисниця.

Якщо ж людині вдасться довести, що вона отримала стаж за кордоном у країні, з якою в Україні немає угоди, то його врахують, але тільки для призначення пенсії за віком. Тобто такий стаж не впливатиме на розмір пенсійних виплат, оскільки податки не сплачували до українського бюджету. Якщо ж людина працювала в іншій країні працювала неофіційно, то підтвердити стаж вона взагалі не зможе. Додамо й те, що стаж роботи в країні-агресорі росії не враховується.

Підготувала Дар'я КАРДАСЕВИЧ,
спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений
юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**,
заступник головного редактора
газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**,
голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**,
академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**,
академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**,
директорка Українського
національного офісу
інтелектуальної
власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНИЦЬУК**,
ректор Національної школи суддів
України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**,
суддя Конституційного
Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**,
доктор юридичних наук,
доктор теології, член-
кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**,
завідувачка кафедри
Інституту права КНУ
імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний
правовий тижневик

Редакція газети –
колективний асоційований
член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –**
ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор**
Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар**
Олена ДОЦЕНКО
(uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу
правових новин**
Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі**
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор**
Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка**
Дар'я КОСТЮКОВА

ВТРАЧЕНИЙ ПАСПОРТ № U30886702,
виданий Турецькою Республікою 6 грудня 2023 року
на ім'я ARMENAZI MENMET FARUK,
вважати недійсним.

До уваги авторів і читачів «Юридичного вісника України».
 Доводимо до вашого відома, що в редакції змінилася офіційна адреса електронної пошти.
 Будь-ласка, надалі відправляйте ваші матеріали за новою адресою:

uvu_golovred@ukr.net

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
 📍 04209, Київ-209,
 вул. Героїв Дніпра, 316
 ✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
 За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
 Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
 Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
 Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
 Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
 КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30–02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 18.06.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 18 20 28 3 10 7 0 0 4 2 1

**МІЖНАРОДНА КОРУПЦІЯ ДЖО БАЙДЕНА ТА МОЯ БОРОТЬБА
ЯК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

*Віктор Шокін. Міжнародна корупція Джо Байдена та моя боротьба
як Генерального прокурора незалежної України.*

Київ: Юрінком Прес, 2025. 260 с.

ISBN 978-617-8498-05-4

Це біографічна книга, написана Генеральним прокурором України Віктором Шокіним (2015-2016 рр.) про службовий шлях, складну слідчу роботу, життєві ризики і небезпеки та про пошук справедливості. Значна частина книги присвячена історії міжнародної корупції Віце-президента США Джозефа Байдена в 2014-2016 рр., яку розслідував автор. На його думку, злочини та правопорушення високопосадовця США на території України передусім пов'язані з діяльністю його сина Гантера на посаді Ради директорів української компанії «Бурісма». Автор відкриває завісу над політичною та особистою складовими взаємин українського Президента та його найближчих соратників й віце-президента США періоду 2015-2016 рр.

Книга наповнена державними та офіційними документами, листами посадовців вищого рівня, судовими позовами та рішеннями судів, які доводять позицію автора книги.

Переважна більшість документів публікуються вперше.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський Мій погляд на право: збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

«ЮРИНКОН ПРЕС» ТА «ЮРИНКОН ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

ПОДРУЖЖЯ НА МІЛЬЙОН, АБО 3 КРОКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЩАСЛИВОЇ СІМ'І

Юлія Сагайдак. **Подружжя на мільйон або 3 кроки для створення щасливої сім'ї.**

Київ: Юрінком Прес, 2025. 128 с.

ISBN 978-617-8498-04-5

Це книга про проблеми сім'ї, про гармонізацію сімейних стосунків, збереження подружнього вогника та підтримки здорових партнерських відносин. Така книга завжди є актуальною і потрібною. В ній, на основі професійних практик, за використання досліджень психологічної науки і практики, надається можливість переосмислити феномен сексуальності та традиційних ролей чоловіка та жінки в суспільстві, в особистих сімейних відносинах. Автор досліджує ступінь агресивності партнерів, їх вміння вирішувати конфлікти, знаходити психологічну сумісність та рольові очікування разом із ціннісними орієнтирами, які безумовно впливають на рівень задоволеності сімейними відносинами. Книга стане у нагоді широкому колу читачів, які цікавляться сімейними відносинами, бажають зберегти родинні стосунки, покращити свій соціальний статус.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2025 РІК

Період ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту, не впливає на перебіг строку досудового розслідування і не зупиняє його	2
При обчисленні двомісячного строку досудового розслідування день, коли особу було повідомлено про підозру, не береться до уваги як день, від якого починається вказаний строк.....	3
Апеляційний суд постановляє свій вирок у разі повного або часткового скасування вироку суду першої інстанції лише у випадках, передбачених ч. 1 ст. 420 КПК, в інших випадках – ухвалу	3
Рішення за наслідками перегляду за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК для оскарження того рішення, перегляду якого вимагала зацікавлена особа	4
Переклад на державну мову документів, наданих на лінгвістичну експертизу, може зробити експерт самостійно, без залучення перекладача	5
Якщо при призначенні неповнолітньому покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією відповідної статті КК, додатково посилатися на ст. 69 КК не потрібно.....	5
Звільнення особи з посади прокурора в Україні за власним бажанням не впливає на можливість притягнення її до кримінальної відповідальності за державну зраду	6
Суд касаційної інстанції може самостійно перевірити процесуальні документи, які стосуються наявності у слідчого чи прокурора повноважень на здійснення певних процесуальних дій	6
Повернення коштів особою, яка їх незаконно привласнила зловживаючи службовим становищем, не впливає на кримінально-правову оцінку вчиненого.....	7
Для кваліфікації дій обвинуваченого як крадіжки з проникненням не має значення технічний спосіб проникнення в житло через відсутність замка, його непридатність або незамкнені двері	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Митники тепер з боді-камерами	8
Єдиний роумінг з ЄС: українські і європейські мережі поєднують	9
Заготівля і тестування донорської крові: визначено умови ліцензування	9
Оновлено порядок ведення е-реєстру апостилів	10
Конкурс на посади суддів: прохідний бал з історії української державності встановлює ВККС.....	11
7 етапів розроблення професійних стандартів	11
Військовим компенсуватимуть невикористані дні відпусток	12
Банки фінансової інклюзії обслуговуватимуть населення прифронтових та деокупованих територій.....	12
Ліки за договорами керованого доступу можна буде закуповувати коштом місцевих бюджетів	12
Оплата праці держслужбовців – на основі класифікації посад	13
Половину доходів від надр спрямують до інвестиційного фонду відбудови	14
Нові особливості проведення ВЛК для прикордонників та нацгвардійців	14
Дані про необхідні ліки для осіб з інвалідністю вноситимуть до Єдиної е-системи	14
Засуджені за злочини проти нацбезпеки не можуть бути усиновлювачами	14
Фонд оплати праці держслужбовців: затверджено Порядок формування.....	15
Ліцензування експорту цукру та м'яса до ЄС діятиме до кінця року	15
Прицільна медична евакуація поранених під час війни.....	16
Новий механізм обігу побічних продуктів тваринного походження запрацює з березня 2026 р.....	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2025 рік

Період ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту, не впливає на перебіг строку досудового розслідування і не зупиняє його

17 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у справі № 761/35056/19 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який посилався на незаконність рішення про закриття кримінального провадження.

Районний суд ухвалою, залишеною без змін ухвалою суду апеляційної інстанції, закryw кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування.

Суд встановив, що у цьому провадженні востаннє строк досудового розслідування було продовжено ухвалою слідчого судді до 27 червня 2019 р.

18 червня 2019 р., за 9 днів до закінчення строку, слідчий повідомив підозрюваних про завершення досудового розслідування.

Ухвалою слідчого судді від 2 серпня 2019 р. сторони захисту було встановлено, що строк для ознайомлення нею з відкритими матеріалами досудового розслідування спливає 26 серпня 2019 р. Таким чином, 27 серпня 2019 р. строк досудового розслідування відновив перебіг.

28 серпня 2019 р. сторона захисту відкрила свої матеріали, з якими прокурор ознайомився в той же день.

5 вересня 2019 р. обвинувальний акт надійшов до канцелярії районного суду.

На підставі цих обставин суд першої інстанції дійшов висновку, що після ознайомлення 26 серпня 2019 р. сторони захисту з матеріалами досудового розслідування 9 днів залишку строку досудового розслідування спливали 4 вересня 2019 р., тому обвинувальний акт надійшов до суду 5 вересня 2019 р. поза межами строку досудового розслідування.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що період ознайомлення стороною обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту 28 серпня 2019 р., має виключатися зі строку досудового розслідування відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК, а тому закінчення строку досудового розслідування припало на 6 вересня 2019 р. і обвинувальний акт передано до суду вчасно.

Об'єднана палата вказала, що ч. 5 ст. 219 КПК встановлює, що строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 цього Кодексу, не включається у строки, передбачені цією статтею.

Наведена норма визначає суб'єкта, який здійснює таке ознайомлення, а також предмет такого ознайомлення – матеріали досудового розслідування.

У ході виконання вимог ст. 290 КПК саме сторона обвинувачення надає сторони захисту доступ до матеріалів досудового розслідування.

Сторона захисту не наділена повноваженнями збирати матеріали досудового розслідування, а за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (ч. 6 ст. 290 КПК).

Одним із завдань ст. 290 КПК є ознайомлення сторони захисту з доказами, зібраними органом досудового розслідування, задля обстоювання позиції захисту. Матеріали досудового розслідування становлять собою основу кримінального змагально-го процесу, яку формує виключно сторона обвинувачення.

Матеріали, які мають відношення до кримінального провадження і які перебувають у володінні сторони захисту, не є матеріалами досудового розслідування. Кримінальний процесуальний закон передбачає негативні процесуальні наслідки в тому разі, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, відповідно до положень ст. 290 КПК (ч. 12 цієї статті).

Кримінальний процесуальний закон регулює порядок дотримання строків досудового розслідування саме для сторони обвинувачення, у розпорядженні якої перебувають матеріали досудового розслідування.

При цьому в ч. 5 ст. 219 КПК чітко і недвозначно визначено, що саме строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 цього Кодексу, не включається у строки досудового розслідування.

Отже, період ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК, не впливає на перебіг строку досудового розслідування, передбаченого ст. 219 КПК.

Таким чином, Об'єднана палата не вбачила підстав для відступу від висновку щодо застосування положень ч. 5 ст. 219 КПК, викладеного в постанові від 11 вересня 2023 р. у справі № 711/8244/18, а саме: «Період ознайомлення сторони обвинувачення з матеріалами, відкритими стороною захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, не впливає на перебіг строку досудового розслідування, передбаченого ст. 219 КПК України, і не зупиняє його».

З огляду на висловлену позицію, Об'єднана палата відхилила доводи прокурора про те, що 28 серпня 2019 р. (день, коли сторона захисту відкрила сторони обвинувачення матеріали) має бути виключеним зі строку досудового розслідування.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125364517*

При обчисленні двомісячного строку досудового розслідування день, коли особу було повідомлено про підозру, не береться до уваги як день, від якого починається вказаний строк

17 лютого 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 369/16172/20 задовольнила частково касаційну скаргу прокурора, який посилався на істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Ухвалою міського суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, кримінальне провадження закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що сторона захисту закінчила ознайомлення з матеріалами досудового розслідування 17 грудня 2020 р. За змістом закону у строк досудового розслідування не включається весь період часу з моменту направлення або безпосереднього вручення стороні захисту повідомлення про завершення досудового розслідування та відкриття її матеріалів провадження для ознайомлення до моменту закінчення ознайомлення цієї сторони з матеріалами досудового розслідування.

Вважаю, що день завершення ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, а саме 17.12.2020, не входить в строк досудового розслідування, тому висновки судів попередніх інстанцій щодо порушення строку досудового розслідування, передбаченого ст. 219 КПК, при направленні до суду обвинувального акта є безпідставними.

Об'єднана палата вказала, що як неодноразово зазначав Верховний Суд, кінцевим моментом строку досудового розслідування є його закінчення, яке, як етап кримінального провадження, законодавець пов'язує у часі зі зверненням з обвинувальним актом до суду (його фактичним направленням). А тому в рамках строку досудового розслідування обвинувальний акт має бути не лише складено, затверджено та вручено, а й безпосередньо направлено на адресу суду (постанови Верховного Суду від 26 травня 2020 р. у справі № 556/1381/18, від 1 липня 2021 р. у справі № 752/3218/20, від 15 вересня 2021 р. у справі № 711/3111/19).

З урахуванням викладеного, Об'єднана палата вважає, що безпосередність направлення обвинувального акта на адресу суду полягає у скеруванні останнього до суду засобами поштового зв'язку або передачі його відповідальній особі канцелярії суду.

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що обвинувальний акт надійшов до суду 18 грудня 2020 р., тобто поза межами строку встановленого ст. 219 КПК, який сплинув 17 грудня 2020 р.

Проте, такі висновки судів не ґрунтуються на вимогах кримінального процесуального закону та є неспроможними.

Відповідно до ч. 5 ст. 115 КПК при обчисленні строків днями та місяцями не береться до уваги той день, від якого починається строк, за винятком строків тримання під вартою, проведення стаціонарної психіатричної експертизи, до яких зараховується неробочий час та які обчислюються з моменту фактичного затримання, взяття під варту чи поміщення до відповідного медичного закладу.

Таким чином, при обчисленні двомісячного строку досудового розслідування у даному кримінальному провадженні, 6 червня 2020 р., коли особі було повідомлено про підозру, не береться до уваги як день, від якого починається вказаний строк,

що узгоджується з практикою Верховного Суду, викладеною у постановках від 16 березня 2023 р. у справі № 589/1633/19, 9 жовтня 2024 р. у справі № 276/900/20 та від 22 січня 2025 р. у справі № 754/9191/23.

З наведеного вбачається, що кінцевою датою строку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо особи, з урахуванням строку ознайомлення сторонами кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування, було 18 грудня 2020 р.

Як слідує з матеріалів провадження, обвинувальний акт щодо особи надійшов до районного суду 18 грудня 2020 р., тобто у межах строку досудового розслідування, встановленого ст. 219 КПК.

З урахуванням викладеного, суд апеляційної інстанції належним чином не перевіряв доводи про направлення до суду вказаного обвинувального акта у передбачений ст. 219 КПК строк та безпідставно залишив ухвалу місцевого суду без змін, а тому Об'єднана палата ухвалу міського суду та ухвалу апеляційного суду скасувала і призначила новий розгляд у суді першої інстанції.

За таких обставин, Об'єднана палата констатувала, що кінцевим моментом строку досудового розслідування є його закінчення, яке, як етап кримінального провадження, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 283 КПК законодавець пов'язує у часі зі зверненням з обвинувальним актом до суду, тобто направленням його до суду засобами поштового зв'язку або передачі відповідальній особі канцелярії суду.

Виходячи з положень ст. 115, 219 КПК при обчисленні двомісячного строку досудового розслідування, день коли особу було повідомлено про підозру, не береться до уваги як день, від якого починається вказаний строк.

*Рішення в ЄДРСП –
reyestr.court.gov.ua/Review/125435251*

Апеляційний суд постановляє свій вирок у разі повного або часткового скасування вироку суду першої інстанції лише у випадках, передбачених ч. 1 ст. 420 КПК, в інших випадках – ухвалу

24 лютого 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 359/2693/23 залишила без задоволення касаційну скаргу прокурора, який просив призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Вироком міськрайонний суд засудив особу за ч. 4 ст. 185 КК до 5 років позбавлення волі. На підставі ст. 71 КК за сукупністю з вироком районного суду суд визначив йому остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 6 місяців та зарахував у строк відбування покарання період з 7 лютого 2023 р., коли він був затриманий для відбування покарання.

Ухвалою апеляційний суд виключив з вироку зарахування цього строку в строк відбування покарання.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд апеляційної інстанції, змінивши вирок місцевого суду в частині зарахування зазначеного строку в строк відбування покарання, погіршив становище засудженого, а тому мав ухвалити своє рішення у формі вироку.

Об'єднана палата вказала, що в своїй постанові від 3 квітня 2023 р. у справі № 930/2622/20 вона дійшла такого висновку: «Виключення зі строку призначеного особі покарання строку її

попереднього ув'язнення, зарахованого судом першої інстанції на підставі ч. 5 ст. 72 КК, є тим «іншим випадком», передбаченим ч. 1 ст. 421 КПК, який беззаперечно погіршує правове становище обвинуваченого, оскільки впливає на визначення кінцевої тривалості покарання, яке особі потрібно реально відбувати. Відтак, враховуючи системний аналіз ст. 408, 420 та 421 КПК, рішення апеляційного суду, яким виключається з резолютивної частини вироку місцевого суду рішення про застосування відносно особи положень ч. 5 ст. 72 КК, повинно ухвалюватися судом апеляційної інстанції у формі вироку».

У той же час в подальшому Об'єднаною палатою визнано, що відповідно до ч. 1 ст. 420 КПК суд апеляційної інстанції скасовує вирок суду першої інстанції і ухвалює свій вирок у разі: 1) необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи збільшення обсягу обвинувачення; 2) необхідності застосування більш суворого покарання; 3) скасування необгрунтованого виправдувального вироку суду першої інстанції; 4) неправильного звільнення обвинуваченого від відбування покарання (постанова від 16 вересня 2024 р. у справі № 183/4229/23).

У тій же постанові Об'єднана палата зазначила, що згідно з ч. 1 ст. 421 КПК обвинувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання, скасувати неправильне звільнення обвинуваченого від відбування покарання, збільшити суми, які підлягають стягненню, або в інших випадках, коли це погіршує становище обвинуваченого, лише у разі, якщо з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник. Відповідно до положень ч. 1 ст. 418 КПК суд апеляційної інстанції ухвалює вирок у випадку, передбаченому п. 3 ч. 1 ст. 407 цього Кодексу, при цьому повністю чи частково скасовуючи вирок місцевого суду. Будь-яке інше рішення суду апеляційної інстанції приймає у формі ухвали.

За своєю правовою природою зарахування строку попереднього ув'язнення не є кримінальним покаранням, не означає збільшення обсягу обвинувачення та не свідчить про неправильне звільнення обвинуваченого від відбування покарання. І хоча таке зарахування є «іншим кримінально-правовим наслідком діяння» в розумінні ч. 2 ст. 4 КК (постанова від 29 серпня 2018 р. у справі № 663/537/17), такий наслідок не підпадає під визначення тих наслідків, які вимагають винесення апеляційним судом вироку.

У цьому кримінальному провадженні судом апеляційної інстанції діяння засудженого не було перекваліфіковано на більш тяжке кримінальне правопорушення і не було збільшено обсягу обвинувачення. Також апеляційним судом не було застосовано більш суворе покарання.

Таким чином, судом апеляційної інстанції не було застосовано до засудженого більш суворого покарання і апеляційний суд не допустив істотного порушення вимог КПК, постановивши за результатами апеляційного розгляду рішення у формі ухвали, оскільки, змінюючи вирок суду першої інстанції лише у частині неправильного зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання, він не застосував більш суворого покарання, оскільки покарання, яке призначене вироком суду першої інстанції, не змінилося.

Враховуючи розвиток судової практики, Об'єднана палата відступила від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 3 квітня 2023 р. у справі № 930/2622/20 та дійшла такого висно-

вку: «Апеляційний суд зобов'язаний постановити свій вирок у разі повного або часткового скасування вироку суду першої інстанції лише у випадках, передбачених ч. 1 ст. 420 КПК. У інших випадках рішення про зміну вироку суду першої інстанції, у тому числі в частині зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання, може бути постановлено у формі ухвали».

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125711210*

**Рішення за наслідками перегляду
за нововиявленими обставинами
може бути оскаржене в порядку, передбаченому
КПК для оскарження того рішення, перегляду
якого вимагала зацікавлена особа**

24 лютого 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 991/7253/23 залишила без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на можливість перегляду за нововиявленими обставинами ухвал слідчого судді.

Ухвалою слідчий суддя Вищого антикорупційного суду надала дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування в кримінальному провадженні за підозрою особи у вчиненні злочинів, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 364 КК.

Надалі слідчий суддя ВАКС відмовив у відкритті провадження за заявою захисника про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами згаданої ухвали, посилаючись на позицію Верховного Суду про те, що ухвали слідчого судді не підлягають перегляду за нововиявленими обставинами.

Ухвалою суддя АП ВАКС відмовив у відкритті апеляційного провадження за скаргою захисника на підставі ч. 4 ст. 399 КПК, посилаючись на те, що таке рішення слідчого судді не підлягає апеляційному оскарженню.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що відповідно до рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2024 р. ч. 1 ст. 459 КПК не містить заборони перегляду за нововиявленими обставинами ухвал слідчих суддів, що набрали законної сили.

Об'єднана палата вказала, що перегляд за нововиявленими обставинами є надзвичайною (екстраординарною) процедурою перегляду судових рішень у виняткових випадках, коли після завершення розгляду кримінальної справи в звичайному порядку (в судах першої, апеляційної і касаційної інстанцій) виявлені обставини, що могли суттєво вплинути на прийняті судові рішення, але внаслідок завершення кримінального провадження, розгляд цих обставин у звичайному порядку кримінального провадження став недоступним.

КСУ у рішенні, на яке посилається сторона захисту, також підкреслив екстраординарний характер перегляду за нововиявленими обставинами і зазначив в обґрунтування свого висновку, що право на перегляд ухвали слідчого судді зумовлено наявністю істотних та переконливих передумов для такого перегляду й з урахуванням потреби додержання вимог щодо розумних строків досудового розслідування, а також, якщо чинність такої ухвали суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства. Тому право на перегляд за нововиявленими обставинами має бути узгодженим з екстраординарною сутністю такого виду перегляду судових рішень.

Отже, КСУ виходить з того, що не будь-яке рішення слідчого судді може бути переглянуте за нововиявленими обставинами, а лише таке, яке попри виявлення обставин, що свідчать

про його помилковість, може залишитися чинним і впливати на долю зацікавленої особи через відсутність правових засобів виправлення таких помилок.

Таким чином, вирішуючи питання, чи може бути переглянута ухвала слідчого судді, постановлена під час незакінченого досудового розслідування, залежить від характеру рішення та доступності засобів ординарного оскарження, передбачених КПК.

Ухвала слідчого судді, перегляду якої вимагала сторона захисту, не є тим рішенням, яке підлягає перегляду за нововиявленими обставинами. Дозвіл на проведення спеціального досудового розслідування не створює ситуації, яка не може бути виправлена іншими засобами, крім як переглядом цього рішення за нововиявленими обставинами.

Сторона захисту посиляється на те, що під час спеціального досудового розслідування обмежуються права сторони захисту, у тому числі право на захист підозрюваної особи. Однак Об'єднана палата зазначила, що ці права можуть бути відновлені без будь-якого оскарження цього рішення. Відповідно до ч. 5 ст. 297-4 КПК звичайний режим досудового розслідування відновлюється у випадку добровільного з'явлення підозрюваної особи до органу досудового розслідування. За таких обставин не можна стверджувати, що законодавство не передбачає інших засобів відновлення прав підозрюваної особи, крім перегляду за нововиявленими обставинами.

На підставі викладеного, Об'єднана палата констатувала, що рішення за наслідками перегляду за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК, для оскарження того рішення, перегляду якого вимагала зацікавлена особа.

Ухвала слідчого судді може бути переглянута слідчим суддею під час досудового розслідування за нововиявленими обставинами, зазначеними у ч. 2 ст. 459 КПК, коли вона безпідставно обмежує конституційні права та свободи людини і її подальша чинність суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства, а також якщо вона не втратила законної сили внаслідок спливу строку її дії або внаслідок її виконання та відсутні інші засоби правового захисту цих прав і свобод (апеляційне оскарження, періодичний перегляд, нове звернення тощо).

*Рішення в ЄДРСР –
reyst.r.court.gov.ua/Review/125736598*

Переклад на державну мову документів, наданих на лінгвістичну експертизу, може зробити експерт самостійно, без залучення перекладача

28 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 148/31/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на порушення під час проведення лінгвістичної експертизи.

Вироком міського суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, єпархіального архієрея засуджено за ч. 2 ст. 161; ч. 3 ст. 436-2; ч. 3 ст. 15 ч. 2 ст. 109; ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 110 КК України за розпалювання релігійної ворожнечі, виправдовування збройної агресії РФ проти України та тимчасової окупації частини території України.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що при проведенні лінгвістичної експертизи експерту було надано викладені російською мовою тексти статті та листівок «Власти россиі! Біблейський призыв для Вас», «История Крыма», «Донбасс-россия», од-

нак їх переклад на українську мову із залученням перекладача не проводився, а експерт сам безпосередньо здійснював їх переклад з російської на українську мову без залучення перекладача, що не передбачено нормами КПК України.

Верховний Суд вказав, що відповідно до змісту ч. 1 ст. 68 КПК України у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

Відповідно до змісту ч. 1 ст. 69 КПК України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

З огляду на це, положеннями КПК України дійсно передбачено, що перекладач і експерт є різними учасниками кримінального провадження, кожен з яких має свої окремі процесуальні завдання і функції.

При цьому саме на експерта покладається обов'язок провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, зокрема й оцінити зміст вихідних даних, які надані експерту для проведення експертизи.

Відповідно до положень п. 2.1 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу МЮУ від 26 грудня 2012 р. № 1950/5), експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань.

З огляду на це, оскільки експертом не ставилося питання про необхідність попереднього залучення суб'єктом призначення експертизи перекладача для попереднього перекладу на державну мову наданих на експертизу документів, зокрема сторона захисту про це не вказує, доводи про те, що за таких умов експертиза не могла бути проведена експертом самостійно, Верховний Суд визнав необґрунтованими.

*Рішення в ЄДРСР –
reyst.r.court.gov.ua/Review/127136219*

Якщо при призначенні неповнолітньому покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією відповідної статті КК, додатково посилатися на ст. 69 КК не потрібно

7 квітня 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 754/15594/23 залишила без задоволення касаційну скаргу прокурора, який просив вважати неповнолітнього засудженим за ч. 2 ст. 125 КК із застосуванням ст. 69 КК.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, неповнолітнього засуджено за ч. 2 ст. 125 КК із застосуванням ст. 100 КК до покарання у виді 60 годин громадських робіт.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що призначення місцевим судом неповнолітньому обвинуваченому покарання поза межами санкції ч. 2 ст. 125 КК у виді громадських робіт на строк 60 годин, з посиланням тільки на норми Загальної частини КК України, що регулюють особливості призначення покарання неповнолітнім (ст. 100 КК), без врахування загальних засад призначення покарання, передбачених ст. 65 цього Кодексу, зокрема щодо дотримання мінімального розміру покарання, передбаченого санкцією даної статті, з чим безпідставно погодився і суд апеляційної інстанції, є неправильним застосуванням (тлумаченням) закону України про кримінальну відповідальність.

Об'єднана палата вказала, що ст. 99 – 102 КК конкретизують положення ч. 1 ст. 65 КК.

Системний аналіз ст. 69 та ст. 99 – 102 КК свідчить про те, що ці норми не конкурують між собою, оскільки ст. 99 – 102 КК встановлюють розміри покарань, у межах яких вони можуть бути призначені у випадках вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім, якому покарання необхідно призначити незалежно від мінімального розміру покарань, передбачених санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, за якою його засуджено, а також від того, чи є підстави для застосування положень ст. 69 КК.

Разом з тим, при наявності умов та підстав, за вчинення кримінального правопорушення неповнолітньому може бути призначене покарання із застосуванням приписів ст. 69 КК.

Таким чином, якщо при призначенні неповнолітньому покарання з урахуванням положень ст. 99 – 102 КК, таке покарання буде нижчим від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, додатково посилатись на ст. 69 КК не потрібно.

Санкцією ч. 2 ст. 125 КК передбачено, зокрема покарання у виді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 КК громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час.

Апеляційний суд, спростовуючи доводи апеляційної скарги прокурора про помилкове призначення неповнолітньому покарання поза межами санкції ч. 2 ст. 125 КК у виді громадських робіт на строк 60 годин з посиланням тільки на ст. 100 КК, без застосування положень ст. 69 КК, зазначив, що оскільки ст. 100 КК є спеціальною нормою по відношенню до ст. 69 КК, то при конкуренції норм закону, має застосовуватися спеціальна норма, яку суд першої інстанції вірно застосував у даному випадку. В протилежному випадку дотримання вимог ст. 100 КК стосовно нижчої граничної межі покарання, встановленої санкцією статті Особливої частини КК, ставилось би у залежність від наявності підстав для застосування ст. 69 КК.

Отже, судами попередніх інстанцій правильно застосовано закон України про кримінальну відповідальність при призначенні неповнолітньому покарання за ч. 2 ст. 125 КК із застосуванням ст. 100 КК у виді громадських робіт на строк 60 годин, оскільки розд. XV КК визначені особливості призначення покарання неповнолітнім (ст. 99 – 102 КК), тому доводи касаційної скарги прокурора про необхідність посилання при призначенні покарання на ст. 69 КК є неспроможними.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/126610115*

Звільнення особи з посади прокурора в Україні за власним бажанням не впливає на можливість притягнення її до кримінальної відповідальності за державну зраду

27 березня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду у справі № 759/10956/17 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який просив закрити кримінальне провадження.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта засуджено за ч. 1 ст. 111 КК України (у редакції Закону від 8 квітня 2014 р. № 1183-VII), а саме за те, що він, будучи громадянином України, займаючи керівну посаду в незаконно створеному на території АР Крим правоохоронному органі – «воєнній прокуратурі чорноморського флота російської федерації», своїми діями сприяє підвищенню обороноздатності російської федерації шляхом надання нібито законного вигляду процедурам відчуження майна держави України, яке перебуває на балансі Міністерства оборони України, на користь «міністра оборони російської федерації», чим підриває обороноздатність України, а також своїми діями забезпечив та продовжує забезпечувати функціонування незаконно створених органів так званої «республіки крим», сприяв і продовжує сприяти представникам російської федерації у проведенні підривної діяльності проти України та її обороноздатності, що забезпечує тривалу окупацію півострова Крим.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що відповідно до наказу Генерального прокурора України від 11 березня 2014 р. засуджений був звільнений з посади прокурора за власним бажанням, а отже, на момент вступу на посаду прокурора військової прокуратури російської федерації не був пов'язаний з Україною присягою чи будь-яким іншим обов'язком.

Верховний Суд визнав зазначені доводи захисника безпідставними, оскільки суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України, є громадянин України, який досяг шістнадцятирічного віку, без належності до будь-яких посад, а доказів про вихід засудженого з громадянства України або його втрату матеріали кримінального провадження не містять.

Вирок суду першої інстанції та ухвала апеляційного суду відповідають приписам ст. 370, 419 КПК України.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/126259380*

Суд касаційної інстанції може самостійно перевірити процесуальні документи, які стосуються наявності у слідчого чи прокурора повноважень на здійснення певних процесуальних дій

7 квітня 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 349/508/16-к залишила без задоволення касаційні скарги сторони захисту, яка ставила під сумнів законність проведення слідчих дій.

Вироком Вищого антикорупційного суду визнано винуватими обвинуваченого за ч. 3 ст. 368 КК; обвинувачену за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК.

Ухвалою Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду вирок місцевого суду змінено, пом'якшено призначене обвину-

ваченим покарання, виключено з мотивувальної частини вироку висновки щодо недопустимості протоколів за результатами проведених НСРД та додатків до них.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначала, що до обвинувального акту не були долучені постанови прокурора про визначення групи прокурорів. Натомість сторона обвинувачення надала касаційному суду копії відповідних постанов про визначення групи прокурорів.

Об'єднана палата вказала, що стадія касаційного перегляду судових рішень має свої особливості, які характеризуються насамперед межами касаційного розгляду кримінального провадження, які окреслені у ч. 1 ст. 433 КПК, згідно з якою суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правову оцінку обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати й визнавати доведеними обставини, яких не було встановлено в оскарженому судовому рішенні, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Здійснення процесуальних дій у кримінальному провадженні має здійснюватися повноважними суб'єктами. Факт наявності процесуальних повноважень може бути поставлений учасниками під сумнів, що викликає необхідність їхньої перевірки.

Оскільки суд касаційної інстанції є судом права, а не факту, то він, як було зазначено вище, не має права досліджувати докази. Проте засудження особи за пред'явленим обвинуваченням вимагає від касаційного суду ретельної перевірки тверджень про повноважність того чи іншого суб'єкта на проведення досудового розслідування.

Повноваження суду касаційної інстанції спрямовані на перевірку дотримання судами попередніх інстанцій норм кримінального процесуального закону в частині оцінки доказів на предмет їх допустимості, що виявляється, серед іншого, й у перевірці відповідних процесуальних підстав здійснювати владні повноваження прокурором та слідчим.

Процесуальні документи, які підтверджують наявність повноважень у певної особи не є доказами у провадженні, тому Об'єднана палата вважає, що суд касаційної інстанції може перевірити наявність повноважень у слідчого, прокурора на проведення ними тих чи інших процесуальних дій у цьому провадженні на підставі наданих прокурором документів.

Необхідно відрізнити дослідження доказів у кримінальному провадженні від перевірки й оцінки доказів учасників щодо процесуальних повноважень прокурора чи слідчого. Долучення і оцінка процесуальних документів, які підтверджують повноваження прокурора або слідчого у кримінальному провадженні, не є дослідженням доказів, а тому може здійснюватися й судом касаційної інстанції, який здійснює касаційний перегляд обвинувачення, визнаного доведеним судами попередніх інстанцій. Необхідність такої перевірки не може бути безумовною підставою для скасування ухвалених у цьому провадженні судових рішень, якими визнано доведеною винуватість особи, оскільки скасування судових рішень з такою метою перевірки призведе до затягування судового розгляду, оскільки оцінку наявності або відсутності повноважень у вказаних осіб може надати суд касаційної інстанції.

Наявність у прокурора чи слідчого відповідних повноважень у кримінальному провадженні не залежить від того, суд якої інстанції перевірить відповідні процесуальні документи. Адже оцінка наявності чи відсутності повноважень судом є ретроспективною, оскільки певні повноваження мали бути у прокурора на певному етапі руху кримінального провадження.

Якщо стороною обвинувачення відповідні процесуальні підстави прокурором долучено на стадії касаційного розгляду і сто-

рона захисту має можливість ознайомитися із відповідними процесуальними рішеннями, висловити свої міркування щодо них, то суд касаційної інстанції має повноваження оцінити обґрунтованість доводів сторони захисту про здійснення досудового розслідування неуповноваженими особами, про недопустимість доказів на цій підставі.

Об'єднана палата у постанові від 14 лютого 2022 р. у справі № 477/426/17 висловлювалася з цього приводу і вказала, що відповідні процесуальні документи, які стосуються підтвердження наявності повноважень у слідчих або прокурорів можуть бути надані суду апеляційної чи касаційної інстанції в межах перевірки доводів, викладених в апеляційній чи касаційній скаргах.

З огляду на викладене, Об'єднана палата відступила від висновку, викладеного в постанові Третьої судової палати ККС ВС від 26 січня 2024 р. у справі № 466/9158/14-к, та сформулювала висновок про те, що з метою належного касаційного перегляду судових рішень судів попередніх інстанцій, які визнали доведеним пред'явлене особі обвинувачення, надані під час касаційного розгляду кримінального провадження документи на підтвердження повноважень прокурора чи слідчого оцінюються судом касаційної інстанції, оскільки вони за своєю суттю не є доказами у відповідному кримінальному провадженні, а лише підтверджують наявність або відсутність повноважень у вказаних вище суб'єктів на вчинення певних процесуальних дій.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126649292*

Повернення коштів особою, яка їх незаконно привласнила зловживаючи службовим становищем, не впливає на кримінально-правову оцінку вчиненого

22 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 172/689/18 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на відсутність доказів винуватості засудженої.

Керуюча територіально відокремленим безбалансовим відділенням III типу № 10003/0403 філії Дніпропетровського обласного управління ПАТ «Державний ощадний банк України» заволоділа грошовими коштами Банку у великому розмірі на загальну суму 202 199,12 грн, які перебували на рахунках клієнтів Банку шляхом зняття їх у банкоматі.

Вироком міськрайонного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, особу визнано винуватою за ч. 4 ст. 191 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що засуджена діяла з метою тимчасового використання грошових коштів, а не з метою їх безповоротного утримання, що виключає ознаки ст. 191 КК. У діях засудженої відсутній корисливий мотив, оскільки вона повернула на рахунки клієнтів 62 257,55 грн, а тому наслідки для банку відсутні.

Верховний Суд вказав, що з оскаржуваних судових рішень убачається, що особу визнано винуватою за ч. 4 ст. 191 КК, а саме – у заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, вчинене у великих розмірах.

Засуджена у місцевому суді свою вину визнала частково. Вона пояснила, що потребувала грошей на лікування близької людини, а тому здійснювала зняття коштів з рахунків клієнтів та розповіла механізм як саме вона це робила.

Тобто фактичні обставини вчиненого діяння сторона захисту не заперечує, однак вважає, що засуджена не мала умислу на їх неповернення, що, на думку захисника, виключає її кримінальну відповідальність за ч. 4 ст. 191 КК.

Верховний Суд визнав помилковими наведені твердження захисту, оскільки має місце факт вилучення грошових коштів із банківських рахунків особою, яка зловживала своїм службовим становищем. Лише цього факту достатньо для інкримінування особі складу злочину, передбаченого ст. 191 КК.

Той факт, що засуджена надалі повернула кошти, якими незаконно заволоділа, не впливає на кримінально-правову оцінку вчиненого. Також немає кримінально-правового значення повернення коштів частинами.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126843787*

Для кваліфікації дій обвинуваченого як крадіжки з проникненням не має значення технічний спосіб проникнення в житло через відсутність замка, його непридатність або незамкнені двері

10 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 761/1573/23 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який стверджував про безпідставне виправдання особи.

Фігурант, використовуючи предмет, ззовні схожий на ніж, відчинив замок вхідних дверей, тим самим подолавши перепону, та незаконно проник до квартири, де почав відшукувати цінні речі з метою подальшого викрадення. Однак довести свій злочинний умисел до кінця не зміг з причин, що не залежали від його волі, оскільки його дії були помічені та припинені потерпілим. Всього він намагався таємно викрасти чуже майно шляхом незаконного проникнення до житла, в умовах воєнного стану, на загальну суму 5455,34 грн.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта визнано невинуватим у пред'явленому йому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК, та виправдано за недо-

веденістю складу зазначеного кримінального правопорушення в його діянні.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що рішення суду про виправдання є безпідставним, ухвалено без належної оцінки наданих стороною обвинувачення доказів.

Верховний Суд вказав, що проникнення (протиправне вторгнення) у житло може бути пов'язане із подоланням перешкод, або здійснюватися без такого. Не виключається кваліфікація за ч. 2 ст. 15 ч. 3 ст. 185 КК у разі протиправного проникнення в незамкнене на замок житло, оскільки відсутність замка, його непридатність до використання за призначенням або незамкнені двері не дають підстав вважати будь-якій особі, що доступ на приватну територію є вільним і необмеженим, що він не потребує отримання відповідного дозволу власника або володільця.

Для встановлення такої ознаки як «проникнення» вагоме значення має встановлений власником обмежений режим доступу та наявність у особи умислу на незаконне вторгнення (входження, потрапляння) до приміщення з метою заволодіння чужим майном, а технічний спосіб проникнення принципового значення не має.

В апеляційній скарзі прокурор вказував про безпідставність висновків місцевого суду щодо протиправного вторгнення в чуже житло, оскільки місцевий суд не надав оцінки показанням потерпілого, який повідомив, що двері були зачинені, що доступ до квартири не надавався, що серцевина замка була зламана і відчинити двері можна було чим завгодно (зокрема і ножем). За показаннями свідка також йдеться про те, що двері були зачинені, однак відчинити їх можна було будь-чим, зокрема і ножем.

Проте такі доводи не отримали належної оцінки апеляційного суду, який, погоджуючись із висновками місцевого суду, не зазначив яке кримінально-правове значення для кваліфікації дій фігуранта за ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 185 КК мають ті обставини, на які послався місцевий суд.

Які із встановлених судом обставин переконливо свідчать про те, що фігурант потрапив до житла за згодою власника та мав право на час вчинення кримінального правопорушення перебувати у чужій квартирі, судом апеляційної інстанції не вказано.

Таким чином, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126610130*

Найважливіші нормативно-правові акти за два тижні

Митники тепер з боді-камерами

05.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 370» від 21 травня 2025 р. № 586.

Новою редакцією Порядку, затвердженого постановою від 8 червня 2016 р. № 370, визначено процедуру застосування індивідуальних портативних відеокамер посадовими особами митних

органів, здійснення фото-, відеофіксації заходів митного контролю митними органами та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами щодо товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Зокрема передбачено, що об'єктом фото-, відеофіксації є:

1) будь-які товари, транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України;

2) посадові особи митних органів, інших контролюючих та правоохоронних органів, які беруть участь у проведенні огляду

(переогляду), під час якого здійснюється фото-, відеофіксація, а також особи, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України чи зберігають товари під митним контролем (у разі їх відсутності – поняті, залучені згідно із ст. 338 Митного кодексу України), у присутності яких здійснюється огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

3) документи, необхідні для здійснення митного контролю, в тому числі документи, не подані декларантом митному органу, зокрема разом із митною декларацією, але надані посадовій особі митного органу безпосередньо під час проведення огляду (переогляду), або виявлені такою особою самостійно під час його проведення;

4) засоби забезпечення ідентифікації, накладені на документи, товари, транспортні засоби та інші місця, що є об'єктами митного контролю;

5) території та приміщення складів тимчасового зберігання, митних складів, магазинів безмитної торгівлі, території вільних митних зон та інших місць, на яких розміщуються товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи.

Під час застосування засобів фото-, відеофіксації посадові особи митних органів повинні дотримуватися необхідних заходів безпеки з метою недопущення заподіяння шкоди життю та здоров'ю людей, довкіллю, а також товарам і транспортним засобам.

Засоби фото-, відеофіксації застосовуються:

1) посадовою особою митного органу, яка забезпечена індивідуальною портативною відеокамерою, безперервно під час здійснення службових повноважень;

2) посадовою особою митного органу в разі, коли за результатами застосування системи управління ризиками необхідне здійснення фото-, відеофіксації під час проведення митних формальностей, а також у разі необхідності зафіксувати проведення митних формальностей на будь-якому етапі митного контролю;

3) посадовою особою митного органу в разі проведення огляду (переогляду) за ініціативою контролюючих та правоохоронних органів;

4) посадовою особою митного органу в разі проведення фізичного огляду товарів, передбаченого ст. 266 Митного кодексу України.

За наявності у підрозділі митного органу індивідуальних портативних відеокамер усі огляди (переогляди), фізичні огляди, передбачені ст. 266 Митного кодексу України, та огляди, які проводяться митними органами за ініціативою контролюючих та правоохоронних органів, обов'язково фіксуються із застосуванням таких відеокамер.

Інформація (фотознімки, відеозаписи), отримана за результатами використання митними органами засобів фото-, відеофіксації, може бути використана ними виключно для митних цілей і не може бути передана третім особам без дозволу суб'єкта, осіб чи органу, якими переміщуються товари, транспортні засоби, що зафіксовані на фотознімках та у відеозаписах, у тому числі іншим органам державної влади, крім випадків, передбачених Митним кодексом України та іншими законами.

Інформація (фотознімки, відеозаписи), отримана за результатами використання митними органами засобів фото-, відеофіксації, може бути надана суб'єкту, особі чи органу, якими переміщуються товари, транспортні засоби, що зафіксовані на фотознімках та у відеозаписах, на їх запит в установленому Мінфіном порядку.

Єдиний роумінг з ЄС: українські і європейські мережі поєднують

05.06.2025 р. набрав чинності Закон України від 15 квітня 2025 р. № 4345-ІХ, яким внесено зміни до деяких законів України щодо імплементації норм законодавства Європейського Союзу з питань електронних комунікацій.

Відтепер Європейським операторам не потрібно буде проходити процедуру загальної авторизації в Україні, якщо вони не надаватимуть послуг електронних комунікацій, що дасть їм змогу швидше та легше надавати свої послуги через українські мережі.

Визначено й повноваження НКЕК, необхідні для покращення роботи послуги Roam Like at Home (Роумінг як вдома) в Україні:

– моніторинг сумісності та з'єднання мереж українських і європейських операторів;

– забезпечення доступу, взаємоз'єднання й сумісності надання послуг українськими та європейськими операторами;

– допомога українцям у взаємодії з європейськими операторами, якщо в них не працюватимуть послуги зв'язку.

Оператори зможуть забезпечувати сумісність своїх мереж, навіть якщо використовують різне обладнання чи технології. Завдяки цьому абоненти безперешкодно користуватимуться роумінгом.

Закон вводиться в дію з дня, визначеного Україною та Європейським Союзом у рішенні Комітету Асоціації ЄС – Україна у торговельному складі про надання режиму внутрішнього ринку для роумінгу в мережах мобільного зв'язку загального користування (відповідно до статті 4(3) Додатка XVII до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони).

Заготівля і тестування донорської крові: визначено умови ліцензування

05.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 р. № 621 (з винятками), якою затверджено Ліцензійні умови, що визначають вичерпний перелік вимог, обов'язкових для виконання ліцензіатом, а також вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії на провадження господарської діяльності із заготівлі та тестування донорської крові та компонентів крові незалежно від їх кінцевого призначення, переробки, зберігання, розподілу та реалізації донорської крові та компонентів крові, призначених для трансфузії.

Ліцензіат зобов'язаний виконувати вимоги цих Ліцензійних умов, а здобувач ліцензії – їм відповідати.

Дія цих Ліцензійних умов поширюється на всіх суб'єктів господарювання, які провадять діяльність із заготівлі та тестування донорської крові та компонентів крові незалежно від їх кінцевого призначення, переробки, зберігання, розподілу та реалізації донорської крові та компонентів крові, призначених для трансфузії.

Дія цих Ліцензійних умов не поширюється на заклади охорони здоров'я, що надають послуги з трансфузії крові та/або компонентів крові.

Цими Ліцензійними умовами, зокрема визначено, що здобувач ліцензії для її отримання подає у спосіб, передбачений

ч. 1 ст. 10 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», до органу ліцензування заяву за формою згідно з додатком 1.

До заяви, крім документів, передбачених ст. 11 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», додаються:

1) досє суб'єкта системи крові щодо кожного місяця провадження господарської діяльності згідно з вимогами, зазначеними у додатку 2;

2) інформація про підтвердження відсутності здійснення контролю за діяльністю суб'єкта господарювання у значенні, наведеному у ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», резидентами держав, що здійснюють збройну агресію проти України у значенні, наведеному у ст. 1 Закону України «Про оборону України». Така інформація подається в довільній формі;

3) відомості про доступність місць провадження господарської діяльності для маломобільних груп населення згідно з додатком 3;

4) опис документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії за формою згідно з додатком 4 у двох примірниках (у разі подання документів у паперовій формі);

5) копія сертифіката відповідності вимогам ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) «Системи управління якістю. Вимоги» або ДСТУ EN ISO 9001:2018 (EN ISO 9001:2015, IDT; ISO 9001:2015, IDT) «Системи управління якістю. Вимоги»;

6) копія атестата про акредитацію відповідно до вимог ДСТУ EN ISO 15189:2015 «Медичні лабораторії. Вимоги до якості та компетентності» (набирає чинності з 1 січня 2027 р.).

Розгляд заяви про отримання ліцензії здійснюється органом ліцензування у порядку та строки, визначені Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Документи, що подаються до органу ліцензування, складаються здобувачем ліцензії, ліцензіатом відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

У разі зміни даних, які зазначені в документах, що додавалися до заяви про отримання ліцензії, зокрема щодо нового місяця провадження господарської діяльності, ліцензіат подає органу ліцензування повідомлення про зміни даних за формою згідно з додатком 5 та документи, визначені у п. 6 цих Ліцензійних умов, за описом згідно з додатком 4.

У разі наміру ліцензіата:

1) анулювати ліцензію повністю або частково (за місцем провадження господарської діяльності) подається заява про анулювання (повністю або частково) ліцензії за формою згідно з додатком 6;

2) зупинити дію ліцензії повністю або частково (за місцем провадження господарської діяльності) подається заява про зупинення (повністю або частково) дії ліцензії за формою згідно з додатком 7;

3) відновити дію ліцензії повністю або частково (за місцем провадження господарської діяльності) подається заява про відновлення (повністю або частково) дії ліцензії за формою згідно з додатком 8.

У разі наявності підстав для переоформлення ліцензії спадкоємець ліцензіата зобов'язаний протягом одного місяця подати до органу ліцензування заяву про переоформлення ліцензії за формою згідно з додатком 9.

При цьому встановлено, що суб'єкти господарювання, які отримали до 1 січня 2027 р. ліцензію на провадження господарської діяльності із заготівлі та тестування донорської крові та компонентів крові незалежно від їх кінцевого призначення,

переробки, зберігання, розподілу та реалізації донорської крові та компонентів крові, призначених для трансфузії, зобов'язані подати до 1 лютого 2027 р. до органу ліцензування документ, передбачений пп. 6 п. 6 Ліцензійних умов.

Оновлено порядок ведення е-реєстру апостилів

05.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2015 р. № 890» від 25 липня 2024 р. № 853.

Серед іншого, новою редакцією Порядку, затвердженого постановою від 4 листопада 2015 р. № 890, визначено процедуру функціонування Електронного реєстру апостилів та наповнення його відомостями про проставлення спеціальної відмітки «Apostille» (Convention de la Haye du 5 octobre 1961) на офіційних документах, які були складені на території України, яким відповідно до ст. 5 Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, засвідчуються справжність підпису, в якій якості виступала особа, що підписала документ та автентичність відбитка печатки або штампа, яким скріплений документ.

Зокрема передбачено, що апостиль, що проставляється з використанням програмних засобів Реєстру, є електронним документом, створеним за зразком, встановленим Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, та оформленим відповідно до вимог законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також у сфері електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

Візуальна форма апостіля на папері відображає дані, що містяться в електронному апостилі, а також відомості (реквізити) кваліфікованого електронного підпису посадової особи компетентного органу, яка проставила апостиль, та кваліфікованої електронної печатки компетентного органу.

Ведення Реєстру передбачає:

1) формування та/або реєстрацію заяв про проставлення апостіля;

2) виготовлення та/або долучення до заяв про проставлення апостіля сканованих копій документів, на яких проставляється апостиль;

3) передачу документів для проставлення апостіля між компетентними органами та суб'єктами, визначеними такими органами, що забезпечують прийняття та видачу документів, на яких проставляється апостиль;

4) пошук відомостей про зареєстровані заяви про проставлення апостіля, проставлені апостилі, зразків підписів, відбитків печаток та/або штампів;

5) проставлення апостіля на офіційному документі шляхом створення електронного документа відповідно до зразка, встановленого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів;

6) формування та присвоєння реєстрового номера апостіля;

7) формування повідомлення про відмову в проставленні апостіля;

8) надання відомостей про проставлені апостилі;

9) наповнення зразками підписів посадових осіб та відбитків печаток компетентних органів, зразками підписів осіб, від яких виходять чи можуть виходити офіційні документи, а також зразками відбитків печаток та/або штампів, які проставляються або можуть бути проставлені на відповідних документах, відомостями про сертифікати відкритих ключів;

10) електронну інформаційну взаємодію з Єдиним державним вебпорталом електронних послуг, національними електронними інформаційними ресурсами та іншими інформаційно-комунікаційними системами засобами системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта».

Ведення Реєстру здійснюється за допомогою технічних і програмних засобів, які забезпечують: автоматичне формування та присвоєння реєстрового номера апостиля, реєстрового номера повідомлення про відмову в проставленні апостиля, реєстрового номера заяви про проставлення апостиля; автоматичне присвоєння дати проставлення апостиля, повідомлення про відмову в проставленні апостиля, реєстрації заяви про проставлення апостиля; формування та реєстрацію заяв про проставлення апостиля; автоматизацію та контроль процесів проставлення апостиля; захист відомостей, що містяться у Реєстрі, від несанкціонованих дій; оновлення, архівування та відновлення відомостей, внесених до Реєстру, їх пошук; документальне відтворення процедури проставлення апостиля; надання відомостей про проставлений апостиль з відображенням документа чи сканованої копії документа (для документа, створеного в паперовій формі), на якому проставлено такий апостиль; формування контрольного коду перевірки апостиля.

Реєстрові номери, що автоматично формуються та присвоюються програмними засобами Реєстру, є унікальними номерами, які складаються з цифр, що утворюються з чисел натурального ряду в будь-яких комбінаціях і не повторюються в Реєстрі у межах нумерації апостилів, заяв про проставлення апостиля.

Для цього Порядку поширюється на центральні органи виконавчої влади, визначені п. 1 постанови від 18 січня 2003 р. № 61 «Про надання повноважень на проставлення апостиля, передбаченого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів», що відповідно до законодавства проставляють апостили з використанням Реєстру.

Конкурс на посади суддів: прохідний бал з історії української державності встановлює ВККС

05.06.2025 р. набрав чинності Закон України щодо уточнення процедур конкурсу на посаду судді та відрядження судді від 14 травня 2025 р. № 4433-ІХ – див. Доступ до суддівських досє обмежено на час війни.

Спрощено й процедуру добору суддів, зокрема скасовано 75-відсотковий прохідний бал за тестування щодо історії української державності. Відтепер такий бал встановлює Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

При цьому після визначення переможця конкурсу на зайняття вакантної посади судді місцевого суду Вища кваліфікаційна комісія суддів України на своєму засіданні проводить з ним співбесіду.

7 етапів розроблення професійних стандартів

06.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373» від 30 травня 2025 р. № 622.

Новою редакцією Порядку, затвердженого постановою від 31 травня 2017 р. № 373, встановлено загальні вимоги до процедури розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів.

Зокрема передбачено, що методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів розробляються Національним агентством кваліфікацій та оприлюднюються на його офіційному веб-сайті.

Проекти професійних стандартів можуть розроблятися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, галузевими радами, органами державної влади, науковими установами, громадськими об'єднаннями, іншими заінтересованими суб'єктами.

Етапами розроблення професійних стандартів є:

- прийняття рішення про розроблення проекту професійного стандарту;
- подання заявки на розроблення проекту професійного стандарту за формою згідно з додатком 1 до Агентства;
- підготовка проекту професійного стандарту;
- проведення публічного громадського обговорення проекту професійного стандарту;
- погодження проекту професійного стандарту репрезентативними всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок на галузевому рівні, якщо розробниками не є галузеві ради з питань розроблення професійних стандартів;
- схвалення проекту професійного стандарту робочою групою;
- проведення перевірки щодо дотримання вимог цього Порядку під час розроблення проекту професійного стандарту.

Якщо проект професійного стандарту стосується професії, для якої запроваджено додаткове регулювання, розробник після проведення публічного громадського обговорення надсилає проект професійного стандарту до заінтересованих центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері, для надання зауважень та пропозицій протягом строку, визначеного цим Порядком.

Професійні стандарти за професіями у сфері охорони здоров'я затверджуються після їх погодження МОЗ та репрезентативним всеукраїнським об'єднанням професійних спілок у сфері охорони здоров'я.

Розробник приймає рішення про розроблення проекту професійного стандарту за власною ініціативою чи за зверненням юридичних або фізичних осіб, які обґрунтували необхідність розроблення професійного стандарту. Рішення про розроблення проекту професійного стандарту оформляється у вигляді заявки.

Заявка подається до Агентства в електронній формі з використанням технічних засобів електронної комунікації та з накладенням кваліфікованого електронного підпису або удосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису.

Професійний стандарт розробляється залежно від потреби роботодавців у кваліфікованих працівниках, їх розподілу за робочими місцями, для окремої професії (виду занять) або для групи споріднених професій (видів занять) у певній сфері професійної діяльності, за якими присвоюються професійні та/або часткові професійні кваліфікації.

Розробник до подання заявки узгоджує з Мінекономіки назву професії, що відсутня в Національному класифікаторі України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», затвердженому наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 липня 2010 р. № 327 «Про затвердження, внесення зміни та скасування нормативних документів».

Мінекономіки протягом 30 календарних днів доводить до відома розробника свою позицію щодо розроблення проекту професійного стандарту за професією, що відсутня у Класифікаторі професій, шляхом надсилання листа.

Заявка реєструється за узгодженою з Мінекономіки назвою професії. До заявки додається копія листа Мінекономіки щодо узгодження назви професії.

Агентство у строк, що не перевищує семи робочих днів з дня отримання заявки, опрацьовує її та у разі відповідності заявки встановленій цим Порядком формі, відсутності аналогічного професійного стандарту або раніше зареєстрованої заявки на розроблення проекту відповідного професійного стандарту реєструє її (присвоює реєстраційний номер) і вносить відповідну інформацію до Реєстру кваліфікацій.

При цьому встановлено, що проекти професійних стандартів, які подані на публічне громадське обговорення до набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2025 р. № 622 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373», перевіряються, затверджуються та вносяться до Реєстру кваліфікацій за процедурою, встановленою Порядком розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373, в редакції, що діяла до набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2025 р. № 622 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373».

Військовим компенсуватимуть невикористані дні відпусток

06.06.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон (законопроект № 11495), яким змінює до ст. 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено, що:

1) невикористані за час проходження військової служби дні щорічних основної та додаткової відпусток, а також додаткової відпустки військовослужбовцям, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, та додаткової відпустки, передбаченої ст. 16-2 Закону України «Про відпустки», що не були надані військовослужбовцям в особливий період з моменту оголошення мобілізації, підлягають грошовій компенсації, яка виплачується у рік звільнення військовослужбовців зі служби (новий абзац п. 21);

2) у разі загибелі (смерті) військовослужбовців грошова компенсація за всі не використані ними за час проходження військової служби дні щорічних основної та додаткової відпусток, а також додаткової відпустки військовослужбовцям, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, та додаткової відпустки, передбаченої ст. 16-2 Закону України «Про відпустки», виплачується особі (особам), визначеній (визначеним) в особистому розпорядженні на випадок полону, а в разі відсутності такого розпорядження – особам, зазначеним у п. 6 ст. 9 цього Закону, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а у разі їх відсутності – входить до складу спадщини (нова редакція п. 22).

Закон набирає чинності через один місяць з дня, наступного за днем його опублікування.

Банки фінансової інклюзії обслуговуватимуть населення прифронтових та деокупованих територій

06.06.2025 Верховна Рада прийняла Закон щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні (законопроект № 13018-д), який дасть змогу створювати новий тип фінансової установи – банк фінансової інклюзії (БФІ), що здійснюватиме діяльність на підставі обмеженої банківської ліцензії.

«Через повномасштабне вторгнення росії в Україну питання доступності фінансових послуг у певних регіонах є особливо гострим. Це стосується прифронтових та деокупованих територій, на яких через безпекові ризики немає банківських відділень та повноцінно не працюють дистанційні банківські канали внаслідок перебоїв зі зв'язком. БФІ збільшать можливість отримання клієнтами якісних та безпечних фінансових послуг», – прокоментували у Національному банку України.

Законом визначено терміни «фінансова інклюзія», «обмежена банківська ліцензія», «банк фінансової інклюзії», а також наділено Національний банк повноваженнями на сприяння розвитку фінансової інклюзії.

Обмежена банківська ліцензія дає змогу великим роздрібним та поштовим компаніям, які мають компетенцію обслуговування великої кількості клієнтів та відділень, створити окрему юридичну особу у формі акціонерного товариства – банк фінансової інклюзії, щоб, використовуючи наявну інфраструктуру, надавати фінансові послуги населенню та дрібному бізнесу.

Щоб отримати статус БФІ, юридична особа, крім стандартного пакета документів для отримання банківської ліцензії, має подати до Національного банку стратегію банку фінансової інклюзії та бізнес-план на три роки. Ці документи обов'язково мають містити детальний опис розвитку фінансової інклюзії, у тому числі планову структуру клієнтської бази за сегментами клієнтів, території обслуговування, у тому числі на малонаселених та важкодоступних територіях, плани з розвитку каналів надання послуг, які б сприяли забезпеченню фінансової інклюзії.

Ліки за договорами керованого доступу можна буде закуповувати коштом місцевих бюджетів

06.06.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу (законопроект № 13135).

Зокрема змінами до Основ законодавства України про охорону здоров'я уточнено визначення терміну особа, уповноважена на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я – юридична особа, утворена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та уповноважена здійснювати закупівлі лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них і послуг:

– за кошти державного бюджету для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я, за кошти грантів (субгрантів) для виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні відповідно до закону;

– за договорами керованого доступу за кошти державного бюджету для виконання програм та здійснення централізова-

них заходів з охорони здоров'я, за кошти місцевих бюджетів, за кошти суб'єктів господарювання державної або комунальної форми власності, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Особа, уповноважена на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, має право безоплатно (крім випадків постачання за кошти місцевих бюджетів та/або за кошти суб'єктів господарювання державної або комунальної форми власності, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики) постачати (передавати) належні їй лікарські засоби, медичні вироби та допоміжні засоби до них і послуги структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських адміністрацій або державних суб'єктам господарювання, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Також визначено термін інші замовники – суб'єкти, які беруть участь у фінансуванні закупівлі за договором керованого доступу та які відповідно до бюджетного законодавства є розпорядниками/одержувачами коштів місцевих бюджетів для виконання відповідних заходів, та/або які є суб'єктами господарювання державної або комунальної форми власності, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Викладено й у новій редакції текст ст. 79-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Оплата праці держслужбовців – на основі класифікації посад

06.06.2025 р. набрав чинності Закон України від 11 березня 2025 р. № 4282-IX (з винятками), яким внесено зміни до деяких законів України щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі класифікації посад.

Серед іншого, новою редакцією ст. 50 Закону України «Про державну службу» визначено, що Держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, добросесної та ініціативної роботи.

Заробітна плата державного службовця враховує кваліфікацію та досвід, важливість і складність роботи на посаді, ступінь відповідальності, а також результативність, ефективність та якість виконання посадових обов'язків.

Заробітна плата державного службовця складається з:

- 1) сталої заробітної плати – посадового окладу, надбавки за вислугу років, надбавки за ранг державного службовця;
- 2) варіативної заробітної плати – премії за результатами щорічного оцінювання службової діяльності, місячної або кварталної премії.

Стала заробітна плата державного службовця є фіксованою виплатою та основною винагородою за виконання посадових обов'язків, яка гарантується цим Законом.

Варіативна заробітна плата залежить від особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу, є винагородою за ініціативну роботу, своєчасне і якісне виконання завдань, виконання додаткового обсягу завдань.

Державний службовець може отримувати гарантійні та компенсаційні виплати, передбачені законодавством.

Гарантійні та компенсаційні виплати встановлюються державним службовцям незалежно від їхньої заробітної плати, не входять до її сталої або варіативної складової та не враховують-

ся при формуванні фонду сталої та варіативної заробітної плати. Такі виплати є частиною державних гарантій, спрямованих на компенсацію витрат, що виникають у зв'язку з виконанням службових обов'язків або реалізацією спеціального правового статусу державного службовця.

До гарантійних та компенсаційних виплат належать: компенсація у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці; матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань; грошова допомога, що виплачується з наданням щорічної основної відпустки; інші гарантійні та компенсаційні виплати, встановлені законодавством.

До премій державного службовця належать:

1) премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності;

2) місячна або квартална премія відповідно до особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу.

Загальний розмір премій, передбачених цією частиною, які може отримати державний службовець за рік, не може перевищувати 30 відсотків фонду його сталої заробітної плати за рік.

Розмір місячної премії державного службовця не може перевищувати 30 відсотків розміру його посадового окладу за фактично відпрацьований час протягом місяця, за який виплачується премія. Розмір кварталної премії не може перевищувати 90 відсотків розміру його посадового окладу за фактично відпрацьований час протягом кварталу, за який виплачується премія.

Джерелом формування фонду оплати праці державних службовців є державний бюджет.

Скорочення бюджетних асигнувань не може бути підставою для зменшення посадових окладів та надбавок до них.

Порядок формування фонду оплати праці державних службовців у державному органі затверджується Кабінетом Міністрів України.

Складові заробітної плати та особливості оплати праці державних службовців центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, їх територіальних органів визначаються Митним кодексом України, Податковим кодексом України та Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні».

Особливості оплати праці державних службовців в апаратах (секретаріатах) судів та інших органах системи правосуддя визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

При цьому встановлено, що:

1) у 2025 р. класифікація посад державної служби проводиться відповідно до Алгоритму проведення класифікації посад державної служби в умовах воєнного стану, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

2) з 1 січня 2026 р. максимальний розмір посадового окладу на посадах керівників державних органів, віднесених до першого типу державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, становить не більше п'ятнадцяти мінімальних розмірів посадового окладу на посадах державної служби у державних органах, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міст, районів у містах;

3) оплата праці державних службовців державних органів, діяльність яких регулюється спеціальними законодавчими актами, здійснюється відповідно до умов, встановлених відповідними актами;

4) до внесення відповідних змін до Закону України «Про державну службу» рівнозначною посадою державної служби в державному органі, що провів класифікацію посад державної служби, визначається посада державної служби, що належить до тієї самої категорії і того самого рівня посад державної служби з урахуванням юрисдикції державного органу.

Половину доходів від надр спрямують до інвестиційного фонду відбудови

06.06.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон щодо реалізації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови (законопроект № 13256).

У прес-службі Апарату Верховної Ради України пояснили, що змінами до Бюджетного кодексу України, зокрема:

1) включено до спеціального фонду державного бюджету половину окремих доходів щодо платежів, пов'язаних з користуванням надрами щодо видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, визначених як Активи природних ресурсів у Додатку А до Угоди між Урядом України та Урядом США про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, а саме:

– 50% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення;

– 50% збору за видачу спеціальних дозволів на користування надрами та коштів від продажу таких дозволів;

– 50% коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції.

При цьому передбачено, що до таких доходів належать доходи, отримані виключно від або у зв'язку із видачею нових ліцензій або спецдозволів після набрання чинності відповідними угодами, та/або отримані від експлуатації ліцензій або спецдозволів, виданих до набрання чинності відповідними угодами, але які не експлуатувалися в промислових цілях;

2) визначено цільове спрямування таких доходів спеціального фонду державного бюджету на сплату внеску до Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови;

3) встановлено, що до загального фонду державного бюджету в повному обсязі зараховуються доходи, отримані від Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови, та доходи, отримані від рф або її представників як репарації за збройну агресію рф проти України.

Нові особливості проведення ВЛК для прикордонників та нацгвардійців

09.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2025 р. № 270» від 4 червня 2025 р. № 644.

Новою редакцією абз. 2 і 3 п. 1 постанови «Деякі питання проведення військово-лікарської експертизи» від 7 березня 2025 р. № 270 встановлено, що:

– на період дії правового режиму воєнного стану на території України медичний огляд військовослужбовців Державної прикордонної служби, Національної гвардії проводиться військово-лікарськими, медичними (військово-лікарськими) комісіями, утвореними в закладах охорони здоров'я, що належать до сфери

управління Міністерства внутрішніх справ, Державної прикордонної служби, закладах охорони здоров'я, що входять до складу Національної гвардії, та військово-лікарськими комісіями, які створені при територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, а також при закладах охорони здоров'я комунальної або державної форми власності, за результатами якого на підставі Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, служби у військовому резерві військової служби, пояснень щодо застосування статей Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, служби у військовому резерві військової служби, таблиці додаткових вимог до стану здоров'я, наведених у додатках 1 – 3 до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони від 14 серпня 2008 р. № 402, такими комісіями приймаються постанови (рішення) у формулюваннях, передбачених п. 20.3, 21.5, 21.6 цього Положення;

– направлення військовослужбовців Державної прикордонної служби, Національної гвардії на медичний огляд здійснюється прямими начальниками від командира окремої частини, йому рівних та вище, начальниками (керівниками) закладів охорони здоров'я за місцем лікування в разі виявлення в таких військовослужбовців під час обстеження або лікування захворювань, наслідків травми (поранення, контузії, каліцтва), що можуть зумовлювати непридатність до військової служби, або потребу в наданні відпустки для лікування у зв'язку з хворобою, відпустки для лікування після поранення (контузії, травми або каліцтва), потребу в лікуванні, тривалому лікуванні, реабілітації.

Дані про необхідні ліки для осіб з інвалідністю вноситимуть до Єдиної е-системи

09.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих категорій населення медичними виробами та іншими засобами» від 4 червня 2025 р. № 642.

Новим абзацом п. 5 Порядку, затвердженого постановою від 3 грудня 2009 р. № 1301, передбачено, що відомості про потребу в забезпеченні осіб з інвалідністю та визначених категорій осіб медичними виробами вносяться експертною командою з оцінювання повсякденного функціонування особи до електронної системи щодо оцінювання повсякденного функціонування особи відповідно до Порядку функціонування електронної системи щодо оцінювання повсякденного функціонування особи, затвердженого постановою «Деякі питання запровадження оцінювання повсякденного функціонування особи» від 15 листопада 2024 р. № 1338, і передаються до Єдиної інформаційної системи соціальної сфери в порядку електронної інформаційної взаємодії.

При цьому виключено друге речення п. 10 цього Порядку.

Засуджені за злочини проти нацбезпеки не можуть бути усиновлювачами

10.06.2025 р. набрав чинності Закон України від 14 травня 2025 р. № 4439-ІХ – див. Громадяни держави-аг्रेसора не зможуть бути усиновлювачами.

Зокрема, новою редакцією п. 5, 8 і 10 ч. 1 ст. 212 Сімейного кодексу України уточнено, що не можуть бути усиновлювачами особи, які:

– мають психічні розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин, наявність яких встановлено на підставах, передбачених Законом України «Про психіатричну допомогу» та іншими законами України, у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;

– мають захворювання, розлади або стани, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, які встановлені за результатами медичного огляду, проведеного у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;

– були засуджені за злочини проти основ національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також за злочини, передбачені ст. 164, 166, 167, 169, 181, 187 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень.

Закон вводиться в дію через один місяць з дня набрання ним чинності.

Фонд оплати праці держслужбовців: затверджено Порядок формування

10.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2025 р. № 668, якою визначено питання формування фонду оплати праці державних службовців у державному органі, джерелом якого є кошти державного бюджету, та поширюється на державні органи, їх апарати (секретаріати), в яких оплата праці державних службовців регулюється Законом України «Про державну службу» та іншими законами.

Затверджений Порядок застосовується головними розпорядниками бюджетних коштів, розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та відповідальними виконавцями бюджетних програм під час підготовки бюджетних пропозицій до Бюджетної декларації та підготовки і подання Міністру бюджетних запитів для підготовки проекту Державного бюджету України на відповідний рік, а також під час складання проектів кошторисів на плановий бюджетний період у частині бюджетних призначень для планування видатків на оплату праці у державних органах.

Фонд формується з урахуванням таких складових, визначених законодавством:

- посадового окладу;
- надбавки за вислугу років;
- надбавки за ранг державного службовця, дипломатичний ранг або інше спеціальне звання у випадках, передбачених законом;
- фонду преміювання державного органу у розмірі 20 відсотків загального фонду посадових окладів на рік (для виплати місячної або кварталної премії та премії за результатами щорічного оцінювання службовчої діяльності);
- компенсації за роботу, що передбачає доступ до державної таємниці;
- грошової допомоги, що виплачується під час надання щорічної основної оплачуваної відпустки;

– індексації заробітної плати відповідно до ст. 2 Закону України «Про індексацію грошових доходів населення», якщо інше не передбачено законодавством;

– грошової компенсації за невикористані дні щорічних та додаткових відпусток відповідно до ст. 24 Закону України «Про відпустки»;

– вихідної допомоги державному службовцю, який звільняється на підставі п. 7 ч. 1 ст. 83 Закону України «Про державну службу»;

– інших складових заробітної плати, передбачених Податковим кодексом України, Митним кодексом України та спеціальними законами, які є обов'язковими виплатами.

У разі прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про утворення, реорганізацію або ліквідацію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, їх територіальних органів, що передує прийняттю закону про Державний бюджет України на відповідний рік, фонд формується з урахуванням виплат, передбачених п. 6 ч. 1 ст. 83 та п. 1 і 1-1 ч. 1 ст. 87 Закону України «Про державну службу».

Надбавки за вислугу років та за ранг державного службовця розраховуються з урахуванням стажу державної служби, який набуде державний службовець, та рангу державного службовця, який буде йому присвоєно у плановому бюджетному періоді.

Фонд формується з розрахунку граничної чисельності державних службовців у державному органі.

Ліцензування експорту цукру та м'яса до ЄС діятиме до кінця року

10.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2025 р. № 664, якою затверджено на 2025 р. обсяги квот товарів, експорт яких до держав – членів Європейського Союзу підлягає ліцензуванню.

Розгляд заявок на видачу ліцензій на експорт товарів, зазначених у цьому додатку, до держав – членів Європейського Союзу здійснюється у 10-денний строк у порядку, встановленому Мінекономіки.

Видача ліцензій на експорт товарів, зазначених у цьому додатку, здійснюється на підставі заявок на видачу ліцензій на експорт таких товарів та погоджень, що надаються Мінагрополітики у п'ятиденний строк з дати одержання від Мінекономіки заявки на одержання ліцензій на експорт зазначених товарів без залучення суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності у порядку міжвідомчого обміну інформацією.

Режим ліцензування експорту товарів, зазначених у цьому додатку, застосовується у разі, коли країною призначення цих товарів є держава – член Європейського Союзу.

Під час застосування режиму ліцензування експорту товарів, зазначених у цьому додатку, необхідно керуватися виключно кодом товару згідно з УКТЗЕД.

Ліцензування експорту товару «Цукор» за кодами згідно з УКТЗЕД, зазначеними у цьому додатку, запроваджується до 5 серпня 2025 р.

Обсяг квоти, затвердженої для товару «Цукор», розподіляється Мінагрополітики між експортерами цукру пропорційно фактичним обсягам експорту зазначеної продукції до держав – членів Європейського Союзу за 5 місяців 2025 р. (січень – травень 2025 р.). Інформація про фактичні обсяги експорту зазначеної продукції за 5 місяців 2025 р. подається експортерами до Мінагрополітики із підтвердними документами до 15 червня 2025 р.

Ліцензування експорту товарів «М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці: курей свійських (*Gallus domesticus*), качок, гусей, цесарок» та «М'ясо індиків та їстівні субпродукти індиків» за кодами згідно з УКТЗЕД, зазначеними у цьому додатку, запроваджується до 31 грудня 2025 р.

При цьому обсяг квот для товару «М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці: курей свійських (*Gallus domesticus*), качок, гусей, цесарок» та для товару «М'ясо індиків та їстівні субпродукти індиків» розподіляється на період до 30 вересня 2025 р. в розмірі 30000 тонн, а на період з 1 жовтня 2025 р. до 31 грудня 2025 р. в розмірі 22500 тонн.

Обсяг квот, затверджених для товарів «М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці: курей свійських (*Gallus domesticus*), качок, гусей, цесарок», «М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці: курей свійських (*Gallus domesticus*), качок, гусей, цесарок, не розрізані на частини, морожені», за винятком резервного обсягу квоти в обсязі 1071 тонна для нових експортерів, та для товару «М'ясо індиків та їстівні субпродукти індиків», розподіляється Мінагрополітики між експортерами м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці та м'яса індиків та їстівних субпродуктів індиків відповідно пропорційно фактичним обсягам експорту зазначеної продукції до держав – членів Європейського Союзу за 4 місяці 2025 р. (січень – квітень 2025 р.). Інформація про фактичні обсяги експорту зазначеної продукції за 4 місяці 2025 р. подається експортерами до Мінагрополітики із підтвердженими документами до 15 червня 2025 р. Резервний обсяг квоти (1071 тонна) розподіляється між експортерами, які не здійснювали експорт зазначеної продукції, за 4 місяці 2025 р.

Прицільна медична евакуація поранених під час війни

10.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2025 р. № 637, якою визначено механізм здійснення прицільної медичної евакуації осіб із складових сектору безпеки і оборони, які отримали поранення, травми, захворювання у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та потребують надання спеціалізованої медичної допомоги.

При цьому встановлено, що:

1) до прицільної медичної евакуації осіб із складових сектору безпеки і оборони, які отримали поранення, травми, захворювання під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, залучаються:

- державні органи, формування, що входять до складу сектору безпеки і оборони;
- державний заклад «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України»;
- обласні та м. Києва центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф;
- надкластерні та кластерні заклади охорони здоров'я;
- заклади охорони здоров'я державної форми власності, які уклали договори про медичне обслуговування населення з Національною службою здоров'я;
- заклади охорони здоров'я державної форми власності за переліком, визначеним Міністерством охорони здоров'я відповідно до абз. 3 п. 9 Порядку функціонування госпітальних округів і госпітальних кластерів та встановлення їх меж, затвердженого постановою від 28 лютого 2023 р. № 174;
- заклади охорони здоров'я приватної форми власності (за згодою);

2) організаційний супровід та координацію прицільної медичної евакуації відповідно до Порядку забезпечує державний заклад «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України»;

3) державний заклад «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України» відповідно до Порядку визначає заклади прицільної медичної евакуації з числа закладів охорони здоров'я, передбачених абз. 5 – 8 пп. 1 п. 2 цієї постанови, та здійснює моніторинг наявності в них вільних ліжок-місць;

4) керівники, медичні працівники закладів охорони здоров'я, державних установ, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, Національної академії медичних наук, Державного управління справами, визначених відповідно до Порядку закладами прицільної медичної евакуації, зобов'язані госпіталізувати евакуйованих відповідно до Порядку осіб із складових сектору безпеки і оборони, які отримали поранення, травми, захворювання у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України;

5) заклади охорони здоров'я, в яких перебувають пацієнти, що потребують прицільної медичної евакуації, негайно ініціюють таку евакуацію відповідно до Порядку;

6) заклади охорони здоров'я, що визначені закладами прицільної медичної евакуації, повинні вжити заходів для забезпечення готовності надавати безоплатні медичні послуги евакуйованим відповідно до Порядку особам із складових сектору безпеки і оборони, які отримали поранення, травми, захворювання під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

7) державні органи, формування, що входять до складу сектору безпеки і оборони, повинні сприяти запровадженню прицільної медичної евакуації відповідно до Порядку та забезпечити взаємодію з державним закладом «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України».

Постанова діє до дня припинення чи скасування воєнного стану і протягом шести місяців після його припинення чи скасування.

Новий механізм обігу побічних продуктів тваринного походження запрацює з березня 2026 р.

11.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2025 р. № 640, якою визначено процедуру:

- видачі, переоформлення, видачі дублікату та анулювання експлуатаційного дозволу на потужності (об'єкти) з оброблення, переробки побічних продуктів тваринного походження;
- державної реєстрації потужностей (об'єктів) з оброблення, переробки побічних продуктів тваринного походження, на які не вимагається отримання експлуатаційного дозволу відповідно до ст. 20-1 Закону України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною».

Затверджено й форму експлуатаційного дозволу, а також визнано такими, що втратили чинність, постанови Кабінету Міністрів України згідно з переліком.

Постанова вводиться в дію одночасно із Законом України «Про ветеринарну медицину» від 4 лютого 2021 р. № 1206-IX (з 1 березня 2026 р.).

